

2007 / 1.

Ára: 600 Ft

folklóMAAGazsin

XIV. évfolyam

1. szám

Magyarfalu, 2003

Magyarfalu, 2002 – Csoma Gergely felvételei

A TARTALOMBÓL:

7. Karácsony a Gajdos együttessel
Záhonyi András
8. Asszonymultság
K. Tóth László
10. Karikás 25
Vasvári Annamária
12. „Tisztelt Vőfély Úr!”
Juhász Erika
14. Barátság két emberöltőn át...
Keszler Mária
18. Bartók Béla, a népzene kutató - I.
Pávai István
20. MAGTÁR - *Iancu Laura versei*
22. KÉPRIPORT - Kubai élmények
Henics Tamás
28. Csoma Gergely: Megtalált szavak
Kóka Rozália
30. Őskultúra-teremtők
Kozák József
31. Szabadi Mihály Csokonai-díjas
Héra Éva
32. Konferenciák...
Lévai Péter
34. Beszélgetés Pál István „Szalonnával”
Abkarovits Endre
39. Anno 1946-ban
Paluch Norbert
40. Dialógus az autentikusságról
Misi Gábor
44. A népzenei feldolgozásokról - III.
Kiss Ferenc
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Tisztelt Olvasóink!

Az emelkedő költségek miatt lapunk 2004 óta változatlan árat kénytelenek vagyunk megemelni. (Az érvényes előfizetéseket az áremelkedés természetesen nem érinti.) Változatlan érdeklődésükben bízva, tisztelettel: A szerk.

Az ország mélyi Himnusz

Ezen a gyönyörű, mai napon, a Magyar Kultúra Napjának előestéjén Szatmárcseke üzenetét hozom. Azét a községét, ahol a Magyar Kultúra Napját, a magyar Himnusz születésnapját 1995 óta a Kölcsey Társaság rendezésében az egész ország és a világ magyarsága is ünnepli. Szatmárcseke Szabolcs-Szatmár-Bereg egyik legeldugottabb, leginkább periférikus részén elhelyezkedő lakóhelye, de mégis, ha az év egyetlen napján is, így nemzeti zárandokhelyé emelkedik. Az ország szellemi fókuszává válik, ahonnan – Kölcsey Ferenc síremléke mellől – a nemzeti egység gondolata és a nemzeti kultúra századok romlásán, szétválásán, fizikai és lelki pusztításán átsugárzó ereje egyszerre ragyog föl. Fényesebbé téve az anyaországi és a határon túli, sőt más kontinenseken élő magyarok lelkét is; át-sütve országhatárokat, folyókat, hegyeket, tengereket és óceánokat fölött. S a mindennapi lét társadalmi mozgásaiban egymásnak ütköző vallak fölött.

S egy nagyon jelképes mozzanat van abban, hogy éppen Magyarország egyik leginkább peremhelyzetben lévő, a magyar vidéknek is – ma már – éppen csak a határon belül eső pontjáról szólal meg évről évre Kölcsey üzenete. A nemzeti kultúra ünnepe ez a hang azt fogalmazza meg – s ezt üzeni ma itt, Nagykállóban is –, hogy nincs az országnak, és természetesen az egész világnak sem, periférikus, szellemi értelemben alábecsülendő, érdemtelen vagy értéktelen helye: hogy a vidék – mint az ember és az emberi kultúra lakóhelye – a világ fővárosaival, nagyvárosaival, kereskedelmi központjaival a szellem síkján igenis egyenrangú; illetve egyenrangú lehet. Hogy Magyarország minden talpalatnyi földje, ennek a hazának minden egyes pontja a határ legészélső peremeitől, ahogyan Ratkó József megfogalmazta, a „zsilettészélű országhatároktól” Budapest centrumáig azonos értékű.

Mert gondoljuk csak meg: Kölcsey korában a Tisza áradásai miatt Szatmárcsekét, ezt az elhagyott falut hónapokon át olyan sár és víztenger vette körül, előntve az utakat, hogy szinte teljesen elzárta lakóit a külvilágtól. Csúpan csónakokkal lehetett, úgy ahogy közlekedni. A posta akadozva járt, és jobb időkben is hosszú hetekig tartott az út Pestre vagy Pozsonyba, s napokig Váradra vagy Debrecenbe is. S 1823. január 22-én mégis itt, a karácsonyból az újév dermedt telének arcába néző, küszködő jobbágyok

között, a téli álmatlvó Magyarország mélyén, hétszilvafás birtokok, a saját portájukról és bankóiktól hazájukig ellátni képtelen, káromkodó és ostoba nemesek között született meg a Himnusz. Majd a Zrínyi dala, a Zrínyi második éneke és a Parainézis is. Az isten háta mögül kiáltva föl az égig, belenézve a teljes magyar történelembe, és a jövő érdekében szembesülve vele, hogy „Isten, áldd meg a magyart!” Nemcsak a királyt, az arisztokráciát, a kutyabőröst és a kutyabőrért lihegő szolgálkat, hanem a dunai révést, a bakonyi favágót és a csekei dísnópásztort is. És Kölcsey azt is innen, a magyar világ szatmári szakadékból tudatosította, hogy a külső ellenség-nél van egy sokkal gonoszabb és veszedelmesebb: az örökös belső viszály, s micsonda szörnyűség az, hogy: „Hányszor támadt tenfiad, / Szép hazám kebledre!” És az is, hogy e földek lakója „Szerte nézett, s nem lelé / honját a hazában.” És hogy léte alap-helyzetét a „bú s kétség mellette” mondat hosszú századokra jelölte ki. De a vers befejezése felé róva a sorokat Kölcsey azt is innen fogalmazta meg, már 1848-ra tekintve jóslatosan előre, hogy „S ah, szabadság nem virul / A holtak véréből”, vagyis, hogy nem a holtakéból, hanem az élőkéből tud majd kivirulni; és hogy elég, elég, elég volt, mert igenis: „Megbűnhődte már e nép / A múltat s jövendő!”

Kölcsey Ferenc, a magyar mélységek szülője a kultúrával, az irodalommal teremtett hatalmas centrumot, eszmei fókuszot Szatmárcsekéből, a példázatban azt is felmutatva, hogy nincsen országon kívüli, ország alatti ország, hogy egyetlen hazá van csak, amelynek minden pontja fontos. És hogy a haza és a kultúra: mindenkié.

Tisztelt nagykállóiak, a helyi és a nemzeti kultúra fenntartói, élteitői és elkötelezettjei!

Kölcseynek számos követője volt a magyar irodalomban és a teljes magyar kultúrában. Hát hogyan is ne lett volna, amikor a Himnuszból mindenki őriz magában egy darabot: egy sort, egy töredéket, egy dallamot vagy egyetlen szót. Az emberért szólalás felelősségében e földön is voltak óriás követői: Móricz, Krúdy és a többiek.

Himnuszos szájjal, Pestről, az állami gondozott-hányattatásokból, később Szegedről, Berkeszről költözve ide, ezt a felelősséget fogalmazta versekbe, drámákba egész életében a hetven és fél esztendő-

vel ezelőtt született és tizennyolc éve szeretteitől, barátaitól, s fogadott földjétől búcsút vett Ratkó József is. 150 évvel Kölcsey után, de szinte hajszálra azonos súlyú gondok között, miközben a történelemben koránt sem a víg esztendők száma, hanem jóval inkább a bűnhődés mértéke lett nagyobb. A „törvénytelen” és a „halott” halottak költője itt írta le, hogy „meg kell laknunk ezt a hazát, magunkévá kell laknunk minden talpalatnyi földjét. S művelni azzal is, hogy belehalunk.” Innen kiáltotta a magyar parlamentig, hogy „bajaink világszínvonalon, vagyunk a halálban is első”. És ifjúsága nagy eszméiben becsapva, félrevezetve később azt is itt fogalmazta meg, hogy „mi készül itt, milyen irtóztató / rend, hogy ennyi az áldozat? Milyen forradalom verett itt le? Mennyi Werbőczy s Zápolya kell ennyi halálhoz?” (*Halott halottaim*)

És Ratkó Józsefet, akit életében ezekért a gondolataiért és igazságaiért nagyon sokan bántottak, bíráltak az akkori kultúra hamisságainak őrei, 2006 decemberében, csaknem 157 évre Kölcsey Himnuszt formálni kezdő karácsonyától, 100 százalékos minősítéssel választották a Magyar Örökség díjazottjai közé! Nevét beírták a Magyar Örökség Aranykönyvébe, a Magyarság Láthatatlan Szellemi Múzeumába. A magyar szellem óriásainak abba a panteonjába került tehát, amelyben – mások között – Ady Endre, Kondor Béla, Radnóti Miklós, Nagy László, Kodály Zoltán, Pilinszky János is lakik. A Magyar Tudományos Akadémián 2006. december 16-án, a díjátadáson elhangzott laudációjában Antall István – szinte önkéntelenül is párhuzamot vonva Kölcsey Ferenc XIX. századi és Ratkó József XX. századi léthelyzete és sorsproblémái között – így fogalmazott: „A kállói ínségdomb nem Széphalom, míg Magyarország XX. századi fejlődése nem a reformkor. Ám, hogy a nyírségi homokhalmokról is messzire lehet látni, s a tisztánlátást mi sem erősíti jobban, mint... a költői képesség, a tiszta ösztön, a bármilyen körülmények között

Ratkó József
(Ratkó Lujza archívumából)

szabad szellem, arra Ratkó József életműve a legmarkánsabb példa. (...) Ratkó József el látott innen a hazáig...” Pedig „a nagy kállói nyomor vajúdta, szegény emberek által összetalicskázott domb rémisztő emlékműve annak, hogy még értelmes cselekedetre, méltó cél kijelölésére sem futotta a munkából és megélhetésből kirekesztettek számára

megoldást kereső egykoriak képességéből.” Ő mégis „innen ... a könyvtár hátsó szobájának íróasztala mellől, a nagybalkányi úti szolgálati lakás tornácáról, kertjének ősfái alól ... tudott Ady, Krúdy, Móricz, Kodály földrajzi és szellemi »testközelébe« kerülni.”

Tisztelt nagykállóiak, akiknek hagyományába immár elismerten és Kölcsey Himnuszának – számos versében – aktuális újrafogalmazójaként s a magyar kultúra távlatainak nagy keresőjeként épül bele Ratkó József alakja, tegyünk fel hát akkor egy jelenünkig sugárzó, nagyon fontos kérdést. Ebben a már elhagyottnak hitt gondokkal, igazi „ratkói” bajokkal újra telítendő világban. Kölcsey Ferenc, Ratkó József és a székel és szlovák hegyekben fonográfal a hátán ballagó Bartók Béla, s ugyanígy a Szegedről Amerikáig kényszerült Szent-Györgyi Albert, s a hazájából kitagadottan is a *Nem tudhatom* sorait író Radnóti Miklós iránti nagy-nagy tisztelettel kérdezem tehát: volt-e és van-e ebben az országban a

Kedves Barátom!

Még ma is a fülemben csengenek zenétek hangjai a nagykállói színpadról. Igazán remek élmény volt, azt a világot varázsoltátok oda, amelyben nagyon jó otthon lenni. Én irodalmár vagyok, s míg játszottatok, a zene mellé az én fejemben népdalsorok, versek, más szövegek kapcsolódtak, Sinkától, Nagy Lászlótól, Kányádi Sándortól, elő-előlépett a színpad mélyéről Tamási Aron is, és végig ott figyelt az ujjatokban Bartók Béla is. Köszönöm Mindannyiatoknak ismét ezt az élményt. Én pedig itt küldöm, egy kis csiszolás után a magyar kultúra napi beszéd szövegét. Használj belátásod szerint.

Jó egészséget, sok szerencsét, és Ratkó Józseffel szólva „jó hazát” kívánok Nektek!

Szeretettel: Jánosi Zoltán

(A szerző levele az ünnepségen muzsikáló Téka együttes tagjának, Havasréti Pálnak.)

kultúránál igazabb erő? Nemcsak bajainkban: de a tudásban: a tudományban, a művészetben és a mindennapi kultúra vonatkozásában is világszínvonalú érték. S a válasz ebben az ide-oda forgoló európai és magyar világban kivételes egyértelműséggel adható meg: nincsen. És csak halkán teszem hozzá, hogy nemcsak a költészet, a művészet, a tudomány, hanem mindaz a magyar kultúra része, ami magyarországi világunkat, legyenek azok tárgyiak vagy szellemiek vagy kétkeziek, emberi értékekkel tölti meg: Ilyen tehát a viselkedés, a morál, a becsület, a pontosság, a tisztesség, a tisztaság, a parasztemberek tudása a földről, a munkások tudása a fémről, a kőről és a betonról, az asszonyok tudása a gyerekekről, és a gyerekek kinyíló tudása az első szavakról és az ábécéről, a kezek tudása a munkáról. Mert mindez minket, Magyarország lakosait minősíti. És ez minősíti – igazán.

A magyar kultúra napján most ünnepeljük tehát mindazokat, akik életművükkel vagy mindennapjaikkal ehhez a történelmi hányattatások és politikai kurzusok fölötti értéktartományhoz a maguk erejéből, tehetségéből, szorgalmából hozzáadtak valamit. Vagyis nemcsak használtak, éltek vagy fölélték a kultúrát, hanem teremtették is. Szembeszegülve a századok és a vergődő idők brutalitásaival. Ünnepeljük az Önök kultúrafenntartó és teremtő akaratát is, akiknek városában a Magyar Szellemi Örökség díjasa élt, alkotott és alkot ma is. Műveinek, személyiségének azzal a példázatával, hogy nem lehet feladni az értéképviselőt a látszólagos „végeken” sem. S hogy az igazság és a művészet egymás arcába tekintő fogalmak. S hogy a művészetnek az igazságot kell védenie. Ratkó József arról beszélt a *Történelem* című versében, hogy mennyi szenvedés árán sikerült a magyarságnak egyetlen vasárnapot is találnia az el-

Ratkó József megnyitja Karsai Zsigmond egyik kiállítását (1986)

múlt ezer év ezerszer 365 napjából – egy végre méltó és tiszta ünnepre. „S minden nap ezernyi halott / és tíz és százezernyi, / míg leltünk egy vasárnapot / gyászolni, ünnepelni.” Ha van tehát egyetlen vasárnap, amikor a magyar kultúra megtartó erejéről méltán szólni és emlékezni lehet, hát bizonyosan ez a vasárnap az. Csak egy vasárnap, egyetlen nap: de a kulturális és morális szétesséssel, az érték- és Európa-ellenességgel, a hamisságok és a félvezetések kultúraellenes csapdáival Kölcsey óta szemben álló, örök születésnap.

S hogy mi lenne velünk, mi lett volna velünk a magyar kultúra ezer éves alakítói nélkül? A Janus Pannoniusok, Bakfark Bálintok, Károly Gáspárok, Munkácsy Mihályok, Erkel Ferencek, Csontváry Koszta Tivadarak, Szerb Antalok, Korányi Frigyesek, Semmelweis Ignácok, Gábor Dénesek nélkül? A Petőfi Sándorok, a Szabolcsi Bencék, a Bibó Istvánok, a Petri Györgyök, a Faludy Györgyök, Lázár Ervinek és a Nagy Gáspárok nélkül? A Sinkovits Imrék, a Latinovits Zoltánok, a pataki névte-

len – és más névtelenek – s a Vég-Kálló várában éhségében botladozó Tinódi Sebestyén nélkül? A jelesek és a jeltelenek nélkül? A kallai kettős, a pentaton dallamok és a csekei csónakos fejfák nélkül? A legpontosabban Ratkó József válaszol erre a *Nélkülük* című versében:

Nélkülük nincs haza sem,
nincs föld, kisebbre nő a fa,
a búza megnyomorodik,
és megnyomorodik a lélek,
hegyek válnak gerinctelenné,
nélkülük megfolyik a kő,
kiönt, madarak torkáig árad,
öleléseink elszáradnak,
elvadul a szó is a szájtól,
mert nélkülük nincs haza,
nincs föld, nép, anyanyelv,
keres magának más nevet a rög,
a Kerék csillag küllői kiüttettek,
leszünk a Halál szegényei
világ jobbágyi, fiainkkal
fizetünk harmadot, kilencedet,
asszonyunk arcát jég veri,
szemünkön aszály pusztít.

De hát miért is „vadulna el a szó a szájtól”? Miért „száradnának el – éppen ma öleléseink” –, és miért is „pusztítana – éppen ma – aszály a szemünkön?”

Amikor Kölcsey Ferenc és Ratkó József neve itt, ma egybeforrva – és a legnagyobb példázatot viselve –, ennek a napnak, s minden bizonnyal az elkövetkező éveknek a nagykallói emblémájában is; azt az akaratot sugározza, amely egyszerre tartja Nagy-kallót – és tartja, őrzi a szívekben és a szellemekben – a Magyar Köztársaság Alkotmányában rögzített szabadságában – Magyarországot is.

Jánosi Zoltán

(Elhangzott Nagykállóban,
a Magyar Kultúra Napja előtt tisztelgő
városi ünnepségen, 2007. január 21-én.)

Ratkó József (Budapest, 1936. augusztus 9. – Nagykálló, 1989. szeptember 13.): költő, József Attila-díjas (1969), Szabó Lőrinc-díjas (1971), SZOT-díjas (1975), Váci Mihály-díjas (1979), Szép Ernő-díjas (1985). Iskoláit Pesterzsébeten kezdte, majd vidéken lelencgyerekként folytatta. Élt Vámosmikolán, Sándorfalván, Budaörsön, Miskolcon, Parasznyán, Erdőbényén, Hajdúhadháza, Tiszadobon, Nyíregyházán. Dolgozott állami gazdaságban, borpincészetben, segédmunkás volt az Építéstudományi Intézetben. Hallgatója volt a szegedi tudományegyetemnek, m.-olasz szakon tanult. 1955-től közölték verseit a folyóiratok (Alföld, Új Írás, Napjaink, Tiszatáj, Élet és Irod., Kortárs, Szabolcs Szatmár Népe). Első verseskötete, *Félelem nélkül, önéletrajzával 1966-ban jelent meg. Nyíregyházán újságíróként dolgozott, majd a nagykallói Krúdy Gyula Járási Könyvtár ig.-ja volt. Az ének megmarad (Hetek) versantológia költői közösségéhez tartozott. Színpadi művét, verses drámáját, *Segítsd a királyt, a nyíregyházi Mórincz Zsigmond Színház mutatta be (1985).* – *M. Fegyvertelenül (versek, Bp., 1968); Egy kenyéren (versek, Bp., 1970); Törvénytelen halottaim (versek, Bp., 1975); Gyerekholmi (gyermekversek, Keresztes Dórával, Bp., 1980); Félkönyér csillag (vál. versek, Bp., 1984); Segítsd a királyt! (dráma, Nyíregyháza, 1985); A kő alól (versek, Bíró Zoltán előszavával, Görömbei András interjújával, Bp., 1987).* **MAGYAR ÉLETRAJZI LEXIKON (Akadémiai Kiadó)***

XVI. Nemzetközi betlehemes találkozó

Tavaly december 15–17. között a betlehemezés szokásának ünnepe színhelye volt Debrecen. A Csokonai Színház a Magyar Művelődési Intézettel és a Debreceni Művelődési Központtal összefogva a városban először rendezte meg az egyébként eddig Budapesten tartott találkozót, mely a Kárpát-medencében fellelhető betlehemes játékok nagy mustrája. A szűkebb és tágabb hazából közel ötszáz résztvevő érkezett a városba.

A betlehemesek a találkozó új korszakát remélik a debreceni helyszíntől, a város pedig a régió új, gazdag hozadékot ígérő programsorozatát kaphatja e nagyszabású rendezvény befogadásával. Fájdalmas azonban, hogy a színházi és filmes kollegák, néprajzosok eddig alig éltek azzal a lehetőséggel, hogy „házhöz jön”, és két napig nyitva tart a magyar népi szakrális színház kincsháza.

A seregszemle eddigi történetének nagy nyeresége, hogy beindult a generációk és a tájegységek közötti kulturális csere. Határainkon túl – ahol sok esetben ez az egyetlen lehetősége a kulturális megnyilatkozásnak – közösségmegtartó erővé vált a rendszeres találkozó lehetősége.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

XXII. SZÓLJ, SÍP, SZÓLJ NÉPZENEI VETÉLKEDŐ

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének népzenei szakosztálya és az Újvidéki Rádió huszonkettedik alkalommal hirdeti meg az általános iskolások népzenei vetélkedőjét. A jelentkezők különböző kategóriákban és korcsoportokban versenyezhetnek: 3-5 perces műsorral léphetnek föl, a csoportok létszáma nem haladhatja meg a tizenötöt. A tánczenei zenekarok mintájára alakult együtteseknél az átlagéletkor számít. Egy versenyző szóló kategóriában csak egyszer szerepelhet.

A pályázók előadhatnak népdalcsokrot, balladát, tánchoz fűződő muzsikát, az összeállítás tartalmazhat kiszámolót, mondókát, gyermekjátékdalt, népszokáshoz fűződő dalt, illetve muzsikát.

A benevezés történhet egyénileg vagy csoportosan, iskolánként vagy művelődési egyesületen keresztül.

A vetélkedőt 2007. április 21-én tartjuk az Újvidéki Rádió M-stúdiójában.

Írásban kérjük a következő adatokat: a versenyző vagy a jelentkező csoport neve, osztály, iskola, lakcím, telefon, irányítószám, kategória, korcsoport. Hangszerszólítást jelentkezők az is kérjük feltüntetni, hogy a pályázó milyen hangszerezen muzsikál, az összeállítás címe és táji meghatározása, a csoportvezető neve, a csoport létszáma, a versenyre felkészítő pedagógus neve.

A benevezéseket a következő címre várjuk: ÚJVIDÉKI RÁDIÓ, Ignjata Pavlasa u. 3. 21000 Novi Sad, a borítékra írják rá: Szólj, síp, szólj! Jelentkezési határidő: 2007. március 1. Bővebb felvilágosítás a 021-522-226-os telefonon vagy a 063-8-378-552-es mobiltelefonon kapható, Szabó Gabriellánál.

Elsőként a hazai résztvevőkről. A báráni és komádi hagyományörzők gyerekek alföldi pásztorjátékot, a füzéri szlovák hagyományörzők szlovák-magyar betlehemes játékot, a galgamácsai nyugdíjas klub tagjai karácsonyi népszokásokat elevenítettek fel. A hosszúpályi néptáncosok, illetve a monostorpályi és konyári pávakör helyi gyűjtésű betlehemes játékot, a nyíradonyi pávakör nyírségi játékot mutattak be. A sárospataki hittanos csoport tagjai görög katolikus betlehemesekkel érkeztek, a szegedi Pipitér bábcsoport délal-földi bábtáncoltatást, a szombathelyi gimnazista hagyományörzők pedig dunántúli pásztorjátékot állítottak színpadra.

Felvidékről a tornagörgői karácsonyi betlehemi járást, a jánoki szentcsaládjárást, a restei hagyományörzők Kassa vidéki pásztorjátékát láthattuk, valamint a felső-ahai gyerekek gesztei (zoborvidéki) betlehemes játékaik örülhettünk. Erdélyből a szentegyházfalui és csikborzovai székely misztériumjátékot, a Partiumból a csedregi görög katolikus szálláskeresők játékát csodálhattuk meg.

A Vajdaságból tíz csoport érkezett bácskai és bánáti játékokkal: Ada, Horgos, Kupuszina, Magyarszentmihály, Temerin, Versec, Ürményháza, Tamásfalva, Zenta és Székelykeve képviseltette magát a találkozón. Kárpátaljáról összesen három csoport érkezett.

Juhász Erika

Pusztinai Napok

Téli szokások – Dec. 30-31. 2006.

Első alkalom ha mikor téli szokásokat szervezünk a faluba. Nagy izgulom, most jönnek először a faluba betlehemesek máshonnan. Régen, nagyon régen, valamikor voltak betlehemesek Lészpedről. De most újra jöttek nálunk a faluba, nem bakarhonnan, ha nem Csobotfalváról. Nem csak a Magyar házba adták elé a betlehemeset, ha nem a faluba és a családnál.

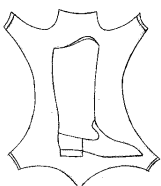
Koszurozták a Szent Istán szoborját. A három csoport Frumoszai gyerekek, nagyon szépen be mutatták a kecskést, lovast, csatát. A Balkányi zenészek segítségével, anyira jó produkciót adtak elé, hogy mehetnének bárhova a nagy világba velük, mert a nagy siker követné. Nagy tapsat kaptak, és mind meg tisztelés, a Pusztinaii gyerekek meg aroszentekelték őket, meg urálták, karácsonyi énekeket énekeltek. Leg nagyab tapsat kapat a Pusztinaii „Szent István egyesület” énekes csoportya, ha mejk egy csokor énekel melegítette a szívünköt.

Utuján együtt énekelünk, be kapcsolotak a gyerekek mind a felnőttek. A beszélgetés a Pusztinai diákokkal, egyetemistákkal, gimnazistákkal, pezsgő mellett, ha meiknek a gazdája, Szent István Egyesülete volt, egy jó hangulatot adat a rendezvénynek. Első alkalom ha mikor, a elmenekültek, mind tovább tanólni, esze gyültek és el monták a göngyaikat és jó ötleteket jötek a jövő irányába.

Az estnek a csucs pontya a tánc ház volt, ha hol sok moldvai táncat jártak, csak azért mert nagyon jól furujáltak a Pusztinaiiak és Antal Imre bandája.

Nyisztor Ilona

Néptáncosok, néptánc csoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI, ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegei út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS és BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

Bensőséges ünnepvárás

Karácsony a Gajdos együttesrel

Tavaly december 22-én az egri művelődési házban gyűltek össze a népzene rajongói, fiatal zenészek és családtagjaik, hogy a karácsonyi hangulatot baráti körben is átéljék, és az alkalomhoz illő énekek hallgatásával, eldalolásával tegyék színesebbé az ünnepet.

Az est programja kalotaszegi összeállítással indult, amelynek énekei Jézus és a karácsonyi ünnepkör eseményeit idézték meg. A bonchidai dallamok hallgatása közben sokunkat különös borzongás fog el, s azon az estén is – amikor felcsendült a magyar és a román csárdás, illetve a forgató – csodálatos zenei élményben volt részünk. A felhangzó zeneszámokat időnként improvizatív betétek, köztük balkáni „bele-érzések” színesítették. A széki, gyimesi, választói-bonchidai dallamok után egy szépenyerűszentmártoni is felcsendült, amelynek Gulyás László trombitajátéka adott különös ízt. Horváth Attila szépen csengő éneke ezek után a „Paradicsom közepébe...” vezetett el bennünket. A juhait kereső juhász története ezen az estén moldvai keretek között jelent meg, és – az ünnepi han-

gulathoz illően örömteli véget ért: az elvezett báránycák visszakérültek a nyájhoz.

Az egri Farkas Ferenc Zeneiskola növendékei bátor és stílusos hangszerjátékkal erdélyi hangulatot varázsoltak az érseki város kultúrtermébe. Az adventi időszakhoz kapcsolódó névnapki köszöntőknek különösen a Jánosok és a Lucák örültek. Polgár Lilla ezt az érzésünket egy bukovinai dallal tovább fokozta, az „A fényes nap...” a téli napforduló ünnepét juttatta eszünkbe.

Zárásként ismét sikerült megénekeltetni a közönséget – ahogy az a húszéves jubileumi koncerten is történt. A lányok-aszszonyok éneke („A csitári hegyek alatt...”) egyszerre szólalt meg a fiúk harsány hangján felcsendülő dallal („A jó lovas katonának...”). A Gajdos tagjai gondoskodtak róla, hogy a külön-külön begyakorolt éne-

kek tempója, ritmusa, hangneme olyan élvezetes többszólamúságot eredményezzen, amelyben mindenki örömmel vehet részt.

Az est további, nem hivatalos részében néhány üveg egri bor is előkerült, és alapot teremtett a boros nóták elénekléséhez. Mindez bocsánatos bűnnek számított ezen a napon, amikor Okos Tibor, a Gajdos kontrása, dudása és furulyása lelki útravalókkal is ellátott bennünket. Jó tanácsai között szerepelt, hogy esténként próbáljunk tiszta lelkiismerettel lefeküdni, s igyekezzünk minden reggel egészségben felébredni. Ez a gondolat jól illik azokhoz az emberekhez, akik a jézusi szeretet alapján szeretnék megélni mindennapi életüket, ünnepeiket, köztük az önfeláldozó szeretet ünnepét, a karácsonyt.

Záhonyi András

SZEKSZÁRDI NÉPTÁNC FESZTIVÁL

2006. november 18-19-én sikeresen lezajlott a Babits Mihály Művelődési Ház és Művészetek Háza rendezésében a Nemzeti Kulturális Alap által támogatott Szekszárdi Néptánc Fesztivál.

A fesztiválon 14 csoport 512 táncosa és zenésze vett részt. A rendezvényt Bartók Béla születésének 125. évfordulójára ajánlottuk, melyre este a koronát a Honvéd Táncszínház „Bartók útjain” című műsora tette fel. Ezt a programot a fesztivál résztvevői ajándékba kapták a rendezőségtől.

A csoportok egy délelőtti és egy délutáni műsorban mutakozhattak be, majd a Honvéd Táncszínház produkcióját követő táncházban oldódhattak fel az egész napos izgalmak után. A vasárnap szakmai értékeléssel kezdődött a csoportvezetők számára, ahol az öttágú zsűri (Ertl Péter, Farkas Zoltán, Spisák Krisztina, Szilágyi Zsolt, Pál Lajos) értékelt a látottakat. Ezt követte a díjkiosztó és a gálaműsor.

A fesztiválról készült filmet a Magyar Televízió 1-es csatornáján a Fesztvi Körkép című műsorban láthatta az érdeklődő.

A csoportok véleménye szerint az idén egy nagyon jól szervezett, izgalmas fesztiválban volt része mindenkinek.

Karácsonyi Zoltán

Szólista díjak:

Lovasi Róbert, Szabó Enikő (Tatabányai Bányász Táncegyüttes)

Vass Oszkár (Pécsi Mecsek Táncegyüttes)

Koreográfusi díjak:

Béres Anikó-Lengyel Szabolcs: „Hej, Gagybátorban...”

Majoros Róbert: Puszták népe

Együtteses különdíjak:

Martonvásári Szászorszorszép Táncegyüttes

Gyöngyösi Vidróczki Néptáncegyüttes

EGYÜTTESI ÖSSZTELJESÍTMÉNYÉRT:

III. helyezett:

Pécsi Mecsek Táncegyüttes

Békéscsabai Balassi Táncegyüttes

Budapesti Bihari János Táncegyüttes

II. helyezett: Szekszárdi Bartina Néptánc Együttes

I. helyezett: Kecskeméti Kurácsi Táncműhely

A Fesztivál Nagydíja: Székesfehérvári Alba Regia Táncegyüttes

Asszonymulatság

Beszélgetés Juhász Erikával, a Boróka Énekegyüttes vezetőjével

November 10-én rendezték meg a második Bornépek dalai elnevezésű Bordalversenyt a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum konferenciatermében. Az első díjat a Boróka Énekegyüttes nyerte el. Ez alkalomból Juhász Erikával, a Boróka alapítójával és vezetőjével, a Nyíregyházi Főiskola tanárával beszélgettünk.

– Mi inspirált benneteket arra, hogy jelentkeztek a Bortalversenyre?

– Izgalmasnak tartottuk a kiírásban meghirdetett feladatot, mely szerint olyan tematikus összeállítást kell készíteni, amelyben csak bordalok szerepelnek. A szervezők még annyit kötöttek ki, hogy nem választhatunk publikált dalokat, amelyeket már sokan elénekelték, illetve amelyek lemezen, kazettán, CD-n megjelentek.

– Ráadásul egy olyan formációval sikerült az első díjat kiérdemelnetek, amelynek összetétele időről-időre változik, kivéve a személyedet, hiszen te vagy benne az egyetlen „örökös tag”. Bemutatnád a nyertes társaságot?

– A Boróka Énekegyüttes 1998-ban jött létre. Elődje, a Galagonya Együttes 1992-ben alakult meg főiskolás ének-zene-népzene szakos lányokból, akiket az 1993-as Ki mit tud? ösztönzött erre a lépésre. Ők nagyjából egy időben fejezték be a Nyíregyházi Főiskolát, s úgy gondoltuk, a Galagonya nevet ennek a társaságnak tartjuk fenn. Így a Galagonya nyomán született a főiskolán – immár más tagok toborzása útján – egy új együttes. Ez lett a Boróka. A Galagonyának is én voltam az alapítója és a vezetője. Bárdosi Ildikó és Kóta Judit is itt énekeltek, akik már ismert énekesek.

– Akkoriban már a népzenei mozgalom jeles képviselőjének számítottál, hiszen több

mint egy évtizede a Karikás együttesben énekeltél...

– Igen, 1981 óta tagja vagyok a Karikásnak, nemrég tartottuk a 25 éves jubileumi koncertünket. Az akkor még Bessenyei György Tanárképző Főiskola nevet viselő nyíregyházi tanintézetben 1990-től fogva tanítok, azaz a népzenei szak beindulása óta. A Galagonya tehát még a kezdetekkor alakult, és ebben az volt a fantasztikus, hogy nagyon hamar összeszoktunk, s rövid idő alatt számtalan nagyszerű élményben részesültünk. A Galagonya után azonban muszáj volt arra berendezkednünk, hogy mindig jönnék az új tagok, s mennek a végzetek. A jó közösség nagyon fontos számunkra. Az összetartozást igyekszünk megőrizni, mint hagyományt, de tudomásul vesszük, hogy cserélődnek a tagok. Mivel a tagság nagy része nem helybéli, a főiskola befejezése után természetesen mindenki a pályakezdéssel, és általában már a családalapítással van elfoglalva. A Borókában tehát az a cél, hogy a tagok az együtténeklés, a közösségi éneklés tudományát, szeretetét és igényét vigyék magukkal, amit itt sajátítanak el, ami itt alakul ki bennük. S ennek megvan a maga értelme, nem váltható ki valami mással az együtt töltött négy vagy több esztendő. Van egy lány, aki például már középiskolás kora óta bejár hozzánk. A Nyíregyházi Művészeti Iskola népzenei tagozatára

járt, s mert jó énekes, már akkor bekapcsolódott a közös munkába. A Borókában tehát aktív csoportmunka folyik, de ugyanakkor ez az együttműködés reményeim szerint olyan módszer is, amit később mindenki a saját munkájában is hasznosíthat.

Mivel így működünk, számunkra kapóra jönnek a Bortalversenyhez hasonló feladatok, mert ezek is inspirálnak bennünket a komolyabb együtteses munkára. A heti egy próba, amit általában tartunk, ilyenkor igen csekélynek bizonyul. Mivel mindenki máshová való – én például Debrecenben lakom –, ezek az alkalmak arra is ösztönöznek minket, hogy a szünetekben,

A BORÓKÁS NYERTESEK

Juhász Erika (Debrecen): énektanár a Nyíregyházi Főiskola népzenei szakán, a Boróka Énekegyüttes alapítója és vezetője, a Karikás együttes és a Magyar Tekerőzenekar énekesese
• *Kerekes Enikő (Tiszaszőlös): több énekversenyen szerepelt eredményesen, emellett kiválóan furulyázik*
• *Kész Emőke (Debrecen): több énekversenyen szerepelt eredményesen*
• *Koczka Andrea (Komárom): sok énekversenyen szerepelt eredményesen, citerán és kobzán játszik*
• *Simon Katalin (Egyházasgerge): a tekerő a fő hangszere, a Magyar Tekerőzenekar tagja, több énekversenyen szerepelt eredményesen*
• *Tamási Borbála (Debrecen): a tekerő a fő hangszere, a Magyar Tekerőzenekar tagja, klasszikus kórusmuzsikával is foglalkozik*
• *Tóth Lilla (Hajdúböszörmény): több énekversenyen szerepelt eredményesen, hegedülni tanul, az 'Ismerős Arcok' nevű rock együttesben is énekel*

vizsgaidőszakokban gyakoribb próbára keressünk alkalmat. A Bordalversenyre való felkészülés részeként például edzőtábort szerveztünk Balatonedericsen, egy családi nyaralóban. Mindenki hozta az ötleteit, s így ez idő alatt összeállt a program fő váza, amit utána, az iskolakezdéstől, a próbákon kimunkáltunk.

– S honnan szereztetek eddig publikálatlan dalokat?

– Mindegyikünk dolgozott ezen, így sokféle kiadványt, kottás gyűjteményt, helyi, megyei, regionális anyagot átnéztünk. A szervezők nem korlátozták a versenyzőket, hogy egyetlen tájegységről vegyék az anyagot, így a mi összeállításunkban alföldi, dunántúli, felvidéki és székelyföldi dallamok egyaránt szerepeltek, s azt a munkacímet adhattuk neki, hogy Asszonymulatság. Finoman dramatikus elemeket is beépítettünk a műsorba, de azért igyekeztünk a zenére koncentrálni.

– S miként zajlott a verseny?

– Be kellett adni egy hangzó anyagot, s ez alapján meghívást kaptunk a versenyre, amelyet 2006. november 10-én rendeztek meg. Az első díj mellett az is nagy élményt jelentett számunkra, hogy a többi csoportot is megnézhettük, mert igen jó hangulatúra sikeredett a találkozó, s a meghívottak remek ötleteket mutattak be.

– Számítottatok a győzelemre?

– Megleپődtünk rajta, hiszen akadtak még nagyon jó versenyzők. A harmadik helyezett Szabó Dániel például egyedül állt ki egy cimbalommal, s úgy énekelt, zseniális volt a műsora. Nagyon alapos gyűjtéssel rukkolt elő, ugyanakkor sok humorral és nagyon jó zenei megoldásokkal fűszerezte az összeállítást.

A második díjat megszerző Gajdos Zenekar is nagyszerű anyaggal készült, de a többi fellépő esetében is látszott az igényesség, ahogyan megszerkesztették és bemutatták a műsorukat. Igen jó énekes csoportok is szerepeltek, a Fiastyúk Együttes és a Turai Énekmondók nagyon tetszettek nekem.

– S az eredményhirdetésekor mit éreztetek?

– Természetesen nagyon örültünk, s az első díj új lendületet ad további munkánknak is.

– Miként éled meg, hogy olyan együttessel nyertél, amelyben a tanítványaid a társaid?

– A munka ezen részében már nincs tanár-diák viszony. Lehet, hogy a tapasztalataim alapján tudok irányokat adni, de itt már a közös munkán van a hangsúly. S ez is nagyon jó munkamódszer, amit később mindenki használhat, hiszen ők is tanárok lesznek. Én kollégáknak tekintem őket, s úgy látom, hogy ők is érzik ennek a súlyát, felelősségét.

K. Tóth László

MARCZIBÁNYI TÉRI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

ZENEI PROGRAMOK

február 26-án 19 órától:

A Calcutta Trió Indiai Zeneklubja

Az előadásokon a trió betekintést nyújt az indiai klasszikus zene rendszerébe, történetébe, szigorúan követve indiai mestereiket. A hangversenyt gyakran egészíti ki indiai film vetítése is, amely az indiai zene hangszereit, legnagyobb előadóit és India népeinek kultúráját mutatja be. A koncertek szünetében indiai teaház működik. Az együttes tagjai: Kozma András, Szalai Péter, Molnár András

*

Guzsalyas táncház

szerdánként este 8 órától

február 14., 28., március 14., 28.,

április 11., 25., május 9., 23.:

Szigony zenekar – gyimesi táncház
táncot tanít: Földi Lehel és Papp Eszter

február 21., március 7., 21.,

április 4., 18., május 2., 16.:

Somos együttes – moldvai táncház
táncot tanít: Fülöp Attila és Zoltán Eszter

*

március 31-én 19 órakor: **KALÁKA**

Akusztikus koncert felnőtteknek.

*

április 18-án 14.30-kor **Makám** koncert

Az Ákom bákomp című CD alapján
3 éves kortól ajánlott interaktív koncert,
nemcsak gyermekeknek.

*

március 28-án 14.30-kor **Szalóki Ági**
Koncert a Cipity Lőrinc című CD alapján
3 éves kortól ajánlott

Petőfi Sándor, József Attila, Nemes Nagy
Ágnes, Weöres Sándor és Kányádi Sándor
versei és Lázár Ervin meséje hallható.

*

Koncertjegyek elővételben: 500,- Ft

Információ: Selmeci Márta

(T.: 212-2820, 0670-335-6284)

*

Köketánc Gyermektánc

1-7 éves korig vasárnap 10-től 12 óráig
Tánc- és énektanulás Sándor Ildikó, Halmos
Kata, Prekler Katalin és moldvai zenét já-
szó muzsikuskok segítségével. Kézműveskedés
Forstner Krisztinával és Huszti Kingával.

FARSANGI BÁL A TÁNCBÁZSBAN

február 18.: Jelmezes farsangi bál

március 4.: Téltemetés

március 18.: Huszáros

*

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.

Telefonszámok: 212-0803, 212-2820

Fax: 212-4885

www.marcki.hu, marcki@marcki.hu

**Jazzkoncertek a Raiffeisen Bank
kizárólagos támogatásával,
a Millenáris Park Fogadóban,
csütörtöki napokon 20.00 órától**

március 1.: **Csepregi Hip-Bop**
vendég: Kaszás Péter – dob

április 5.: **Nalanda**
vendég: Tóth Viktor – altszaxofon

május 3.: **Tóth Viktor Tercett**
vendég: Dresch Mihály – szaxofon

június 7.: **Dresch Quartet**
vendég: Szakcsi Lakatos Béla – zongora

július 5.: **Szakcsi Trió**
vendég: Bolla Gábor – szaxofon

szeptember 6.: **Bolla Quartet**
vendég: a Lakatos Pecek Trió tagjai

október 4.: **Lakatos Pecek Trió**
vendég: Oláh Szabolcs – gitár

november 8.: **Oláh Szabolcs Quartet**
vendég: Fekete-Kovács Kornél – trombita

december 13.:

Fekete-Kovács Kornél Quintet
vendég: Babos Gyula – gitár

*Raiffeisen Jazz Klub minden vasárnap
16.00 órakor a Klubrádióban*

A SEPSISZENTGYÖRGYI HÁROMSZÉK TÁNCBÁZSBAN

2007. március 1-4. közötti
túrnéprogramja

Műsoron:

Ördögszekér és Sorsfordulók

március 1., 19.00 óra
Budapest, Hagyományok Háza
(csak Ördögszekér)

március 2., 19.00 óra
Bécs, Haus der Begegnung,
Ada Christen Gasse 2/B 1100 Wien

március 3., 19.00 óra
Veszprém, Városi Művelődési Központ

március 4., 19.00 óra
Cegléd, Kossuth Művelődési Központ

HÁROMSZÉK TÁNCBÁZSBAN

520008 Sepsiszentgyörgy,
Mihai Vitaeazu tér 15 sz.

Tel.: 00-40-267-315418/306212

Tel./Fax: 00-40-267-306210

E-mail: hte@hte.ro

Honlap: www.hte.ro

Karikás 25

A nemrégiben jubileumi koncerttel ünneplő debreceni népzenei együttes néhány egykori és mai tagjával Vasvári Annamária beszélgetett a Kossuth Rádió Zene-szóval című műsorában, 2007. január 10-én. Az alábbiakban az ott elhangzottak szerkesztett változatát közöljük.

VASVÁRI ANNAMÁRIA: *Barbócz Sándor, a Békés Banda primása Debrecenben a Karikás együttes koncertjén játszott, hiszen kiderült, hogy a Karikás igazából nem is 25 éves, története korábbra nyúlik vissza. Az ős-Karikásban te voltál a primás?*

BARBÓCZ SÁNDOR: Lehet, hogy szabálytalan így mondani, mert akkor még semmiféle névről nem gondolkodtunk. Egyszerűen csak szerettünk együtt zenélni. Már működött Debrecenben a Délibáb együttes. Mi még nem tudtunk akkor úgy játszani, de úgy gondoltuk, ha hozzálátunk, szeretve a népzénet, ebből is lesz majd valami. Hegedűs Csaba volt a kontrás, és Tóth Gábor a bőgős, akit táncosként ismertem meg. Akkoriban a táncházakban a háromtagú „széki” zenekar volt a jellemző.

V. A.: *Hogyan kerültél Debrecenbe?*

B. S.: Debrecenben születtem, itt jártam zeneiskolába, s itt tanultam meg muzsikálni. A Debreceni Közalkalmazottak Zenekarában is játszottam. Azt a zenekari rutint, amit a klasszikus zenekarban megtanultam, nagyon jól tudtam alkalmazni a népzében. 1975-ben kerültem Gyulára. A koncerten is eleki muzsikát játszottam Römer Judit és Erményi Tamás kíséretében.

V. A.: *Milyen volt a 20-25 év után a koncerten látni a régi zenésztársakat?*

B. S.: Nagyon jó, mert ritkán van alkalmam találkozni a debreceni barátokkal.

V. A.: *Hegedűs Csaba az együttes vezetője. Hogyan gondolsz vissza az eltelt időszakra?*

HEGEDŰS CSABA: Huszonöt éves az együttes, de Karikás névvel tulajdonképpen már harminc. Emberi léptékben ez nem olyan

sok, de a mi életünkben azért nem kevés. Akár a harminc évet nézem, akár a 25 éves „tagságot”, mindenképpen nagyon szép volt. V. A.: *Az utóbbi években elég keveset koncertezett a zenekar, a jubileumi estére mégis az összes zenészt összehívtátok. A klasszikus régi számok mellett az újabb számokat is eljátszottátok.*

H. Cs.: Elfoglaltságaink miatt kevesebb időnk van arra, hogy rendszeresen koncertezzünk, de minden olyan feladatra összeállunk, ami számunkra érdekes, izgalmas lehet. Azt gondoltuk, a 25 éves jubileum egy olyan fontos alkalom a számunkra, hogy a koncertet meg kell szervezzük. Erre minden olyan zenész barátunkat meghívtunk, aki valaha játszott a zenekarban.

V. A.: *Debrecenben mindig is nagyon élénk volt a népzenei élet, mindig is sok zenekar játszott és játszik ma is. Milyen színt képvisel ebben a Karikás?*

H. Cs.: Nehéz erre válaszolni, hiszen mint együttes nyilván másként éljük meg mindezt, mint azok, akik hallgatnak bennünket. Kezdetben elsősorban táncegyüttesek zenei kíséretét láttuk el, és csak később, a jelenlegi tagság kialakulása, stabilizálódása után kezdtünk el önálló koncert programot kialakítani.

Megőriztük az eredeti népi dallamokat és szövegeket, de sajátos, színesebb hangszereléssel adtuk elő azokat. Persze mindig is az autentikus népzene jelentette az alapot. Gyűjtöttünk népzénet Erdélyben, Moldvában, Baranyában és természetesen szűkebb hazánkban, a Hajdúságban. Célunk viszont az eredeti népzenei gyűjtések feldolgozása volt. Újszerű hangzásokra, ritmikára, kontraszthatásokra törekedtünk, tiszteletben tartva a dallam fontosságát, jelentőségét. Kerestük a ritka, szép szövegváltozatokat, mert úgy éreztük, hogy a népdalok szövegei a mai világ számára is örökérvényű igazságokat közvetítenek.

V. A.: *Ki az, aki meghatározza a Karikás együttes jellegzetes zenei világát?*

H. Cs.: Römer Ottó személye játszott meghatározó szerepet az 1981-ben újjászerveződő zenekarban. A klasszikus zenei tanulmányok mellett már diákként aktívan foglalkozott népzénel, tagja volt a zeneművészeti főiskolásokból alakult Délibáb együttes-

A kezdetektől a jubileumi koncertig

Mivel a debreceni Karikás népzenei együttes legismertebb felállása 1981-ben alakult ki, ettől az időponttól számolják hivatalos történetüket. Barbócz Sándor, Hegedűs Csaba és Tóth Gábor, a zenekar alapítói azonban még a hetvenes évek elején egyetemistaként kezdtek együtt zenélni, s a Karikás nevet 1976 óta használják. Később Bardóczi Miklós és Mező Győző is csatlakozott hozzájuk, s rövid ideig Hankóczy Gyula is tagja volt a zenekarnak. A gyökeres változás 1981-ben történt. Hegedűs Csaba és Tóth Gábor mellé – akik megtartották a Karikás nevet – csatlakozott Römer Ottó, Erményi István, Tóthné Dénes Anikó és Juhász Erika.

Még az előző tagság 1981-ben elnyerte a Népművészet Ifjú Mestere címet. A következő években Szovjetunióban, Jugoszláviában, Ausztriában és Lengyelországban is szerepelt a zenekar, különböző fesztiválokon vettek részt, ahol nívódíjat és egyéb elismeréseket kaptak. Az újjvédéki

rádió egy lemezre való anyagot rögzített velük, majd 1986-ban „Ez a világ olyan világ” címmel a Magyar Rádió stúdiójában elkészítették első lemezüket, valamint a Vojtina Bábegyüttes részére megkomponálták – a Pap Gábor által rendezett – „A Szépen zenegő pelikánmadár” című darab kísérőzenéjét.

Körülbelül tíz év együtt zenélés után Römer Ottó kivált az együttesből, s helyére Kálmán Péter „Cucás” került, akivel 1993-ig zenéltek együtt. Ezt követően gyakorlatilag nem működött, ám hivatalosan mégsem oszlott fel a Karikás. 1994-ben tíznapos koncertsorozatra szóló meghívást kaptak Németországba, s a turnéra ismét Römer Ottóval indult a zenekar. A sikerre való tekintettel a kilencvenes évek második felében rendszeresen visszahívták őket, 1996-ban megkapták a plaueni világzenei fesztivál, a 4. Folkherbst zsűrijének első díját, illetve a közönség szavazatai alapján második helyezést értek el. A 2004-es párizsi koncertjükkel – amelyet a Debrecent bemutató

párizsi rendezvénysorozat keretében a Párizsi Magyar Intézetben rendeztek – szintén nagy sikert arattak. Időközben a Digital Pro stúdióban 1997 decemberében rögzítették „Búélesztő szellő” című CD-jüket, amelyet a Periferic Records forgalmaz. E lemezen is a régi tagság szerepel: a két énekesnő mellett Römer Ottó játszik velük, valamint Hegedűs Csaba, Erményi Tamás és Erményi István. A közös munka továbbra is alkalminak mondható, hiszen csupán a zenekar egyik fele foglalkozik hivatalosan a muzsikával.

A 25 éves évforduló alkalmából december 16-án tartották jubileumi koncertjüket Debrecenben, a Vojtina Bábszínházban. A színház méltó helyszíne volt az előadásnak, hiszen a társulathoz baráti szálak fűzik a zenekart. Sok vendéget, zenésztársat hívtak meg a különleges alkalomra, így az ünnep alkalmából nem kizárólag a Karikás zenélt. Inkább amolyan nagy, baráti összejövetel, örömkoncert volt ez az alkalom, ahol a zene játszotta a főszerepet.

Héty Péter

*Karikás jubileumi koncert
Debrecen, 2006. december 16.*

fotó: Oláb Tibor

nek, akik az eredeti népzene mellett szintén játszottak sajátos stílusú feldolgozásokat. Muzsikált az ugyancsak debreceni diákokból szerveződött Gereben együttesel is, akik szintén nagyon izgalmas feldolgozásokat szólaltattak meg az akkor táncházas körökben nem túl népszerű citerán. Ottó addigi zenei tapasztalatai nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy kialakuljon a Karikás egyéni stílusa, amelyben a hangszerelés és a két női énekhang lett meghatározó. Gyakorlatilag az 1987-ben megjelent „Ez a világ olyan világ” nagylemezünkön is ez hallható. Ennek megjelenését a Magyar Rádió Rádionon kiadójának köszönhetjük.

Ám ha tisztességes akarok lenni, akkor azt mondhatom, hogy a közösség is nagyban hozzájárult ehhez. Az a közösség, amelyet mi alkottunk. Az együttesi munka az, amely során olyanná alakult a stílusunk, amit a közönség is megismerhetett.

V. A.: *Az együttes tagjai más zenekarokban is feltűnnek. Römer Ottó a Morotva együttes primása, vezetője, Juhász Erikát énekesként láthatjuk sok helyen. Műhely volt a Karikás együttes, vagy maga Debrecen jelentette azt az inspiráló közeget, amiből a Karikás együttes is kikerült?*

H. Cs.: Azt gondolom, hogy Debrecenben volt egy sajátos ízű népzenei élet. A Karikás együttes ennek egy része. Nagyon nehéz így most megmondani utólag, hogy igazán milyen. Azt gondolom, hogy az ország és Debrecen zenei életében is sajátos hangzású zenekar volt.

V. A.: *Egy bakelit lemez jelent meg a Hungarotonnál, majd a kilencvenes években egy CD. Tervezi-e most a zenekar lemez megjelenését, hiszen ennek a koncertnek a sikere talán arra bízott mindenkit, hogy egy újabb időszakot kéne elkezdni, egy újabb anyagot kéne összeállítani?*

H. Cs.: Az az igazság, hogy azokat az anyagokat kellene felvenni, amelyeket jó néhány évvel ezelőtt játszottunk, amelyek azonban még nem kerültek lemezre. Számunkra is meglepetés, hogy a 15 évvel ezelőtti koncert felvételeket meghallgatva, mennyi izgalmas és jó muzsikát játszottunk. Ezeket jó volna megörökíteni. A mostani jubileumra is szeretünk volna egy CD-t kiadni, de nem sikerült a technikai munkával elkészülni, ezért egyelőre nem jelenhet meg.

V. A.: *Juhász Erika főiskolásként került a Karikás együtteshez.*

JUHÁSZ ERIKA: A gyomai Körösmenti Táncegyüttes tagjaként ismertem meg Barbócz Sándort, aki korábban a Karikás együttes primása volt. Az ő ajánlatára, de tulajdonképpen véletlenül kerültem a zenekarhoz 1981-ben, amikor az a hatos fogat összeállt, akikkel együtt muzsikáltunk, és akikkel szép sikereket értünk el.

V. A.: *Hogyan lett belőled ének tanár, hiszen a Nyíregyházi Főiskola ének tanszékén tanítasz népzene szakos hallgatókat?*

J. E.: Azt hiszem, hogy a Karikás együttesel eltöltött idő nagyban meghatározta a pályámat – bár nem tanárként kezdtem el dolgozni, a diploma megszerzése után közművelődési területen helyezkedtem el. Később jött a lehetőség, amikor 1990-ben a Nyíregyházi Tanárképző Főiskolán Joób Árpád vezetésével beindult a népzene szak. Végül engem kértek föl a népi ének tanítására, amit én nagy örömmel elvállaltam, nagy megtiszteltetésnek éreztem. Tulajdonképpen az addigi zenei tevékenységem is valahol felkészülés volt erre.

V. A.: *Mit jelentett ez a felkészülés? A karikás együttes elsősorban feldolgozásokat játszott, a koncertezés volt a zenekar fő profilja.*

J. E.: Az együttesi munka, az a módszer, ahogy dolgozott a zenekar nagyon tanulságos volt. Rengeteget fölhasználtam abból, amit a zenekarban tanultam. Emellett mindig is érdekelt a vokális népzene. Lehetőségem nyílt népdaltanításra különböző népzenei táborokban, így megtapasztalhattam, milyen is tanítani. Igazából nem szeretem a tanítás kifejezést. Úgy mondanám, hogy inkább a saját tapasztalataim alapján közvetítem ezeket a dalokat. Fontos, hogy mindenki a saját személyiségén, a saját életén keresztül is megélje az éneklést. Természetesen fontos a helyes technika kialakítása is, de nem szabad, hogy csak ez legyen a képzés célja.

V. A.: *Népdalt énekelni egyedül, zenekarral vagy társakkal együtt könnyebb?*

J. E.: Mindegyik más feladat, másféle hozzáállást, másféle alkalmazkodást kíván. Nagyon fontos az együttműködés a zenész- és énekes társakkal. Akármelyik együttesre gondolok, akikkel együtt énekeltem, fiatalabbakkal, idősebbekkel, hangszeres zenészekkel vagy csak énekesekkel, mindegyikben közös volt az, hogy nagyon jó baráti kapcsolatban álltunk.

V. A.: *Azt hiszem ez a Karikás együttesre is áll, hiszen ez a 25 év alatt nagyon széles baráti kör alakul ki, amelynek tagjai a mai napig tartják egymással a kapcsolatot. Táncosok, zenészek – olyanok, akik szeretik a népzene.*

J. E.: Ennek a megtapasztalása is nagyon jó érzés volt a jubileumi koncerten. Olyan barátaink jöttek el, akikkel már régóta jó ismeretségben vagyunk. De az is legalább ennyire fontos számomra, hogy bár a zenekar nem mindig működött aktívan, értem ezt különösen az utóbbi évekre, soha sem mondtuk azt, hogy mi ezt abbahagytuk, befejeztük, vagy hogy vége van. Ez mindig erőt ad arra, hogy öröm a másikkal találkozni. Nemcsak zenészként, de emberként is rendkívül fontosak számomra a Karikás-tagok.

„Tisztelt Vőfély Úr!”

Így szólt a felhívás a 2006. november 24–25-én, a Hajdú-Bihar megyei Földesen megrendezett II. Kárpát-medencei Vőfélytalálkozóra. A meghívóban olvashatunk a vőfély mesterség átalakuló szerepéről, de annak fontosságára is felhívja a figyelmet, hogy a meglévő lakodalmi hagyományainkat a változó körülmények ellenére is megőrizzük. Már 2005-ben is hírt adtunk az első találkozóról, amelyet a tavalyi rendezvény szempontjából próbaévnnek nevezett a találkozó megálmodója és szervezője, Gyönyörű Zsiga, aki maga is régóta foglalkozik vőfélykedéssel, s akivel a rendezvény tapasztalatairól beszélgettünk.

A lakodalom előkészítésétől kezdve a ceremónia lebonyolításán keresztül a kötetlen mulatságig sok olyan, hosszú időn keresztül formálódó szokás létezett, amely gördülékennyé tette a lakodalom menetét a lakodalom kitüntetett szereplői és a lakodalmi vendégség számára egyaránt.

– Huszonkét éves vőfélykedésem alapján úgy ítélem meg, a mai lakodalmak ceremóniamesterei már csak nyomokban használják a még rendelkezésre álló szokásokat – összegzi tapasztalatait Gyönyörű Zsiga. – Rengeteg régies és újabb nyomtatott, illetve kézírásos anyag létezik, öröklődik. De ezek sokkal hitelesebbé válnak, ha nemcsak olvassuk, hanem képi és hangzó formában

is megörökíthetjük. A lakodalmas szokások már a néprajzi gyűjtés kezdeteitől az érdeklődés középpontjában álltak, mégis azt mondhatjuk, hogy még mindig van gyűjténi való.

A Kárpát-medencei vőfélytalálkozóra hagyományosan nemcsak az aktív vőfélyeket hívják össze, hanem azokat is, akik koruknál fogva már nem járnak lagzikba, de ide szívesen eljönnek. Tavalyelőtt már volt egy sikeres próbálkozás, ezért úgy gondoltuk, hogy – a tanulságokat levonva – érdemes folytatni ezt a nagyon speciálisnak nevezhető gyűjtést. Persze nem csak a meghívott vőfélyek tudásának archiválása a lényeg, sokkal többrétű rendezvényről van szó. A

tavalyi rendezvény alapján azt mondhatom, hogy Földes lakosságát, illetve a Debrecen és környékén élő táncázás réteget is aktivizáló különleges esemény ez, ahol a gyűjtés és a hivatalos programok mellett baráti beszélgetésekre, ismerkedésre, közös mulatságra is alkalom adódik.

A tavaly novemberi találkozón megközelítőleg nyolcvan vőfély vett részt, hozzávetőleg kétharmaduk visszatérő vendégként. Nagy örömünkre a korábbi résztvevők jó hírért vitték rendezvényünknek, s közülük többen újra eljöttek. Ennek köszönhetjük, hogy a különböző vidékekről eddig számunkra ismeretlen vőfélyek kerültek elő. Már az első esztendőben érkeztek

fotó: Lázár Zsolt

vendégeink Moldvából, Magyarfaluból, de Csík megyéből – Gyimesközéplek és Csík-szentdomokos mellett – Csíkcsicsóból és Csíkszeredáról is eljöttek Földesre. Voltak vendégeink a Nyáradmentéről, Korondról, Pálpatakáról, Kalotaszegről, Györgyfalváról, Székről, Szilágyságból Szilágybagosról, Szilágysámsomból és Szilágynagyfaluból, a tavalyi alkalommal pedig már Kárpátaljáról és Gömörből is.

A határon túliak mellett a hazai vőfélyek Baranya, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Győr-Sopron, Hajdú-Bihar, Heves, Jász-Nagykun, Somogy, Tolna és Vas megyékből képviseltették magukat.

A vőfélyek a meghívó mellé 30 kérdéssel álló kérdőívet kaptak, s a visszajelentkezés alapján választottuk ki végül a meghívottakat. A kétnapos találkozó alatt sokféle programot szerveztünk, melyek kellő hangulatot teremtettek a szombat esti gálaműsorhoz, illetve a két nap alatt folyamatosan zajló archiváláshoz.

A felvételek részben egy berendezett stúdióban készültek, de a találkozó során más helyszíneken is készültek riportok, melyek érdekesebbé és értékebbé teszik, illetve jól kiegészítik a stúdiófelvételeket. Ötórnyi videofelvétel, valamint a gálaműsor teljes felvétele örökítette meg a tavalyi találkozót. Külön örömmre szolgált, hogy a vőfélyek 80 százaléka a saját tájegységére jellemző viseletben jelent meg.

A kétnapos rendezvény programjában hagyományos, egész napos dísnótor, kolbásztöltő verseny is szerepelt. Működött a csárda, ahol élő zene mellett lehetett mulatni, s bemutatót, illetve vásárt rendeztünk hagyományos lakodalmas házi süteményekből. Volt bortörténeti előadás az érmelléki borokról, s néprajzi előadást tartott a széki szokásokról Harangozó Imre, illetve a 20. század lakodalmairól Dr. Vajda Mária. Az otthonosan kialakított művelődési központ auláját a bihari vidékről összegyűjtött archív fotókiállítás gazdagította.

A szombati műsor és a két napos mulatságon a szilágybagosi Birtalan József és bandája, Potta Géza és Ádám Béla „Csingga”, valamint a Szeredás népzenei együttes húzta a talpalávalót. A szombati gálaműsorban a széki Szalmakalap hagyományörző néptáncgyüttes, a nagyidai Illosvai Selymes Péter hagyományörző együttes, valamint a jászberényi Kisárendás gyermek néptánc-csoport szerepelt. A gálaműsort Katalin napi „bilétos” bál követte.

A jövőre vonatkozóan további terveink is vannak. Szeretnénk többek között a zaborvidéki hagyományokat bemutatni, hiszen itt is nagyon gazdag a lakodalmas szokásanyag, 2007 novemberében tartjuk a III. Kárpát-medencei Vőfélytalálkozót, amelyre minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Juhász Erika

Barátság két emberöltőn át...

dr. Kaposi Edit – Keszler Mária

1923. 02. 16. – 1925. 02. 16.

Azonos érdeklődési körünk a Soli Deo Gloria (SDG) Református Diákszövetség és a cserkészlet sokrétű tevékenysége keretében alakult ki. Mindkét intézmény tagjai a népi mozgalom hívei voltak. Sok lelkes fiataalt nyertek meg a népdalozás örömeinek, s felkeltették a népművészet különböző ágai iránti érdeklődést is. Varázslatos élményt nyújtottak Balla Péter – napjainkban már legendás hírnő – szombat délutáni népdal-, zsoltár- és kórustánításai (Kodály, Bartók). Edit a kelenföldi, én pedig az újpesti szervezet tagjaként gazdagodtunk a felemelő új ismeretekkel. „Kis” SDG-sként, majd vezetőként teljesítettük a reánk bízott feladatokat. Edit a Magyar Cserkészleány Szövetség Központ munkatársaként, én pedig az Újpesti Református Egyház cserkészleány-csapatának vezetőjeként.

Személyesen 1942-ben, az akkor megalakított Levente Központi Művészegyüttesben találkoztunk. Az együttes művészeti vezetője, Muharay Elemér egyénisége a népművészet iránti elkötelezettség biztosítója volt. Ebben az évben Németországban és Olaszországban nagy nemzetközi ifjúsági találkozót szerveztek, melynek központja Weimar és Firenze volt. Edit a Levente Központ szervezésében bekerült a Muharay Elemér által vezetett, népi színjátékokkal foglalkozó kulturális küldöttségbe. A próbák alkalmával az előadások sikere mellett lelkesen áradozott Weimar, Firenze, Róma és Velence világhírű műemlékeiről. Az élménybeszámolókat mi „újoncok” szájatva hallgattuk. Igen tiszteltük és megszerettük őt nagy tudása, vezető egyénisége, szervező és pedagógiai érzeke, színpadi (például a „Királyfi házassága” című darab gazdálánya szerepében nyújtott) alakításai miatt. A Központi Együttes a fővárosban és több vidéki városban, például Kecskeméten aratott szép sikert.

Elemér bá' arra törekedett, hogy minél több tehetséges embert győzzön meg az egyes részlegek irányítására. Ez egyben a siker biztosítékának záloga is volt. Az ének- és zenei részleg vezetésére Balla Pétert, a néptánc részleg irányítására Molnár Istvánt, majd kiválása után Szabó Ivánt és Pásztor Jánost kérte fel. A népi játékok tanítását pedig ő maga vállalta.

Az együttes mintegy tömörítette magába a népművészeti mozgalom legjobb törekvéseit. A népművészetről kívánt összképet nyújtani, s annak továbbfejlesztési lehetőségét előremozdítani, segíteni!

Péter bá' – továbbra is – utolérhetetlen ízzel tanította a népdalokat. Kodály Biciniumait, sőt néhány Bartók kórusművet is tanultunk. A táncszámok nem igényeltek különösebb technikai felkészültséget. Egyszerű, szép, egy-egy vidék jellegzetes férfi- és páros táncait Szabó Iván színpadra állításában és Kaposi Edit betanításában adtuk elő.

A népi mesejátékok széles skálájával ismerkedhettünk meg. A prózaiak közül például a Mátyás király igazmondó juhászát a rádió hosszú ideig műsorán is tartotta, Muharay feldolgozásában. Emellett ismert népmeséket, mondókákat jelentettünk meg. Ám az összművészeti műfajhoz tartozók jelentették számunkra a legnagyobb élményt. Ezekben nemcsak énekelünk és táncoltunk, hanem szerepeket is játszottunk és cselekményt is ábrázoltunk. Edit sikeres színpadi alakításaival vonta magára a figyelmet (például a már említett gazdaleány szerepében).

A háború után, 1945-ben Elemér bá' gyűjtötte össze leghamarabb az együttesét. A fellelhető tagokkal március 15-én, a Nemzeti Parasztpárt ünnepségén már műsort is adtak. Meglehetősen mostoha körülmények között nyár eleje óta rendszeresen próbáltunk, a „nagy bemutatonk” előadására készültünk. A Nemzeti Színházban 1946. március 4-én megtartott díszelőadás a „Népi Ének-, Tánc- és Játék-együttes hivatalos bemutatójának számított, melyet széleskörű érdeklődés kísért. A nagy sikert aratott bemutatót élénk sajtó-visszhang követte. A számos elismerő dicséret felhívta a kulturális élet vezetőinek figyelmét a népművészet kiemelkedő jelentőségére. Jó szívvel idézem közülük a „Jövendő” kritikusanak szavait: „A Muharay Együttes

bemutatója után büszke örömmel hagytuk el a Nemzeti Színházat.” 1945 után országszerte is felfigyeltek a népművészet jelentőségére, s színpadi megjelenítésére is, a debreceni Szolnoki kezdeményezésére különböző hivatalos rendezvényeken már néptáncokat is bemutattak.

Edit 1943-ban iratkozott be a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a néprajz szakra. A választott terület számára a néptáncgyűjtés volt. Elemér bá' is igyekezett a tudományos néptáncgyűjtést támogatni. E célból segítette Lugossy Emma és Gönyey Sándor gyűjtőútjait, majd könyvük megjelenését (Magyar népi táncok, 1947), s ő írt hozzá előszót. Ebből a törekvésből adódott természetesen, hogy Edit Benedek Árpáddal a „Fóti páros”-t, Gönyey Sándorral a „Cigándi keménycsárdás és konyhatánc”-ot gyűjtötte. A táncok tanulását felejthetetlen izgalommal és örömmel fogadtuk Szabó Iván színpadra állításában, egyúttal színesedett néptánc repertoárunk is. (Évek múltán is több együttes előadásában találkozhattunk mindkét táncsal.)

Az együttes életerős közösséggé kovácsolódott a kirándulások, a vidéki fellépések alkalmával. Vezetőink ügyeltek arra, hogy minél több népművészeti élményben részesülhessünk, erre meg is ragadtak minden alkalmat! Éltre szólóan felejthetetlen például a híres hódmezővásárhelyi fazekasok meglátogatása. A tanyavilág és a „nagy Mester” műhelyének megismerése, az alkotás örömeivel való találkozás mély benyomást tett reánk. A kincses bácsitól vásárolt gyönyörű cserepek még ma is féltve őrzött „kincs”-nek számítanak otthonainkban!

Előadásaink koronáját az 1947-ben rendezett prágai I. Világifjúsági Találkozón való részvétel jelentette. Felsőbb határozatra nem egy meglévő táncsoport képviselte hazánkat, hanem a Ma-

Keszler Mária és dr. Kaposi Edit

gyar Táncszövetség által válogatott együttes, amelyet a Muharay, a NÉKOSZ és a Szentpál együttes legjobb táncosaiból alakítottak ki. Nagy megtiszteltetés és még nagyobb örömet jelentett számunkra, hogy mindketten tagja lehetünk a hazánkat képviselő együttesnek. Az egyénileg eddig elképzelhetetlen csodának lehettünk részesei! Szabó Iván és Szentpál Olga koreográfiaival szerepeltünk igen nagy sikerrel. Sajnos hazérkezésünk után a Muharay Együttes hamarosan felbomlott!!!

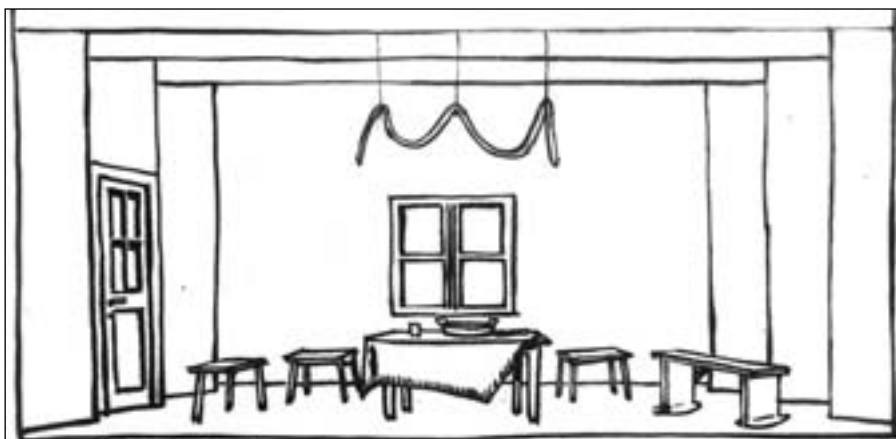
A Muharay Együttes közösségében eltöltött színes évek, az ott szerzett népművészeti ismeretek, élmények szinte meghatározták, hogy pályánk csak a tánc területén folyhat – a széles skálán – természetesen az egyéniségünknek megfelelő területeken. 1948-ban mindketten új utakon indultunk. (Sorsunk sajátos alakulása következtében pályánk a Népművelési Intézet Táncosztályán fejeződött be.)

Edit 1948-ban elsőként doktorált magyar néptáncból a Pázmány Péter Tudományegyetem Folklor Tanszékén. Disszertációja címe: „A tánc a bodrogi Cigándon”. (A gyűjtött anyag bővebben „Dr. Kaposi Edit: Bodrogköz táncai és táncélete” címmel 1999-ben a Jelenlévő Múlt című sorozatban jelent meg.) Doktorrá avatása után professzora, Ortutay Gyula a „Teleki Pál” Tudományos Intézetéhez irányította, amelyet sajnos hamarosan megszüntettek.

Edit az akkor megalakult Magyar Táncművészeti Szövetségnek különböző szakosztályain dolgozott. Közben az Úttörő Szövetség csillebérci és vidéki táboraiban rendszeresen előadásorozatot tartott népművelőknek és úttörővezetőknek, népdalt és táncot tanított. Az ő nevéhez fűződik a közismert „Zakolás” című játék.

Az 1951-ben megalakított Népművészeti Intézet munkatársa lett, ahol kibontakozott színes egyénisége, szárnyra kaptak gazdag elképzelései, például megalakította és vezette a tánc történeti munkaközösséget. Szerkesztette a népszerű „Néptáncos” című lapot, majd a „Táncművészeti Értesítő” című sorozatot, valamint a „Dance Weus” című nemzetközi folyóiratot. Javaslatára létrejött a Magyar Táncszövetség Tudományos Tagozata. Munkásságát fémjelzi a „Tánc tudományi Tanulmányok” című kötetek megjelenése 1958 óta. A Táncarchívum pedig az idők folyamán nemzetközi hírnevet vívott ki magának. 1958-ban megjelent Kaposi Edit és Maác László „Magyar népi táncok és táncos népszokások” című kiadványa, amely szinte a néptáncmozgalom kézikönyvének tekinthető. Ugyanakkor meg kell őt említeni néhány ismeretterjesztő kiadvány, például az 1960-ban megjelent „Báli tanácsadó” című útmutató, valamint az 1960-ban napvilágot látott „Kis könyv a táncról” című, számos kiadást megélt könyv szerkesztőjeként is. Jelentős szerepet töltöttek be népszerűsítő és tudományos cikkei, közleményei. Remélhetjük, hogy a teljes bibliográfia elkészítésére sor kerül.

Kaposi Edit híres volt sikeres előadásairól is. Felkészültsége mellett ennek titka abban rejlett, hogy minden esetben megtalálta

Varga Mátyas Kossuth-díjas, a Nemzeti Színház tagja
-diszletterve, Muharay Elemér
A három kívánság mesejátékához

a helyes utat hallgatói figyelmének és érdeklődésének lekötéséhez. Ezért voltak oly kedveltek az előadásai.

A Muharay Együttes megszűnése után hivatali munkám mellett a NÉKOSZ Központi Táncgyűjtésének lettem tagja. 1948-ban részt vehettem az együttes felejthetetlen külföldi útjain – ténlen Párizsban, tavasszal Bulgáriában, nyáron Finnországban, ősszel pedig Lengyelországban, ám itt e néven tulajdonképpen már a Honvéd Művészegyüttes szerepelt. 1948. október 1-én varázslatos fordulat következett be az életemben. Ezen a napon a hivatal államosítása következtében megszűnt az állásom, ugyanezen a napon Honvéd Művészegyüttes néven megalakult az első hivatásos együttes, és e társulat tánckarának alapító tagja lettem. Egyidejűleg teljesült régi vágyam is, megkezdtem az egyetemi tanulmányokat. (Korábban családi okok miatt nem tanulhattam tovább.) Most iratkozhattam be a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudomány Karán nappali tagozatos néprajz szakra. (Edit ebben az évben doktorált, én pedig első éves egyetemista lettem.) 1954-ben államvizsgáztam az ELTE-n. Szakdolgozatom témája néptánc volt: „Két fejmegyei község, Jenő (zsellérközség) és Gyúró (gazdaközség) táncéletének összehasonlítása”. 1951 és 1957 között a Magyar Állami Népi Együttes táncosa, közben pedig a Népművészeti Intézet külső munkatársa voltam. Sajnos az együttes átszervezése miatt átmenetileg egy külkereskedelmi vállalatnál dolgoztam.

*Muharay Elemér Gyöngyös Gyöngyi szép szerelme c. népi daljátéka bemutatója után Kodály Zoltánnal.
Gyöngyös, 1959. szeptember 12. (Muharay Elemér Népművészeti Szövetség fotóarchívuma)*

Ezután a Népművelési Intézet Táncosztálya hívására 1960. február 2-án – Elemér bá' elhunyt napján – az osztály munkatársa lettem. Feladatomban a néptáncoktatók képzése, illetve a gyermek-együttesek patronálása volt.

Köztudott, hogy az intézet több átszervezést élt meg. Mindnyájunk számára az 1965-ös volt a legszomorúbb. Ekkor megszüntették az önálló művészeti osztályokat, az illető ágat csupán egy előadó képviselte. Editet legnagyobb megdöbbenésére váratlanul az Elméleti Osztályra helyezték. Mivel az ő érdeklődését már korán felkeltette a történelmi társastáncok világa, ennek jegyében – a szorító körülmények között – nehéz szívvel bár, de elvállalta a „Társasági tánc körülményeinek szakszerű felderítésére és a helyzet megváltoztatásának kidolgozására” vonatkozó feladatot. Mint mindig – ezen a területen is – lelkiismeretesen, szakemberek bevonásával végezte munkáját. Az intézetben az általa megalakított társastánc-tanárok munkaközösségével egyetértésben, a tanárok bevonásával sikerült a társastáncot a népművelés elismert ágává fejleszteni és elfogadtatni. A terület nagy vívmánya a szombathelyi népművelő, Gál Ferusz József kezdeményezésére és az intézetet képviselő Kaposi Edit közreműködésével a hetvenes években Szombathelyen indított Savaria Nemzetközi Táncverseny és Táncbajnokság megrendezése, amely negyven éven keresztül osztatlan sikert aratott. Ugyancsak az ő nevéhez fűződik a miskolci, 2005-ben már 31. alkalommal megrendezett Nemzetközi Formációs Táncfesztivál sikere.

Nagy jelentőségű Edit kezdeményezése a gyermekek mozgáskultúrája színvonalának emelése érdekében a hetvenes években kidolgozott, s az országos szakmai fórumokon, valamint a mozgalomban elismerést is elnyert széleskörű „kísérlet” terve. Sajnos „anyagi nehézségekre” való hivatkozással a terv nem valósulhatott meg.

Az 1965-ös átszervezés számomra az intézet könyvtárába való áthelyezést jelentette, ahol az angol nyelvvizsgám következtében az intézet külföldi utjainak intézésében tevékenykedhettem. Ám szabadságom terhére foglalkozhattam táncokkal.

Az 1970-es átszervezés alkalmával létrehozott Művészeti Osztály táncrészlegén a néptánc területén szép feladatok megoldása várt reám. A gyermektáncmozgalom, a nemzetiségi néptáncmozgalom, a Népművészet Mesterei és Ifjú Mesterei előadórészlegének gondozása; az MTA Táncosztályával kialakított terv szerint közösen szervezett nemzetiségi néptáncgyűjtés, később a táncos kiadványok, például az „Együtteseink Műsorából” című sorozat szerkesztése. Kiemelkedő eredményeket hozott és széleskörű elismerést váltott ki mind a gyermektáncmozgalom, mind a nemzetiségi néptáncmozgalom életében a nyilvános pályázatok és a fesztiválokhoz kapcsolódó szakmai tanácskozások koncepciója. Igen tanulságos volt dr. Kurt Petermann, a Lipcsei Táncarchívum vezetőjének irányításával 1972 őszén egy hónapon át a hazai német táncok gyűjtésének segítése.

Az említett területeken jelentkező feladatokat csak a társintézmények (az Úttörő Szövetség, a Minisztérium Nemzetiségi Osztálya és a Nemzetiségi Szövetségek) illetékes munkatársaival kialakított harmonikus együttműködéssel lehetett megvalósítani. Ezekből itt csupán néhány eredmény említésére nyílik lehetőség.

- Fontos, hogy a „Gyermekjáték és gyermektánc 2” című nyilvános pályázat eredményeként az I. díjat kapott együttes először 1973-ban az Országos Táncantológián is szerepelt.

- Szerkesztett kiadványok is segítséget nyújtottak a mozgalmak művészi színvonalának emeléséhez. Például a Muharay Elemér emlékének ajánlott, nyolc kiadást megélt „Magyar népi gyermekjátékok” című könyv (Bp., 1975), s a „Sokszínű hagyományunkból” című két kötetes, ötnyelvű kiadvány (Bp., 1975).

- Kiemelkedő eredményt jelentett az első ötnyelvű hároméves központi nemzetiségi táncoktatói tanfolyam 1973 és 1975 között.

- Nagy érdeklődés kísérte a gyermekek komplex művészeti nevelését szolgáló, formákat meghonosítani, terjeszteni kívánó, 1976-ban Csillebércen először indított pályázatos Országos Népművészeti Tábor programját. Sikerét bizonyítja, hogy húsz éven át két-évenként rendezték meg, az utolsó hármat Zánkára helyezték át.

- Nagyon fontos volt számomra, amikor 1975-ben Vitányi Iván igazgató a Muharay Elemér emlékének ápolása érdekében rendezendő események szervezésére kért meg.

- Az 1975. december 20-án tartott Együttési Találkozón hetvenen vettünk részt, s a jelenlévők aláírásával beadványt nyújtottunk be a kulturális miniszterhez a következő kérésekkel:

1. Sírján emlékmű felállítása;
2. Emléktábla elhelyezése a Népművelési Intézet és a Magyar Állami Népi Együttes székházában;
3. „Muharay Elemér-díj” alapítása az amatőr művészeti mozgalomban kiemelkedő tevékenységet folytató személyek, csoportok számára;
4. 1976 márciusában emlékünnepegy tartása. Ezen az ő szellemében jelenleg is működő tanítványai mutatkoznak be.

Muharay Elemér halálának húszéves évfordulója alkalmával, 1980. május 17-én 11 órakor síremlék-avatás történt a Farkasréti temetőben, 13 órakor pedig leleplezték a Corvin-téri székházban elhelyezett emléktáblát. (Az emlékünnepegy megtartására sajnos nem került sor.)

A Muharay-díjat végül az 1991-ben alakult Muharay Elemér Népművészeti Szövetség alapította meg és adja át minden évben az Újévköszöntő néptáncantológián egy-egy kiemelkedő teljesítményt nyújtó együttesnek és szakembernek. Szintén a Szövetség rendezte 2001 novemberében, Muharay születésének 100. évfordulóján, az emlékünnepegyt, ahol megemlékeztek munkásságáról és a hagyomány társadalmi szerepéről.

Pedagógiai és koreográfiai tevékenységemet részben a Budapesti Orvostudományi Egyetem általam tíz éven át vezetett táncegyüttésénél, részben pedig a Magyarországi Nemzetiségek Központi Táncegyüttésénél (ma: Fáklya) folytathattam, ahol közel tíz éven keresztül művészeti vezetőhelyettes voltam.

Örömet jelentett számomra a Gyógypedagógiai Főiskolán a nyolcvanas években tíz éven át tartott speciális népi játékokkal foglalkozó kollégium vezetése. Ugyancsak nagy élményt jelentett a MOM népművészeti gyermekszakkör tizenöt éven keresztül történő vezetése.

Jó érzés volt szemtanúja lenni annak, hogy az elvetett mag ki-
virágzása mily örömet jelent!

Tevékenységről tanulmányok és cikkek sora jelent meg például a Táncművészeti Értesítőben, a Táncstudományi Tanulmányokban, s a Táncművészetben.

Hosszantartó barátságunk Edittel emberi és szakmai összefonódást jelentett, ami a népművészet, ezen belül a néptánc iránti szerelemből fakadt. A Muharay Együttes felbomlása után egymás kezét fogva kísértük figyelemmel sorsunk alakulását. A sikereknek együtt örültünk, csalódások alkalmával pedig igyekeztünk bátorítani egymást!

Különböző területeken, de folyamatosan a néptáncmozgalom, illetve a tánc különböző ágai színvonalának fejlődése érdekében tevékenykedtünk nyugdíjba vonulásunkig és mindaddig, amíg ezt egészségünk engedte – hiszen elhivatottságunk egy életre szólt.

Fáj, hogy Edit ez év tavaszán már elment! Róla Vitányi Iván szavaival emlékezünk: „Búcsúzni kell az embertől, baráttól, tudóstól, tanítótól, a magyar táncművészeti és tudományos élet egyik, évtizedeken át stabil képviselőjétől. Búcsúzzunk és emlékezünk. Emlékezünk arra az útra, amely minden nehézségével együtt gyönyörű volt. Szépségét az adja, hogy Kaposi Edit ifjú korában jegyezte el magát ezzel a feladattal, fáradhatatlanul dolgozott érte, s élete végéig hűségesen kitartott mellette. Amit pedig elvégzett, azt nagy tehetséggel, tudással és szorgalommal tette. Egy emberi életről pedig nem lehet ennél többet mondani.”

Keszler Mária

Magyar Népi Viseletek

Sorozat a Duna Televízióban

Új sorozat indult a Duna Televízióban, amely magyar és magyarországi nemzetiségi népi viseleteket mutat be. A legutóbbi adásban 2007. január 10-én Kalocsa hagyományos öltözékeit láthatták az érdeklődők.

Kalocsa ezer éves város, érsekségét első királyunk alapította. Nevének hallatán a paprika és a népművészet jut eszünkbe. A tarka virágú kalocsai hímzés és a házak pingálása messze földön ismert, külföldön és a turistaboltokban egygyé vált a magyar népművészet fogalmával. A kalocsai népi hímzést a Gyöngyösbokréta és az idegenforgalom tette széles körben ismertté, így nem csodálkozhatunk azon, hogy a színekben tobzódó változat vonult be a köztudatba. (A Gyöngyösbokréta-fellépések idején, a harmincas években a város értelmiségiei szerint a fellépő asszonyok akkor még szerényen színezett ruhája nem érvényesült kellően a színpadon, ezért a tarka, nagy virágok hímzésére buzdítottak. Sikerral...) Mindezek arra sarkalltak bennünket, hogy a kalocsai viselet történeti rétegeit is bemutassuk filmünkben.

A színes, virágos népviselet, amelyet kalocsai viseletként ismernek szerte a világon, az 1930-as évektől pompázik. A XIX. század közepéig, – a hímzett viselet kialakulása előtt –, a ruhák egyszerűek, többnyire feketék, fehérek voltak, amelyeket gyári termékekkel gazdagítottak. A XIX. század második felében már hordtak hímzett ruhadarabokat a lányok és az asszonyok, de ezek még nem számítottak rangos viseletnek. Csak a szegények díszítették hímzéssel ruhájukat, akiknek nem tellett drága bolti anyagokra, a gazdagabbak selyemruhában díszeltek. A 30-as évektől változott meg a rangsor, s vált divatossá Kalocsán a gazdagon hímzett ruha, de a hímzés kialakulása után is megmaradt a gyári anyagok és rávalók túlsúlya. A viseleteknek mindenkor meghatározott funkciójuk és jelentésük volt. Megkülönböztették a korosztályokat, korcsoportokat, jelezték az egyén, a család gazdasági helyzetét és helyét az adott társadalomban. E három tényező szoros összefogásával számtalan variáció, gazdag formakincs alakult ki, amelyet az emberi élet és az ünnepek még tovább motiváltak. Kalocsán a legidősebbek még mindig népviseletben járnak. Az utóbbi évtizedekben az itteni népművészeti termékek az idegenforgalom keresett árucikkeivé váltak. A tömegtermelés sokszor a hagyományoktól idegen darabokat dob piacra, amelyek a kalocsai népművészet elgiccsesedéséhez vezethet.

Szakértőnk a tájegység kitűnő ismerője, Romsics Imre (az egyik legismertebb „pingálóasszony” fia), a kalocsai múzeum igazgatója.

A „Magyar Népi Viseletek” című sorozat öt tájegység, közelebről Bag, Decs, Jászság, Kalocsa-vidék, Rábaköz, Baranya, Felvidék, Kalotaszeg paraszti viseleteit mutatja be 11 kisfilmen.

A különböző korosztályok részvételével, az ünnepi és hétköznapi élethelyzetek felidézésével készült felvételeken csodálhatjuk az öltözetek életkor, alkalom, egyéniség szerinti változatosságát, sokszínűségét. A felvételek eredeti környezetben készültek, hogy ez által is képet kapjunk az öltözködést meghatározó tájegység, település hangulatáról. A helyet jól ismerő szakértők ismertetik a viselet kialakulásának meghatározóit. A forgatásokon féltve őrzött, százéves öltözékek is kerültek a szekrények mélyéről a kamera elé.

Készült a Muharay Szövetség szervezésében és megbízásából, a Hagyományok Háza és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával. Készítette: Konkam Stúdió; szerkesztő: B. Fülöp Katalin, felelős szerkesztő: Héja Éva, rendező: Kovács László. További információ: Muharay Szövetség (tel.: 201-7931, honlap: www.muharay.hu); Konkam Stúdió (tel.: 256-4913, e-mail: konkam@t-online.hu)

BARTÓK BÉLA, A NÉPZENEKUTATÓ – I.

Fotó- és dokumentumkiállítás a Hagyományok Házában

Bartók Béla, a népzene kutató címmel készült az a fotó- és dokumentumkiállítás, amely Bartók Béla úttörő jelentőségű tudományos pályáját igyekszik az érdeklődők elé tárni. Bartók magyar, román, szlovák, délszláv, arab és török nyelvterületeken végzett kutatómunkájának bemutatása mellett a kiállítás célja az is, hogy emlékeztesse a mai folklórmozgalmak széles táborát és közönységét azokra az előzményekre, amelyek nélkül mai eredményeink nem jöhettek volna létre. Bartók és kortársai műveiből, leveleiből válogatott idézetek, népzenei lejegyzések, archív fotók tanúskodnak nemzetközi jelentőségű népzene gyűjtői munkásságáról, in-teretnikus kutatási szemléletének időtállóságáról. A kiállítás a Hagyományok Háza Folklórdokumentációs Központja és az MTA Zenetudományi Intézet Bartók Archivuma együttműködésében, a Néprajzi Múzeum közreműködésével, az Oktatási és Kulturális Minisztérium Nemzeti Évfordulók Titkársága támogatásával készült. A Hagyományok Háza első emeleti előcsarnokában 2006. november 9-én 15 órakor tartott megnyitón Somfai László akadémikus szakmailag értékelte a tárlatot, s Bartók gyűjtötte magyar, román és szlovák dallamok előadásával szerepelt Herczku Ágnes (ének), Agócs Gergely (duda, fujara), Pál István „Szalonna” (hegedű) és Karacs Gyula (kontra). A kiállítás szakmai tervét Pávai István készítette Vikárius László közreműködésével, s ezúton is köszönetet mondanak Vásárhelyi Gábornak és Voit Krisztinának. [Sorozatunkat Pávai István válogatásában közöljük.]

NEMZETI ZENE, NÉPIES MŰDAL,
PARASZTZENE

„Ha nálunk némelykor cigányzene szólt (rendkívüli alkalomkor) ő intett, hogy oda vigyük és akkor bámulatos figyelemmel hallgatta a zenét, a vendégek nem győzték eléggé nézni, hogy ily csepp gyermeket így leköti a zene. 4 éves korában egy ujjal kiverte a zongorán az előtte ismeretes népdalokat; 40-et tudott és ha mondtuk a dal kezdő szövegét, ő azonnal el tudta játszani... 1898-ban [játsozta] Brahms magyar táncait, melyet zenekarra alkalmazott.” (Bartók édesanyjának levele ifj. Bartók Bélának, Pozsony, 1921 aug. 14.)

„1898. Március 15. Az 1848-as események 50. évfordulóján a Vármegyeháza nagytermében tartott gimnáziumi ünnepély 11. száma: Magyar népdalok, zongorán előadja Bartók Béla VII. oszt. tanuló. (Természetesen nem valódi népdalok.)” (ifj. Bartók Béla: Apám életének krónikája napról napra, 1981)

„mi négyen kávéházba hajtattunk cigányzenét hallgatni (!) ... (Mert az a cigány valami extra, nem olyan mint a többi.)” (Bartók levele édesanyjának, Budapest, 1902. máj. 19.)

„Most új tervem van: a magyar népdalok legszebbjeit összegyűjtöm és a lehető legjobb zongorakisérettel mintegy a műdal nívójára emelem. Ez arra volna jó, hogy a külföld ilyen gyűjteményből megismerhesse a magyar népzene. Jó magyarjainknak persze ilyesmi nem való. Ezek irtoznak minden komoly dologtól. Sokkal jobban izlik nekik a megszokott cigányos slendrián, a melytől minden zenész és minden művelt külföldi világgá fut.” (Bartók levele Elza húgának, 1904. december 26.)

„Arról volt szó, hogy a zenében is valami specifikusan magyart kell teremteni. Ez az eszme megragadott engem, és ráterelte figyelmemet népzene tanulmányozására, helyesebben annak tanulmányozására, amit akkoriban magyar népzene nék tartottak... Hamarosan beláttam azonban, hogy a tévesen nép-

Bartók 1903-ban
(fotó: Mai és Társa)

daloknak ismert magyar dallamok – amelyek a valóságban az úri osztályhoz tartozó komponisták szerzeményei – kevés érdekességet nyújtanak, és így 1905-ben hozzáfogtam a mindaddig teljesen ismeretlen magyar parasztzene föl kutatásához. E munkámban nagy szerencsémre kiváló zenész-munkatársat találtam Kodály Zoltán személyében, akinek éleslátása és ítélőképesége nem egy megbecsülhetetlen útmutatást és tanácsot adott számomra a zene minden terén. A kutatást tisztán

zenei szempontból kiindulva és kizárólag magyar nyelvterületen kezdtem meg, később azonban hozzájárult mindehhez az anyag nem kevésbé fontos tudományos tárgyalása, valamint a kutatás kiterjesztése a szlovák és román nyelvterületre.” (Bartók B.: *Önéletrajz*, 1918)

PUSZTÁK NÉPE

„Vasárnap átvitt Géza Biharmegyébe, a Sarkad melletti Fekete-Ér pusztára, a hol végre akadt anyag is. Ott megismertem Franckot, a ki mindjárt Dobozra kivitt egy napra. Hétfőn elmentem gépemmel kanászoknak és juhászoknak közibe, délután meg este a benedeki cselédlányt fonografáltam le. Kedden reggel bucsuzóul még egy aratót hivatott be Galgóczy, aztán indultam Dobozra. A fekete-éri gazdatiszt aznap estéjére átküldötte egy öreg énekesét, Franck is hívott egy nehányat vacsorára, s így este történetek felvételek is leírás is. Összesen feljegyeztem arrafelé 83 dalt, és 47 felvételt készítettem.” (Bartók levele édesanyjának, 1906. júl. 27.)

„A mezőn dolgoztunk, amikor odajött hozzánk egy 35 év körüli, szőke, nem magas férfi, és megkérdezte tőlünk, hogy ki tud régi dalokat és ki volna hajlandó neki énekelni. Sok lány volt ott egy csomóban, de mindannyian húzódoztak és szégyenlősen mondták, hogy nem tudnak régi dalokat. Én jelentkeztem. Este eljött hozzánk a szálláshelyünkre, leült egy munkásládikára, mellette mécses égett. Én szembe ültem vele és énekeltem, ő kottázta.” (Özv. Kira Mihályné Ökrös Róza visszaemlékezése)

„Itt szép eredménnyel gyűjtök és maradok...” (Bartók levele édesanyjának, Felsőreg, 1907. márc. 29.)

Bartók népdalgyűjtőúton
Gyergyószentmiklós, 1907
(fotó: Kováts István)

Dósa Lidi kb. 18 éves korában
(Koncz János reprodukciója)

A SZÉKLYFÖLD ÉS A PENTATON NÉPDAL FELFEDEZÉSE

„1904. Május 13-án írja meg első benyomásait édesanyjának... Gerlice pusztára zongorát vitet... Itt találkozik Fischerék alkalmazottjával, a Maros-Torda megyei Kibédből származó Dósa Lidivel, akinek éneke megragadja figyelmét, egy dalát lejegyzi... Innen számíthatjuk Bartók népdalgyűjtő munkájának kezdetét.” (ifj. Bartók B.: *Apám életének krónikája napról napra*, 1981)

„Dósa Lidi féldallama sejtette meg vele a székely zene különösségét... 1905-ben az Ethnographiában megjelent első gyűjtésemet, majd 1906-ban megjelent dolgozatomat ... nagy figyelemmel tanulmányozta, behatóan kérdezősködött a gyűjtés módjáról, a néppel való érintkezésről. Megismerkedett a fonográf-felvételek készítéséről. Saját rendszeres gyűjtése 1906-ban kezdődött Vésztrő környékén ... De Erdély nem hagyta nyugodni. Ösztöndíjat kért és kapott ... a »székely népzene tanulmányozására«, s 1907 nyarán elindult Csík megyébe. Oly tömeg ötfokú dallammal jött vissza, hogy a magam egyidejű északi leleteivel egybevetve egyszerűen világos lett ennek az addig észre sem vett hangsornak alapvető fontossága.” (Kodály Z.: *A folklorista Bartók*, 1950)

„Rövid egy heti gyűjtés után 6 ilyen különös melódiát szedtünk össze, a milyen »Magyarországon« nem található. Ha még találnánk vagy 15 ilyen, akkor hajlandó volnék föltételezni, hogy ezek ős-székely melódiák! S ez meglepő fölfedezés volna.” (Bartók levele Geyer Stéfinnek, Csikrákos, 1907. júl. 14.)

„... e régi magyar ötfokú rendszer nemcsak az ötfokú hangsor egy fajtájának használatából áll, hanem bizonyos formadó szerkezetből és más sajátosságokból is. Mindezen egyedi vonások összessége a magyar pentatóniát élesen elkülöníti a világ bármely más ötfokú rendszerétől. Más területeken, más népeknél, például egyes észak-amerikai indián és afrikai néger törzseknél is vannak ötfokú rendszerek, de ezek a pentaton hangsortól eltekintve dallamszerkezetükben, ritmusukban és sok más jellemző vonásukban tökéletesen mások. A különféle stílusok megkülönböztetésének döntő tényezője a jellemző vonások összessége, nem pedig egyetlen elszigetelt karakterisztikum.” (Bartók B.: *Harvard-előadások*, 1943)

A HALLGATÓ

A gyász idegen
Rabságban tartja
Világom

Pár ostoba szó

Kacagó ördögök
Ülepednek gégeimen
A szennyek

Pár ocsmány szó

Vörös ördögök
Fújnak az égből
Vizes tüzet

Pár csángó szó

Minden csak
Ördög és csapda
És képzet
Hol tart az elkezdődött
Végzet

Pár ördögi szó

Elapadt kút
Sivatag világ
A lélek kihalt

Pár ördög
Jézus
Mi dolgoz velünk
Hallgat

EMLÉK

megvannak még a leveleid
s már értem miért írtad

a kapu alatt ki-be járnak a
gyászolt pillanatok

megrakjuk még, tüzet gyújtunk
ólálkodik az ősz

szürkén és harmatosan
talán még ma elvisz

EGYEDÜL

egyedül leszek, mire megjössz
milyen lesz majd szemedből nézni
e végső vágóhíd randit
száradt ereim, mi fogja vágni
tűz talán, pokolbéli
de ki öl meg – ha rajtam lesz a sor
s meglát-e Isten szeme sarkából
karmaiból kihullajt-e a szó
kiüt-e rajtam a leprás való, hogy
vártalak és világot alkottam
sejtjeim rád méreteztem
egyedül voltam akkor is
Amikor

ŐSZ

átszíneződik előbb, aztán megfenyeget
végül, eltűnik hajadról a szín
két végről égő gyertya fénye

beérkeznek lábnyomaid:
a szomjas pór-iszákok,
a nyitott Könyv ülésrendjén átrendezik
a mennyországot

nem boldogulok veled én
összeforrtak a tagok
szerelmünk toló-
kocsin

GENEZIS

ennek már soha nem lesz vége
megérkeztlél és elgörbült az út
magunk maradtunk s az öreg idő
behavazta tavaszunk

végünk van hát, vége a jajnak
a pokol csak eddig lángolt
megszentelt martalékká leszünk
s egymás lángját eloltva

megszületünk

A költészet a lét elviselésére tett kísérlet. A legédesebb sorába is vegyül egy cseppje a ki-
mondhatatlan fájdalomnak. A *vers* létrehozza az én világát. A vers valamit mindig akar.
A *költő*: a magány. A kegyelemnek fenntartott hely. És az olvasóval, kedves folkMAGazin
olvasó, mi történik? A verseket olvasó a semmiségek mázsás súlyát méri...

lancu Laura 1978-ban született a moldvai Magyarfaluban, 1992-ben Csíkszeredába ke-
rült, jelenleg Budapesten él. 2004-ben jelent meg első kötete „Pár csángó szó” címmel,
a csíkszeredai Hargita Kiadóhivatal gondozásában.

EGYSZER

egyszer az idő megszán
minket is
hajnal lesz tán a végsőig
karom felenged, elereszt
elejt a térkereszt

megértik tán egyszer a holtak is
az istennyelveket

KELETI MAGYAR

Arcokon honol az évszázados
Elveszés,
Isten a jobb keze.
Rímelő sejtek, szabályok üveges
Ellenállása, csupa félelem minden tette.
Nem kérdi, miért engedi,
De füstben sírja Isten tetteinek
Magasztos ostorát.
Testén virágzó
Hangok, kiáltozás.
Serényen dalolnak templomfalak verejtékben.
Morzsolja fals imáját,
Úgy múlik el világossága, nem jut
Eszébe, kinek fia.
Lelkét követi csupán, tudja:
Nem örök e föld, a nagyok előbb hallanak,
S hogy merre mehettek – nem szólnak.

Emlékben hósködve,
Tárulkozó egekre feszülve
Világot emeltem az ég könnyeiből,
Láttam, a felhők föllázadt imák,
S támad kiszáradt
Ajkakon forrás, mielőtt a szárazság
Tűzbe lobbanna.
Aztán elvesztem.
Valahol örökké vagyunk,
Mint a kövek húsége.
Fölemelt, talpán léptet kelet.
Nem tudok magamról,
De engem ismernek.

MAGÁNY

A Hold arcán más vagy
Egy és szükségtelen
Midőn eloszlik benned
Jövöm
Játéka maradsz az égnek

Szeretlek
Bujdosik bennem
Isten és tatár
Harcmező a lényed
Létemnek odúja maradtál

Megérkeztél mint a magány

MEGÉRKEZÉS

ez a világ már nem sajátod
vadszívként kergeted alatt
megérkezel én szétterülők véled
bordáink közt megdermed

az Isten eredet
fogyatékos időnk medrét
kitöltik majd a jelölt homlokok
nem lesz más, csak ázott béke

csatavesztett aprószentek
és zsibbadt ereinken a
jajszó hozsannává remeg

NÉPRAJZ

Nem vett föl a szekér
Futott mint a szélvész
Népies porától
Könnyezve elesetten elveszett
Álom felett sírok
Magas elérhetetlen
Titkos kezek rántanak engemet
Vissza
Vissza

Kubai élmények

A hagyományos paraszti földművelés reneszánsza Kubában, a XX-XXI. század fordulóján

Kuba, 2006 novembere, Pinar del Rio tartomány, a Karib-tengeri sziget legnyugatibb csücske, hagyományosan a minden esélkamra.

Nem tudom megállni, hogy ne emlékeztessek arra, miszerint minden nemzetnek megvan a kissé egyszerűbbnek (mondhatni együgyűnek), lelassultnak, az állandóan újratermelődő vicces megjegyzések célpontjának tekinthető nemzeti része, mint pl. nálunk a zalai, időnként a somogyi, vagy éppen osztrák szomszédainknál a burgenlandi. (A forgalmi rendet jelző tábla alá mi is van kiírva minden burgenlandi körforgalomban?... Kérjük, ne keringjen tovább, mint öt perc!...).

Nos, ilyenek Kubában a Pinar del Rioiak. Bizonyára nem véletlen, ám az ott láttak mégis inkább talpraesettséjükéről, vendégszeretetükről és életvidámságukról árulkodtak. Gyönyörű trópusi táj, ameddig a szem ellát, banán- és dohányültetvények, égetően vörös talaj, néhány, nagy

időt megélt mezősegi nádas kunyhónak még csak a közelében sem említhető kajiba, ahol az emberek meghúzzák magukat éjszákára vagy a nagy melegben. A klasszikus értelemben vett nyílászárókra (ablak szeme) itt érhetően nincs szükség, a tetőt nemzeti fájuk, a királypálma levelével fedik. A vidék ezen kis tákolmányai földünk egyik legértékesebb hegy-képződményei által bezárt völgyekben elszórtan – tehát nem szerez vagy falu alakzatban – húzódnak meg. (Az említett képződmények a Kocka-hegyek, a „mogotes” – képzeljünk el megannyi szélében és hosszában összenyomott Badacsonyt, melyeket a tetején még megnyújtunk, úgy 600-700 méter magasságúra.)

Ez a karszthegység (a Cordillera de Guaniguanico) és a régió az UNESCO Világörökség része 1999 óta. Kisebb városkái a spanyol kolonialis időkből örökölt, lenyűgöző ornamentikával bíró, legkülönbözőbb méretű építményekkel dicsekedhetnek; templomaik és város(ka)házaik na-

gyobbak, sokszor élénken szikrázó színekben pompáznak.

Ám kanyarodjunk vissza a vidékre! Korán feltűnt, hogy a szépen művelt földeknek még csak a közelében sem láttunk semmiféle gépesítésre utaló tákolmányt.

FOTÓ: HENICS TAMÁS

FOTÓ: HENICS TAMÁS

FOTÓ: HENICS TAMÁS

FOTÓ: HENICS TAMÁS

Kubában ma az átlagbér nem éri el a 20 amerikai dollárt. Kétféle valuta van forgalomban: a csakis turisták által használható konvertibilis peso (CUC) és a rendes peso. A foglalkoztatottság gyakorlatilag teljeskörű, a gyermekhalandósági és általános egészségügyi mutatók messze a legjobbak Latin-Amerikában és vetekszenek a fejlett országokban tapasztaltakkal. Az írástudás közel 100 százalékos. A mindig is nagy becsben tartott és nemzetközileg elismert eredményeket magáénak tudható biotechnológiai iparuk által támogatottan, saját fejlesztésű oltóanyagaik révén felveszik a gyermek és felnőtt járványtanban a világ fejlettebb részein is gondot okozó fertőzésekkel a versenyt. Az emberek minden szempontból ápoliak, tiszták, jól öltözöttek és az utcán járva-elve mosolygásra hajlamosak. Bűnözés gyakorlatilag nincs. A rendszertől minden polgár havonta bizonyos juttatásokat kap – 1 kg bab, 1 kg rizs, 2 l tej, 5 db tojás, 1 kg cukor, kávé stb., stb. –, mely mennyiségek kisgyermeket nevelőknél, illetve állapotos nők vagy bizonyos betegségben szenvedő egyének esetében további juttatásokkal is kiegészül. Az oktatási rendszerük is említésre méltó. A 12 milliós Kubában mintegy hetven egyetem működik, köztük 13 orvosi. Gyakori, hogy importszolgáltatásokért szakemberrel vagy szakember képzéssel fizetnek. A Venezuelától kapott olajért például venezuelai tízezrek Kubában történő gyógykezelésével, avagy kubai tanárok, mérnökök venezuelai alkalmaztatásával törlesztenek.

Lassacskán aztán látóterbe kerültek a Kárpát-medencei szemnek bizony eléggé szokatlan kérődzőállomány legkülönbözőbb egyedei, melyek aztán tudós vizsgálat után ökröknek bizonyultak.

Nos, mint kiderült, az 1989-től lassan elapadó szovjet olajszállítmányok, s az egyre inkább magára maradó kubai gazdaság (a

FOTÓ: HENICS TAMÁS

szovjet regnálás idején a kubai kereskedelem 85 százaléka a nagy testvérrel zajlott) megjósolható hatásai közt volt többek között az, hogy az addig traktorokon viritó gazdák jobb híján kénytelenek voltak hosszas parkolásra kárhóztatni szeretett gépeiket. Az elsősorban dohány-, cukornád- és banántermelésre szakosodott „östermelők” törhették a fejüket, mi tévők is lehetnének?

A szebb időket megélt élkommunizmus hajnalán a Dániából és Hollandiából, meg még ki tudja, honnan behurcolt „tejcentrikus” marhaállomány olyan képtelenségnek tűnő dolgokat produkált, mint a világsúcstartó tehén a maga napi 149 liter tejjével (ha jól emlékszem, két esztendő telt a szegény pára). Rájöttek hamar arra is, hogy ezek az egyedek a jég kedvéért sem voltak hajlandók az itt buján termő fű legelésére, hanem munka után szállásaikon a jól megérdemelt tápot követelték. Hamar a belátható végki-fejletnél kötött ki a gondosan megtervezett rendszer.

Ekkor kerültek ismét elő az évszázadokon keresztül bevált, a helyi éghajlathoz és

táplálékfelhozatalhoz alkalmazkodott őshonos fajták (ismerős történet...). Ezek példányait figyelhettük meg úton-útfélen, teherhordás, szántás, boronálás, tárcsázás, vízszivattyúzás, örlés és „hátaslovazás” munkálatok közepette.

Érdekes volt munkában látni az évszázados múltra visszavezethető igavonós eszközöket (egyszárú vaseke, kezdetleges fapeckes borona, de láttam fakerekes kordét is), a lomha ökröket pedig orrba applikált és a sarvháton átpányvázott kötéllel rögzített vaskarikákkal, illetve a jól ismert szeges ösztökével tartják kordában.

De mi történt az irdatlan mennyiségű MTZ traktorral? Nos, ahogy azt mi is megismerhettük néhány, a hajdani COCOM listán féltve őrzött termék lelepleződése kapcsán, nincs új a nap alatt: az idők során darabokra szerelt traktorok megannyi alkatrészéről kiderült, hogy furcsa mód, tökéletesen illeszkednek az 1959 előtt gyártott Chevroletek, Buickok, Cadillaccek és Dodge-ok megfelelő „testrészébe”. Ami meg nem, azt pedig áthegesztették vagy átreshelték.

Tehát a minszki gyárból annak idején ki-gördült és elnyűhetetlennek vélt belarusz gépcsodák végül is ílymódon elnyűvödtek, ám darabjaikban immár egy bevehetetlennek vélt másik ideológia által tervezett rendszerekben élnek tovább.

Sejthető, meddig létezik még ez a reneszánsz, ám megjegyzendő, hogy a földek szépen megművelve, műtrágya-mentesen (bio), a szorgosan, mégis ráérősen rajtuk toporgó, kiegyensúlyozottnak tűnő emberek alatt várnak. Valami teljesen másra, amiről máris tudható, hogy sokaknak és sok mindennek lesz majd végzetes.

Henics Tamás

Megtalált szavak

Tanárként Moldvában – Csoma Gergely új kötetéről

A szerző szobrászművész, fotóművész, három évtizede járja a moldvai magyarok falvait. A nagy öregek, Domokos Pál Péter, Lükő Gábor, majd Kallós Zoltán nyomdokain haladva, 1988-ban a Moldvai csángómagyarok című, megrázóan igaz fotóalbumával hozott hírt a Keleti-Kárpátokon túl élő, elfeledett, elvetett testvéreink huszadik századi mindennapjairól. Moldvai csángók címmel, Japánban is megjelent a kötete 1995-ben. Majd a Moldvai csángómagyarok szerelmi varázslása következett, 1997-ben. 2000-ben a Varázslások és gyógyítások a moldvai csángómagyaroknál című kötete jelent meg. 2004-ben az Elvesztett szavak című könyvével rendítette meg a lelkünket. A Megtalált szavak c. kötetet az Agroinform Kiadó (1149 Budapest, Angol u. 34., tel.: 06-1-200-5144) adta ki 2006-ban.

2006 karácsonya előtt, a Lakatos Demeter Csángómagyar Egyesület ünnepi összejövetelén felmutatta a legutóbb megjelent kötetét, s így szólt a hallgatóságához: – Bemutatom az utolsó könyvemet.

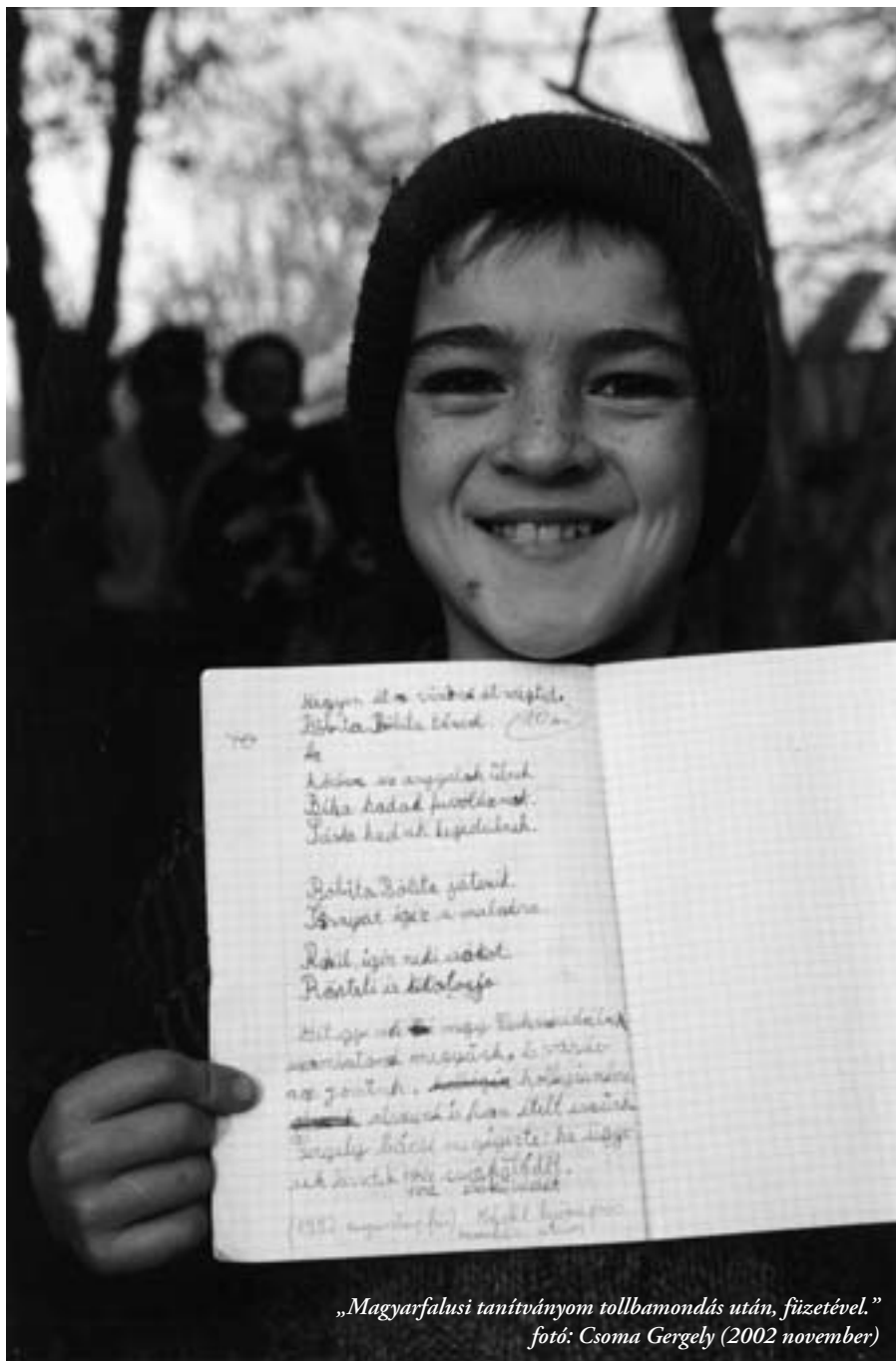
Kis zavar támadt köztünk, majd többen kacagni kezdtünk. Gergő figyelmet kért, s néhány mondatban felvázolta a könyve megjelentetése kapcsán elszenvedett nehézségeit, megaláztatásait. Az úgymond „szenvédések” hallatán ismét csak derültünk, mert köztudottan jó néhányan ültek a teremben, akik régebben vagy a közelmúltban hasonló történetek „hősei” voltak. Az ünnepség elnyúlt, nem volt módom az „utolsó” jelző tisztázására, a könyvet is csak az ünnepek elmúltával vehettem a kezembe.

Most, hogy elolvastam, újra és újra visszalapozok benne, mondatokat keresek, a fényképeket nézegetem, szinte nem tudom letenni, nem tudok elszakadni a hőseitől. Mi ez a könyv? Régen olvasott remekművekhez hasonlítgatom. Gárdonyi műve, a *Lámpás* jutott eszembe, majd Csingiz Ajtmatovtól *Az első tanító*.

A fájdalomból, küzdelmekből, nagy csatlódásokból, s apró örömeiből született mű főhőse – maga a szerző. A könyv műfaját dokumentumregényként határozta meg. 2002 őszén Csoma Gergely a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének felkérésére elutazott Moldvába, hogy a legkeletibb csángó településen, Magyarfaluban, ötven év kihagyás után, megszervezze és kezdje el a magyar nyelv iskolán kívüli oktatását. Vele egyszerre más moldvai falvakban is dolgozni kezd egy tucatnyi lelkes önkéntes, ők moldvaiak vagy erdélyiek.

Egerekjárta, bűzös, omladozó parasztházban kap helyet Magyarfaluban a „magyar iskola”. Alapterülete mindössze tizenhat négyzetméter. Nincs tanári lakás. Kezdetben nincs pad, nincs asztal, nincs tábla, nincs füzet. Gyerekek volnának. Őket azonban a román tanáraik, a plébános, a milicisták tilalmi ellenére, a szülők féltelmei, és szörnyű bizalmatlansága ellenére be kell csalogatni az iskolába.

Az első délután három kisgyerek óvako-

„Magyarfalusi tanítványom tollbamondás után, füzetével.”
fotó: Csoma Gergely (2002 november)

dik be a „magyarhoz”. Nincs hová leülni, hát játszanak, énekelnek a szabadban. Másnap már heten jelennek meg. Játék, mese, beszélgetés, ének, mindez magyarul. Írni is kellene már! Az udvar lágy sarába karcolják a betűket. Egy időre egy felfordított lovaszán lesz az iskolapad.

Végre, nehéz hetek után elkészülnek a kis padok, az asztalok. Nagy a tanár és a gyerekek öröme. Egyre többen jönnek délutánonként. Már harminckilencen vannak! Nem férnek be egyszerre a parányi szobába, két csoportba kell osztani őket. Lesznek „kezdők” és „haladók”. Mesék, versek,

énekek, játékok, kirándulások, sütés-főzés, apró ajándékok, fényképezkedések! A gyerekek előtt kitarul a világ. A tanár győzi szívvel, szeretettel, boldog. Békésen túri a hideget, a sarat, a magányt, a gyanús idegennek kijáró kiszolgáltatottságot. Csak hosszú hónapok után teszi szóvá az itthoni minisztériumi osztályon, hogy alamizsnányi tiszteletdíját nem kapta meg. Munkavállalási engedély híján havonta haza kell

dásba lendül. Felszólítja a gyerekeket, hogy ne járjanak a „magyarhoz”. A polgármester vadul fenekedik rá. Távollétében újságírók járnak a falut, sorra kifaggatják a gyerekeket, majd szemenszedett rágalmakkal teli cikk jelenik meg róluk.

A gyerekek zömét, s szüleiket sikerült megfélemlíteni, távol maradnak a kicsi iskolától. Karácsony előtt már csak tizenheten vannak a két csoportban.

gyarul tanuló gyerekekről. Őket szüleikkel együtt beidézlik a policiára. A távolmaradó gyerekre pénzbírságot szabnak ki.

Tizenhét kisgyerek minden zaklatás, fenyegetés ellenére kitart tanév végéig. Tizenhárom verset, tizennégy éneket tanultak meg kívülről: szenténekeket és népdalokat vegyesen. „Színházi játékokat játszottunk, népballadákat, népmeséket elevenítettünk meg közösen” – sorolta a leltárt a tanévvégi búcsúesten az elköszönő tanár. A nyereség mindenek ellenére óriási! Különösen, ha megszámláljuk, hogy ezt követően negyvenkét gyermek számára kérték szüleik hivatalosan a magyar nyelv oktatását. Félévszázadnyi kihagyás után Magyarfaluban, az állami iskolában, ha csak „idegen nyelvként” is, de tanulhatják a magyar nyelvet a gyerekek.

Eseménynek ennyi is elég lenne egy jó regényhez, de Csoma Gergely tovább ment. Miközben szinte személyes ismerőseinkké válnak a kis tanítványok, elének tárul az egész moldvai magyarság nehéz, küzdelmes élete, számunkra elképzelhetetlen szegénysége, s a hétköznapiakat meg-megszakító, mély vallásossággal megélt, felemelő ünnepek varázsa. Bepillantást nyerhet az olvasó a csángómagyarok középkori világképébe, és mélyen megrendíti az új „demokráciában” is tovább munkáló ádáz erők kegyetlen asszimilációs tevékenysége.

Az elbeszélő hangja csendes, mint egy tisztavízű patak csobogása, még a legfájdalmasabb megaláztatások leírásakor sem emeli meg. A képzőművész-író nyelvezete egyszerű, mégis olyan láttató erejű, hogy az olvasó szinte freskójelenetekben látja az eseményeket. Bizonyára hozzájárul ehhez az érzethez a művész 42 darab gyönyörű színes fotója is.

Csoma Gergely a tanév befejeztekor a jól végzett munka örömeivel köszönt el tanítványaitól. Azzal, hogy a következő tanévben egy másik faluban kezdi meg a tevékenységét.

Nyáron, egy utólag érkezett villanszámla, amelynek kifizetését megtagadta az oktatási program vezetője, s az ezt követő huzavona meghíúsította az őszi terveket. Nem hívták vissza többet a „magyart” tanítani. Eddig a történet.

Utóirat: 2006 végén bejárta a világsajtót a hír, hogy a román államfő, Traian Basescu tanulmányt készíttetett a kommunizmus évtizedei alatt állami jóváhagyással elkövetett bűnökről. A híradások szerint a vaskos Tismaneanu-jelentés egy mondattal odaveti: „A magyar nyelvet használó közösség erőszakos asszimilációja a két világháború közötti időszak óta folyamatos”. Csoma Gergely, írd tovább a könyveidet, nagy szükség van rájuk!

Kóka Rozália

„Andzsika a tüzbély előtt.”

fotó: Csoma Gergely (Magyarfalu, 2003 május)

utaznia Magyarországra. Néhány nap után rémregényekbe illő úti viszontagságokat elszenvedve siet vissza a tanítványaihoz. Hatalmas táskákban cipeli a könyveket, játékokat, édességeket. Viszi a fényt, az örömet.

Innen is, onnan is kúszik felé és kis közössége ellen a veszedelem. A pap vad táma-

Egy nap a látogatóból hazatérő tanár rendőrautót, rendőröket és báméskodó sokaságot lát a háza előtt. Sikerül elrejtőznie előlük. Egyelőre. A kimaradt kisgyerekek szemlesütve kerülnek el az utcán. Meg kell érnie, hogy két volt tanítványa, az iskolaigazgató megbízásából, listákat ír a még ma-

Az őskori halász-vadász és gyűjtögető életmódot a tudatos élelemszerző mesterségek kialakulása váltotta fel, az állattenyésztés és a növénytermesztés.

E két tevékenység – mai ismereteink szerint – a neolitikum óta létezik. Az egymást kiegészítő mesterségek biztosítják a növényi és állati eredetű táplálék egészséges arányú termelését. A pásztorok és parasztok által megvalósuló harmonikus gazdálkodást a kultúra alapjának tekinthetjük.

Rólunk, magyarokról az a nézet terjedt el, s él ma is a köztudatban, hogy ősünk nomád pásztorokként érkeztek a Kárpát-medencébe, ezért nem is ismerhették a növénytermesztés gyakorlatát. Ezt a kultúrát, szókincsével együtt – a nyelvészek szerint – a szlávoktól vették át. A nomád pásztornép elméletét korabeli írásos forrásokat felhasználva alkották meg a XX. században, az akkori magyarellenes közhangulatban. Az adatok jórészt arab nyelven írt korabeli forrásokból származnak, melyeket azonban érdemes alaposabban megvizsgálni.

Ibn Ruszta és Gardízi írásaiban egyebek között ezeket olvashatjuk ősainkról a 900-as évek elejéről: „Sátraik vannak és együtt vonulnak a takarmánnyal, valamint a vegetációval.” Később: „A magyarok országa bővelkedik fákban és vizekben. Földjük nedves. Sok szántóföldjük van.”

Ezek az idézetek egyáltalán nem támasztják alá a nomád életforma feltételezését, sőt éppen azt bizonyítják, hogy jelentős mezőgazdasági tevékenységgel lehet számolni az adott korban Magyarországon. Az első idézet lényege az, hogy az új hazába költöző honfoglalók és több százazres, milliós állatállományuk áttelepítéséhez biztosítani kellett az élelmezést, ezért vonultak takarmánnyal felszerelve. Ezt a takarmányt természetesen előre megbecsült mennyiségben meg kellett termelni, ami tudatos, területszerű gazdálkodás nélkül elképzelhetetlen.

Az indulás idejét és az útvonalat pedig úgy tervezték meg, hogy lehetőleg mindig legyen legeltetésre alkalmas terület, vagyis követték a vegetációt. A hivatkozott források tehát nem igazolják a nomád pásztornép hamis képzetét, sőt, éppen ellent mondanak annak. Rádadásul ugyanezeketől a szerzőktől később ezt is olvashatjuk, éppen a szlávokról: „A szlávok országa lapályos és erdőkben gazdag. Szőlőjük és vetéseik nincsenek.” (A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai. Györffy György szerk., Gondolat Kiadó 1958. 52-58.)

Nem tűnnek megalapozottnak azok a nyelvészeti megállapítások sem, melyek szerint például paraszt szavunk a szláv proszt átvétele volna, vagy – mint írják – pásztor műszavaink többsége román eredetű lenne. Ha a két élelemszerző tevékenység nevét egymás mellé írjuk, az anagrammaszerű hasonlóság szinte mellbevágóan tűnik elő:

PáSZToR - PaRaSZT. A két név ugyanúgy párja egymásnak, ahogy a növényi és állati eredetű táplálék is párt alkotva válik egésszé. Egyik belőlük csak fél, mint ahogy fél lába van annak, akinek egy lába van, fél szeme az egyszeműnek és így tovább...

Őskultúra-teremtők

Pásztorok, parasztok

Mindkét név ugyanabból a hét hangból épül fel és három tagra osztható:

– A kezdő szótag azonos, Pa vagy Pá, ami ősi eredetű szó. Akár fej szavunk

„ugorkori” alakjának (pe) mély hangrendű változata is lehet. Ebből képezhetők papa, pápa, pap stb. szavaink, melyek a csoportjukból, gyülekezetükből kiemelkedő férfiakra, főnökökre vonatkoznak. A kezdő szótag tehát magas rangú, vezető pozíciójú férfira utal.

– Mindkettőben megtaláljuk az SZT hangcsoportot, ami a magyar nyelvben a tevékenységre, igére utal: például dagaszt, meneszt, halaszt, ereszt stb.

– A harmadik tag az R hang, ami a két névben eltérő formában mutatkozik. Az egyik esetben a kíséző magánhangzó előre kerül (oR), aminek változatai úr és ör szavaink, melyek világosan utalnak a pásztor tevékenységére, aki ura is és öre is a nyájnak.

Ennek ellenkezője a hátul hangzós Ra alak, ami az ősi kultúrák Napistenének nevéként ismert. Földrajzi nevek között, így például Kárpát-medencei helynevekben is gyakran találkozunk napisteni névváltozatokkal. Ilyenek – többek között – a Tátra, Mátra, Rám, Nyitra, Rakamaz, vagyis hegy, víz és helynevek is.

Az égi tűzgolyóból érkező naperő ősi nevére ragyogás szavunk emlékezik vissza.

A növénytermesztés pedig legnagyobb részt a napenergiától függ.

A két tevékenység és életforma nevének hasonlósága arra utal, hogy az állattenyésztés és növénynevelés együtt, egy időben jött létre.

Erre valószínűleg az utolsó jégkorszak elmúltát követő felmelegedés adott lehetőséget, amikor a mediterrán térségek felől a vadon termő gabonafélék terjedése megindult Európa közepe felé, nyomában az azt fogyasztó patás állatok csordáival.

Ebben a történelmi időben pedig még a latin nyelvről sem beszélhetünk, nem hogy szlávról vagy románról!

Idővel, a szükséges szakosodás eredményeként a két tevékenység és életforma véglegesen elkülönült egymástól.

A pásztorok kisebb csoportokban nagy területeket jártak be, miközben szembe kellett nézniük a természeti körülmények nehézségeivel. Gyógyítaniuk kellett állataikat, ismerniük kellett a környező világot. Szabadban élve jól ismerték az égitestek, a Nap a Hold és a csillagok járását, ismerték az idők változásainak jeleit. Gyakran voltak magukban, a felmerülő nehézségekre maguktól kellett megoldást találni, ami állandó, elmélyült szellemi tevékenységet igényelt.

A paraszti tevékenység helyhez kötött, sokan végzik együtt ugyanazt a munkát. A kialakult életforma emberöltők sokaságán át változatlan. A felmerülő problémákra mindig tud valaki választ adni a csoporton belül, így nincs készítés szellemi megerőltetésre. Az együttműködést rendszerint közös tevékenységekkel, énekléssel, mesemondással teszi változatossá, ami nem segíti elő az elmélyült magányos gondolkodást.

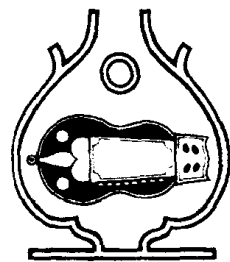
Pásztorok és parasztok között ritkán került sor házasságra, ami érthető, hiszen olyan gyökeresen különbözött a két életforma egymástól, hogy egyikből a másikba szinte lehetetlen volt az átjárás. Egy pásztorcsaládban felnövekedett leány vagy fiú, a szükséges ismeretek híján, szinte idegenként került volna be a paraszti háztartásba, és fordítva ugyanígy.

Ez később, a falusi életforma kialakulásával sokat módosult. A paraszti tevékenységhez állattartás is járult; tehenet, disznót, baromfit a házban tartottak. A falu csordáit, csürhéit, kondáit és nyájait legeltető pásztorok családja pedig jelentős kertművelést folytatott, így a két csoport tevékenysége sokban közeledett egymáshoz.

Ekkor az átjárás már könnyebben megvalósulhatott, de mégsem vált szokássá a vegyes házasság, mert hiszen a mondás maradt a régi: guba gubával, suba subával.

Kozák József

KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ TEKERŐK

RÖVID HATÁRIDŐRE!

1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988

E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő mester, népi iparművész

Szabadi Mihály Csokonai-díjas

Csokonai Vitéz Mihály Alkotói-díjban részesült Szabadi Mihály koreográfus, táncgyűjtő, a székszárdi Bartina Együttes alapítója, a Magyar Kultúra Napja alkalmából. Szabadi Mihály ma is aktívan dolgozik, napjainkban a Sióagárdi Hagyományörző Együttes vezető koreográfusa. Az alkotói díjat a nem hivatásos művészeti területen hosszabb ideje kimagasló művészeti munkát végző alkotóknak, művészpédagógusoknak, művészeti együttesek vezetőinek adományozzák. Az elismeréseket Hiller István oktatási és kulturális miniszter január 22-én, az Iparművészeti Múzeumban adta át.

foto: Kanyó Béla

Szabadi Mihály népművelő, koreográfus, etnográfus. Tolna megyében, Sióagárdon született 1937. április 4-én. Pedagógiai főiskolát végzett Pécsen, kutatási területe a hagyományos paraszti kultúra, elsősorban a folklór tanulmányozása.

1962-től „külsősként” dolgozik az MTA Zenetudományi Intézet Táncosztályának. Elsősorban Sárköz, a Duna-menti települések és a bukovinai székelyek táncéletének, táncainak gyűjtésével és lejegyzésével foglalkozik. Sárköz táncéletének összefoglaló kiadványa több alkalommal is megjelent, és a tájegység iránt érdeklődők legalapvetőbb forrása.

A Bartina Néptáncegyüttes alapítója és 22 évig vezetője. Irányításával vált az együttes mozgalmunk egyik legjelentősebb művészeti és közösségi műhelyévé. Koreográfusként számos gyermek és felnőtt fesztiválunk díjazottja, legjelentősebb művei a Tol-

nai szvit, a Szőlőtaposó és a Kisugrós. A Bartina néptáncműhelyben országunk kiemelkedő koreográfusai is szívesen dolgoztak, dolgoznak – többek között Foltin Jolán, Tóth Ferenc és Farkas Zoltán alkotott ismert és díjnyertes műveket az együttesnek.

1991-től a Babits Mihály Művelődési Központ vezetője, igazgatói tevékenységében kiemelt figyelmet élvez a hagyományörzés. A megyei gyűjtések, a szaktanácsadói rendszer és a helyi bemutatóforumok, szakmai képzések megteremtése hozzájárultak ahhoz, hogy Tolna megye népművészetben gazdag településein a helyi hagyományok továbbéljenek. Szabadi Mihály a „Páva vetélkedő” Tolna megyei programjának, a „Sárközi lakodalom”-nak és a Duna-menti Folklórfesztiválnak szakmai vezetője és szervezője.

Jelenleg is rendkívül aktív koreográfusi, mozgalmatszervezői tevékenységet folytat.

Szülfalujában, Sióagárdon újjáalakította a népi együttest, és szakmailag felügyeli tevékenységét. Falunapok, közösségi ünnepségek főszervezője.

A Muharay Elemér Népművészeti Szövetség elnökségi tagja, a hagyományörzés országos bemutatóinak, szakmai fórumainak megszervezésében és irányításában nélkülözhetetlen, gyermek- és hagyományörző fesztiválok állandó zsűritagja.

Sokoldalú oktató, koreográfusi, közösségi tevékenységért javasoltuk, hogy a 70 éves Szabadi Mihály munkásságát Csokonai-díjjal ismerjék el.

Héra Éva

75 éves a szanyi Bokréta Néptánc Együttes

A szanyiak 1931. augusztus 20-án szerepeltek először a budapesti Gyöngyösbokréta ünnepségen. Történelmük szorosan összekapcsolódott a magyar néptáncmozgalom és a hazai közművelődés történetével. Az alapító, Kokas Kálmán kántortanító már a megalakuláskor komoly szakmai elvek szerint irányította az együttes munkáját, amely a kezdetektől fogva egyedülálló hazai és nemzetközi sikereket könyvelhet el. Felléptek többek között a bécsi Konzert Haus (1933) színpadán, 1935-ben a brüsszeli világkiállításon, Londonban (1936), Kassán (1943) és Sopronban (1946).

Az 1950-es évek megviselték az együttest és tagságát. Többen kuláklírára kerültek, szeretett tanítójukat elbocsátották. 1961-

ben kezdett el dolgozni az általános iskolában az együttes jelenlegi vezetője, Töreki Imre, aki újjászervezte a csoportot.

A szanyiak az 1970-es évektől ismét a hagyományörzés élvonalába tartoznak, tevékenységüket a mai napig kiváló minősítések, sikeres hazai és külföldi bemutatkozások jellemzik. Legnagyobb érdemük azonban, hogy a jelenleg 960 családot számláló 2417 lakosú nagyközség állandó közösségét képezik. Szanyban nincs olyan család, amelynek egy vagy több tagja ne táncolt volna valaha az együttesben. A hazai és külföldi útjaik, „világlátásuk”, tapasztalataik az egész közösséget gazdagítják, alakítják.

Az idei évben a szanyi Bokréta Néptánc Együttes elnyerte a Csokonai Vitéz Mihály Közösségi-díjat. (Héra Éva)

KONFERENCIÁK...

...mint a mozgáspedagógia lehetséges szakmai kommunikációi

Diskurzus az intézményesedés folyamatában – a kongresszus

A tudományos életben megszokott és bevett forma a kongresszus, amely lényegében a különböző földrajzi helyeken és más-más érdekérvényesítő csoportok köré, de egy azon célnak alárendelő értelmiségi köröket mintegy szembeállítva egymással újabb és újabb feladatokat tűz ki. A megoldásra váró problémák általában a társadalom aktuális kihívásaira adandó adekvát válaszok keresésével indul, majd sajtós rendezések után konszenzusos formában megoldások születnek. Az időt a következő kongresszusig pedig ezeknek a gyakorlati-formai megvalósítása, a tapasztalatok összegzése, és a konzekvenciák levonása tölti ki.

A neveléstudomány területén már jó ideje sajtós, nemzetközi szinten is zajló kongresszusokat találunk, amelyek egy-egy nevesebb szaktekintély, iskola vagy tematika köré csoportosulnak attól függően, hogy az aktuális kulturális, kultúrpolitikai vagy esetleg tisztán politikai támogatottság mely irányba mozdítja el a tematikát [Hofstetter, Schneuwly].

Ezek a diskurzusok szinte teljesen mellőzték, illetve mind a mai napig mellőzik a történeti narratívákat, hiszen a legfontosabb ok és cél, hogy diszciplinikus értelmezésben kerüljön napvilágra és nőjön, erősödjön egy-egy hipotézis addig, amíg axióma nem válik belőle. Éppen a XX. század végére érte el azt a pontját a történetiség-kutatás, hogy az „oral history”, mint a megélt és feldolgozott történelem szintén kutatás tárgya legyen [Nora].

Be kell azonban látnunk, hogy a történetkutatás, és ezen belül természetesen az elit kutatása sokkal régebbi múltra nyúlik vissza, mint a pedagógiai módszertanok vagy pszichológiai helyzetek értelmezése, elemzése, ezért ebben a témakörben még ez a fajta lehetőség jócskán várat magára. Minden esetre a nagy európai egyetemekhez köthető, és a nyomukban kialakuló „iskolák”, illetve azok tematikái már a diszciplinikus értelmezéshez vezető lépéseket megtették, és a múlt századra olyan erőteljes növekedésnek indultak, hogy azokra komplett neveléstörténeti-nevelésméleti rendszereket lehet építeni [Pukánszky, Németh]. Ezek a diszciplinák, bekerülve a tematikák és iskolák rendszerébe, önálló életre kelnek, s teret, lehetőséget adnak a további kutatási irányok és vizsgálati módszerek kiteljesedéséhez, megvalósulásához. Az oktatás-nevelés értelmezése így a konferenciák által válik egyedivé, de ugyanakkor széles körben megismerhetővé és adaptálhatóvá.

*

Tudományos diszciplína és provincializmus

A kongresszusok és az azokon részt vevő kutatók és gyakorló szakemberek azonban sajtós veszélyt is rejtenek. Általuk sokszor megmerevedhetnek, rugalmatlanná válhatnak tézisek, és olyan részgazságok szülehetnek, amik – megfelelő aktuálpolitikai támogatottsággal – csak egy szűk rétegnek, elitnek kedveznek, legyen az társadalmi, szakmai vagy leginkább politikai csoport [Aldrich]. Ebben az értelemben szinte velejárója a kutatásoknak és az így kialakuló diszciplináknak, hogy imitt-amott kissé részrehajlóak, vagy diplomatikusabban fogalmazva, nem eléggé pragmatikusak lesznek, vagy még enyhébben azoknak a kutatóhelyeknek kedveznek, amelyek sajátos arculatot mutatnak föl, és akik e mögé a sajátos arculat mögé a professzionalitás álarcával el is bújhatnak.

A végtermék nem is marad el: a kutatások félbemaradnak, akár teljesen meg is szűnnek, s marad a „szakszerűségnek” és a „történetiségnek” egy olyan máza, amely szinte rásül az intézményre, az ott tevékenykedő szinte összes résztvevőre, legyen az vezető, kiszolgáló, oktató-nevelő vagy a kimeneti oldalon megjelenő szakember.

Ebben az esetben következik be az a fordított helyzet, amikor nem a tudományos kutatások, rendszerezések és az elméletek gyakorlattá tétele vezet az intézményt a napi tevékenységében, hanem azok a megszokott és jól beidegződött cselekvések, amiben mindenki tudja a maga dolgát, de senkinek a köreit nem zavarja. Így alakulhat ki, hogy tegnapi szakemberek tegnap előtti módszerekkel képezik a jövő „szakmai elitjét”, mit sem törődve azzal, hogy az aktuális társadalmi kihívásokra a későbbiek folyamán nem szülehetnek rugalmas és megfelelő cselekvések. Így válik kettőssé a folyamat: egyrészt nincs lehetőség újabb és célszerűbb pedagógiai módszerek, eszközök, formátumok bevezetésére, hiszen „megkövült” állapotokat tartanak életben, másrészt nincs, aki cáfoljon, bizonyítson, hiszen innovatív léggör a legritkább esetben alakul ki az ilyen struktúrájú intézményekben. Az eredmény prejudikálható. Jól szervezett és bürokratikus rendszer tartja életben saját magát, amely a külvilág felé a hozzáértő pózában tetszeleg, hiszen a kívülről jövő szakmaisága is megkérdőjelezhető, s belülről elfojtja a kezdeményezéseket, a pluralizmust, hiszen a hatalom megtartása és örökítése mindennél előbbre való.

*

Nyitásra való képtelenség – természetes velejárója a tradíciónak?

A tradicionális gondolkodás a társadalmi rétegződésben leginkább a tradicionális kultúra hordozóinál érhető tetten. Így a hagyományos gondolkodásmód komplex szellemiségben és gyakorlatban valósul meg, amiben nemcsak a pragmatizmus, hanem az önépítő folyamatok is legalább annyira fontosak, mint a kifejező képességnek a második jelzőrendszerrel való operálása [Könzei]. A beszéd sajtós megfogalmazásai, ritmizálása, a rímekben való gondolkodás, az énekelt beszéd, a napi tevékenységnek minden területére kiterjed, illetve sajtós „mozgás-kommunikátumok” létrehozása, megélése olyan összetett szemléletet kíván, amelyben nincs helye a megtorpanásnak, az egy helyben való topogásnak, hiszen mindenkinek személyes élménye fűződik hozzá, és az az igény, hogy ezt nap, mint nap újra átélhesse [Hoppál...].

A tradíciót nem az teszi állandóvá, hogy a benne élők megmerevítik azt, hanem az, hogy belenevelődnek és mintegy elfogadják a benne rejlő pedagógiai és nevelési értékeket, azaz „magyarán szólva” interiorizálják azokat. [Tóth] Így a személyes közreműködés mindenkinek fontos lesz, hiszen alkotó tagja, mintegy fejlesztő, innovációra alkalmas egyén jelenik meg a tartalomban, ezért összefüggésében is megélheti azt [Balassa–Ortutay]. Ezt a szerepet már gyermekkorban kialakíttatja a mikrotársadalom, hiszen a családi nevelődés prioritását élvező személyek mindig is a gyerekek. Az ilyen mentalitással felnővők szinte mind kivétel nélkül innovatívak lesznek, hiszen átlátják a „saját” és a „közös” közötti összefüggést, megoldásaikban hordozzák a hagyományos, de egyben az újszerűség csírát is [Vasas].

Ebben a konstellációban tehát nyilvánvalóan cáfolható, hogy a hagyományossághoz valamiféle megkövült, ódivatú, naftalinszagú értelmezés kötődne. A megújulásra való képtelenség éppen a gyökereit és identitását veszített közegeket jellemzik, amelyek a pusztá másolás útján akarnak kifejező képességet kialakítani, ezért rettegnek mindenféle aktív és önfejlesztő változtatástól, ami a hierarchikus rendszert megingathatná.

*

A dialógus hiánya, mint kommunikációs deficit

Elsődleges tartalmi hiánynak ezért azt láthatjuk, hogy a kommunikációs csatornák nem nyitottak. A kommunikáció nemcsak azt

jelenti, hogy valakivel megbeszélék dolgokat, hanem azt, hogy tartalmi összefüggéseket tárok fel sajátos szempontrendszerek alapján, amikkel segíték megérteni magamat, és segít engem mások megértésében. Ebből alakul ki a dialógus, amely sajtóságon nem behódolást jelent egyik fél részéről sem, hanem segít a tartalmi jegyek kikristályosításában, azok körülhatárolásában, és a kutathatóság, meghatározhatóság, felhasználhatóság hármasságát magán viseli. E nélkül a rendszer nélkül nincs értelme és nincs is jövője semmilyen formálódó tudományág alapjait keresni, legyen az diszciplinikus vagy interdiszciplinikus.

A deficit hamar meglátszik a következményeken. Klikkesedés, különállás jelenik meg, hiszen mindenki a saját maga által kiváltságosnak tartott nézőpont mellett tör lándzsát, azokat az eszközöket és tartalmi hordozókat (médiát) akarja uralni, amelyek segítenek őket talpon maradni, igazukat megvédeni [Lévai]. Emiatt az aktív diskurzus teljességgel elmarad, holott a szakmai elit kitermelhetné magából azokat a tiszta vagy multi diszciplinákat, amelyek mentén a konkrét és cselekvő munkafolyamatokat el lehetne indítani. Így van ez a pedagógiai szakma egyedi színterén, a mozgáspedagógia és a művészetpedagógia összeolvadásából keletkezett táncpedagógusi szakmában is. Sajnos ez a szakma az egyetlen, amely sajátos kiváltságokat élvez, és olyan – mélyen gyökerező – struktúrákat tart életben, amik szinte belülről bomlasztják a rendszerét, ezáltal társadalmilag és nevelésitkai szempontból is haszontalanok, de – ideig-óráig – megtűrt formában tetszelegnek [Fodor].

A sajtóságon artikulált eredmények azonban nem találnak visszhangra a tudományos körökben, sem a nevelélmélet [Gáspár], sem a pszichológia, sem pedig a gyakorlati-módszertani kutatás-fejlesztés témaköreiben, mert semmilyen szállal nem kötődnek

Irodalomjegyzék

- Aldrich, Richard: *History of Educational Studies*. Gent, 1988
- Balassa Iván – Ortutay Gyula: *A magyar néprajz*. Corvina, Bp., 1979
- Fodor Antal (szerk.): *Mozaikok a Magyar Táncművészeti Főiskola első 50 évéből*. Planétás kiadó, Budapest, 2001
- Fügedi János: *A mozgáskognitív képesség fejlesztése táncnotációval*. Doktori disszertáció, ELTE Nevelés Tudományi Doktori Iskola, 2003
- Fügedi János – Lévai Péter: *Body and Bytes*. Bremen, 2002
- Gáspár László: *Nevelélmélet*. Okker Kiadó, Budapest, 2001
- Hámori József: *Agyi aszimmetriák*. JPTE Pécs, 1996
- Hofstetter, Rita – Schnewly Bernard: *Educational Sciences in Dynamic and Hybrid Institutionalization*. In *Paedagogica Historica volume XL, numbers 5–6*, 2004
- Hoppál Mihály – Nagy András – Jankovics Marcell – Szemadám György: *Jelképtár*. Helikon, Budapest, 1997
- Könczei Csilla: *Ötletek a tánc textológiai elemzéséhez*. In *Korunk* 8., 1993
- Laban, Rudolf: *Dance as a discipline*. In *Lisa Ullmann (szerk.), Rudolph Laban speaks about movement and dance*. Laban Art and Movement Guild, Addlestone, Surrey, 22-28
- Lévai Péter: *The teaching methodology of gymnastic froláhos ICKL Conference Columbus State University USA (Előadás, 2001); Legényekhez méltó verseny... in folkMAGazin 2006/2*
- Martin György: *Magyar Táncművészet és táncdialektusok. Népművelési Propaganda Iroda, Budapest, 1970*
- Nagy József: *A művészeti nevelés fontossága*. In *Hogyan tovább* 4, 2002
- Nora, Pierre: *Les lieux de memoire I-III*. Paris, Gallimard, 1984-1992
- Pukánszky, Béla – Németh, András: *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996
- Tóth László: *Pszichológia a tanításban*. Pedellus Kiadó, Debrecen, 2002
- Vasas Samu: *A kalotaszegi gyermek. A személyiségfejlődés néphagyományai Kalotaszegen*. Kráter Kiadó, Budapest, 1993
- Zórándi Mária, Dr. Jakabné (szerk.): *Néptáncaink tanítása – Az ugrós táncok*. Planétás Kiadó, Budapest, 2003
- ICKL, International Council of Kinotography Laban (www.ickl.org)
- Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja*. Romi-Suli Könyvkiadó és Továbbképző Műhely, Mogyoród, 1998
- MSTT, Magyar Sporttudományi Társaság (www.mstt.iif.hu)
- Neurobiológiai Konferenciák (www.kfki.hu/fszemle/otven/egyeb.html)
- Országos Neveléstudományi Konferencia V. (www.pedagogia-online.hu)

a pedagógia és a művészet értelmezési síkjaihoz, ezért csak önmagukban, mintegy befejezett alkotáshoz tartozó torzót lehet vizsgálni. Ez pedig nem elegendő alap ahhoz, hogy a plurális szemlélet kialakulhasson, megkötődjön, s a következő években, évtizedekben hasznosítható „terméket” hozzon létre, azaz a kultúrára és annak kétoldalú hordozóira, szereplőire is pozitív hatással legyen.

*

Konferenciák, mint a dialógus lehetséges színterei

Meg kell tehát teremteni azokat a lehetőségeket, amelyek összevonják, egységesítik és a megfelelő irányba terelik a tudományos életben külön-külön fellelhető értékeket és azokat úgy teszik magukévá, hogy rugalmasan alakulhasson mind az input, a process és az output oldalon. Erre pedig meglenne a kereslet, hiszen olyan sokoldalú és magasan kvalifikált tudományos eredményeket tudhat magáénak a mozgáspedagógiai szakma, amely méltán emelhetné a többi pedagógiai szakág mellé. Lássuk, hogy milyen lehetőségekkel élhetünk:

- ICKL [ICKL Conferences], mint a mai napig egyetlen mozgáspedagógiai, mozgásértelmező, tudományos konferencia
- Sporttudományi konferenciák
- Neveléstudományi konferenciák
- Neurobiológiai konferenciák

Ezek a tudományágak furcsa módon távolinak tűnhetnek a táncpedagógia szempontjából, de ha megvizsgáljuk azok tartalmi, tematikai összefüggéseit, illetve az aktuális kutatási trendeket, akkor kiderül, hogy közel sem járunk messze az igazságtól: ezeknek helyük, szerepük van a művészetpedagógiában, illetve a táncpedagógia bármely szakágában, a klasszikus balettől a tradicionális néptáncra keresztül a modern táncig. Amennyiben hisszük és akarjuk, hogy a pedagógia megvesse a lábát ezekben a készség szintű ismeretszerző tevékenységekben, akkor el kell ismernünk azokat az erőfeszítéseket, amelyek a mozdulatok rendszerbe foglalása [Laban], a tradicionális táncok tipizálása és rendszerezése [Martin], a mozgásoktató-nevelő munka megjelenése és beépülése az iskolai rendszerbe [A művészetoktatás tanterve], valamint azok a konferenciák [ICKL Conference 2001], prezentációk [Body and bytes] és publikációk [Nagy], valamint a konkrét tanítási metodikákat is tartalmazó szakkönyvek [Zórándi] mutatják, hogy van lehetőség és innovációs hajlam ebben a szakágban is. A szakmához csak peremszerűen kapcsolódó, ám annál ékebben megjelenő kutatások és konferenciák is igazolni láttatják, hogy egy interdiszciplináris megközelítés lehet a kitörési pont [Hámori]. Mindemellett már megjelentek a konkrét kutatásokhoz kapcsolódó tanulmányok, amelyek egyértelmű bizonyítékkal szolgálnak a taníthatóság, értelmezhetőség és használhatóság valóságáról [Fügedi].

*

Az intézményesedés foka, tradicionális velejárói, a „művész-bürokratikus” gondolkodás hátrányai

Itt lenne tehát az ideje, hogy összegezve tudásunkat, az eddigi kutatási és gyakorlati tapasztalatokat konferenciaszinten kiteljesíthessük, hozzátéve mindazokat az elemeket, amelyek multi-diszciplináris, de ugyanakkor érthetővé teszik azt a napi gyakorlatot, amit pedagógiai szellemiségben, de professzionális mozgásfelfogással és rendszerezéssel képesek vagyunk elérni. Sajnos azonban meg kell állapítanunk a közhelyszerű megfogalmazás igazságát: „egyedül nem megy”. Addig, ameddig a magyarországi táncos mozgáspedagógiai képzőintézmények nem tartják fontosnak, hogy szakembereik a tudományos elithez ilyen módon (is) kapcsolódhassanak, addig ez csak ábránd maradhat, illetve a sajátos „magas szakmai elit” a tudományos gondolkodást rangon alulinak tartja. A megoldás az asztalon hever, csak tudni kell belőle olvasni.

Lévai Péter

– A kárpátaljai Visken születtem. Ez már nem a Magyarországgal határos részen található...

– A román-ukrán határon van, a régi Máramaros vármegyében, Husztól 18 kilométerre. A Tiszának a bal partján. Visk főként magyarok lakta település, de élnek ott ukránok, cigányok, oroszok is. Királyi koronaváros címet kapott egykor.

– Általános iskolás korodig laktál ott, s utána mentetek Tiszapéterfalvára, ami a magyar-ukrán határon fekszik...

– Igen, az már Ugocsa, most a nagyszülősi járáshoz tartozik. Úgy kerültünk mi igazából Péterfalvára, hogy ott egy nagyon erős kolhoz (tsz) működött, melyben Bíró Andor volt a tsz-elnök, aki kereste azokat a magyar ajkú zenészeket, tanárokat, akik az ottani együttest tudnák vezetni. Ő kereste meg édesapámékat.

– Ez a Tisza Együttes?

– Igen. Apu a kijevei zeneakadémián végzett karvezetés szakon, évekig dolgozott a Kijevei Operaházban, s aztán szülei betegsége miatt hazajött, először Visken dolgozott, s aztán kerültünk Péterfalvára. Működött ott kórus, zenekar, tánckar, ugyanolyan rendszerű, mint a Magyar Állami Népi Együttes. Édesapám a zeneiskola igazgatója lett, s én ott kezdtem el hegedülni.

– Péterfalva nagyon kicsi, s mégis saját együttese, zeneiskolája van?

– Igen, mert ez igazából egy nagyon erős magyar vidék, nagyon szorgalmas, munkás emberek lakják. Péterfalva néhány száz fős, de itt több falu kapcsolódik egybe: Tiszabökény, Farkasfalva, Péterfalva, Tivadar és Forgolány, valamint Nagypalád. (A három egykori szatmári Paládból Kispalád és Botpalád maradt Magyarországon.) Ezeket kapcsolta össze a péterfalvi tsz, amelynek elnöke nagyon hosszú ideig ukrán parlamenti képviselő volt az orosz érában. Soha nem bántották azért, hogy magyar, s így fel tudott építeni egy olyan tsz-t, amelyhez hét gyár tartozott: a MOM, a lencsegyár, az IKEA és négy téglagyár. A Szovjetunióban a péterfalvi tsz mintagazdaságnak számított, nálunk vidámpark van a faluban, focicsapat, gyepabdacsapat, tehát minden téren összeszedte az elnök azokat az embereket, akik a maguk területén a legjobbak és magyarok is. Akkortájt azonban még a foci volt számomra a legfontosabb. Világ éltében focista akartam lenni. Ott válogatott szintig eljutottam, de aztán abbamaradt a focizás, és akkor jött komolyabban a hegedű. Igazán a kapcsolódás Magyarországhoz először egy kórusfesztiválon történt, eljöttünk Debrecenbe, a Bartók Béla Kórusversenyre, ahol a résztvevők között Péterfalva volt a legkisebb település, a következő a Melbourne-i vagy a moszkvai rádióknak a gyermekkara volt. S mi jöttünk Péterfalváról, s legyőztük az összes együttest a népzenei kategóriában, klasszikus zenében pedig különdíjasok lettünk. Igazából ez volt az első nagy áttörés. Akkor láttuk már, hogy Magyarországon népzenei játszanak. 1992-ben apu áthozott Sarudra, ott megismerkedtünk Rónai Lajosékkal, a Tarisnyás Zenekarral. Akkor még a bagi együttesnek voltak ők a kísérő zenekara, abban a táborban kezdtem el népzenei hegedülni. Ott találkoztam először magyar népzenevel.

– Hogy éltek meg ezt a határhoz közeli helyzetet? Ahányszor megyek át Erdélybe, arra gondolok, hogy Nagyvárád mindjárt ott van a

Örömszene

Beszélgetés Pál István „Szalonnával”

határ túloldalán, milyen szörnyű lehetett úgy élni az ottani magyaroknak, hogy itt van néhány kilométerre Magyarország, s nem tudtak hosszú ideig átjönni. Különösen 1989 előtt. Székelyföldön ezt nyilván

megint másként élik meg a magyarok...

– Furcsa az egész, senkit nem áll szándékomban megbántani, de azok a magyarországi határmenti részek, ahol mi is laktunk, sok tekintetben elmaradottabbak voltak hozzánk képest. Persze amikor átjöttünk, mi volt az első lépés? Mentünk a boltba, s ideát mindent lehetett kapni, jók voltak az utak, volt közvilágítás. Nálunk kenyeret tudtam venni, esetleg gumicsizmát, és ennyi! Órákig álltam sorba például cukorért, ha nagyritkán hoztak. S azt láttam, hogy itt minden van. De utána mindig jó érzés volt hazamenni,

mert nálunk a magyarság olyan összetartó, hogy soha nem támadt olyan érzésem, hogy miért nem születtem én Magyarországra.

– Mi jellemzi a kárpátaljai magyar népzenei?

– A kárpátaljai magyar népzenei igazából a Szatmár, a Nyírség vagy akár az Eger környékén játszó cigányzenekarok muzsikájához lehet hasonlítani, inkább ez az új stílusú zene maradt fenn. Bartók eljutott szinte egészen Viskig, de tovább már nem jött. Az első koncertjét egyébként Nagyszőlősen adta, ma is emléktábla őrzi nevét.

Magam egy szatmári primásnál, a nagypaládi születésű Murzsa Gyulánál tanultam. Családja híres zenészdinasztiá volt a környéken. Gyula bácsi már Újlakon muzsikált, értemekben,

lagzikban, keresztelőkön, tehát hagyományos, primásoknál szokásos módon kereste a pénzt. És én nála kezdtem el tanulni magyar népzenei, s utána, mivel apu gyűjtött Kárpátalján a ruszinoknál és a románoknál is, így megismerkedtem ezekkel a zenékkel is. De érdekes módon a legjobbat Halmos Béláékkal jártunk gyűjteni, mert igazából Kárpátalján a mi családunk olyasmis volt, mint Erdélyben Kallós Zoli bácsi. Apu ismerte az adatközlőket, a táncházások eljöttek, ott aludtak nálunk, beültünk az autóba, s irány a zenészek.

– Mikor történt ez?

– 1989-90 környékén, 1993-94-ig. Sokan jártak ott: Vavrincekék, Halmos Béláék, Virágvölgyi Mártiék többek között.

– Akkor miként lehet, hogy mégiscsak Magyarországon kezdte a népzenei foglalkozni, amikor oda jártak ki hozzátok ezek a primások?

– Mert amíg az ember otthon van, addig természetesnek veszi, ami ott van. Akkor tudatosult először bennünk, hogy a népzene milyen érték, és meg kell őrizni, amikor eljöttünk. Ahogy amíg az embernek egészsége van, addig nem érzi azt, hogy arra szüksége is lehet. És itt láttuk, mikor átjöttünk ide, hogy ez igenis el fog tűnni. S akkor mentünk haza, s már az se volt elég, hogy gyűjtések vannak, meg is kell ahhoz tanulni játszani, hogy jobban fenn tudjon maradni. Akkor kezdtem, 1994-ben, a zeneiskolában tanítani, 14 évesen.

– Táncházas akkor Kárpátalján nem létezett, ugye?

– Nálunk ez most is kezdő stádiumban tart. Kárpátalján van népzene- és néptánc tábor, aminek az első lépése az volt, hogy 10 évvel ezelőtt megépült a tábor. Ehhez kapcsolódóan, mivel apu Be-

fotó: Györffy Árpád

regszáson tanít főiskolán, s ez a tábor arról szól, hogy azok a főiskolás hallgatók, akik tanító-szakosok, eljönnek a táborba, ami gyakorlatnak számít nekik, ők is bejárnak az órákra. Utána megtanulják a táncokat is, visszamennek a saját településükre, s ott táncházat hoznak létre. Ugyanígy Szlatinán, ami már teljesen a Tisza felső vidéke, Rahó mellett fekszik, tőlünk már jó messzire, ott például magyar táncegyüttes működött tánc házzal. De nem az a fajta tánc ház, mint amilyen Magyarországon.

– *Városi táncházak nincsenek?*

– Rendszeres tánc ház nálunk nem volt soha. Falun is Péterfalván volt egyedül, nálunk a zeneiskolában, ahol rendszeresen működött a dolog.

– *S a tánc együttesekben mit táncoltak?*

– Nálunk olyan erős a mai napig a Mojszejev-stílus, hogy azok az emberek, akik nem a mi körünkhöz tartoznak, tehát nem ismernek minket, vagy nem jöttek el a táborunkba, vagy mi nem tudtunk eljutni hozzájuk és elmennék tanulni néptáncot például Ungvárra vagy olyan iskolába, ahol ezt tanulni lehet, például szakközépiskolákba, ott a mai napig nem tanulnak úgy magyar néptáncot, hogy archív filmet néznek vagy az öregeket felkutatnák.

– *Nem tudom, láttad-e a tévében a Mojszejev századik születésnapját ünneplő előadást, amin ő is jelen volt, készült vele egy interjú, s az is kiderült, hogy ő igen nagy tisztelője a magyar néptáncnak, s járt is itt sokszor.*

– Nincs is a stílusával semmi baj, mert azt viszont nagyon profin alakította ki. Ha kimondom, hogy én azt akarom, akkor azzal a világon semmi baj nincs. Aki elmegy a műsorukat megnézni, az tudja, hogy mire számíthat. S azt olyan profi szintre vitték, bár az balett igazából, annak a néptáncoshoz lehet, hogy csak ruháiban van köze. De ez a stílus hosszú időn át meghatározta a szocialista országok sok vezető tánc együttesének a stílusát.

– *Az egész család foglalkozik zenével? A mamád is? Róla ez nem derült ki abban a szép filmben, amit a Pax TV forgatott a családokról, csak az, hogy biztos háttér a családnak.*

– Nálunk a családban kétféle módon történik az egész. Vannak az aktív muzsikusok, akik a reflektorfényben muzsikálnak. Mondjuk, mindig úgy ment nálunk a családban, hogy „Pisti” van az előtérben. Nem elnyomás szinten, de mivel én voltam az idősebb, én hegedültem, zongorát nem lehet mindenhová vinni, ha elmentünk valahová, a rokonokhoz vagy bárhová, akkor a hegedűt be tudtam tenni, Eszter énekelt, s én hegedültem.

– *Anyu a zenei végzettségét Ungváron szerezte, ének-karvezetés szakos tanárként. A húgom Péterfalván befejezte a zeneiskolát, utána átkerült Debrecenbe, a konzervatóriumba. Elvégezte a négy évet a konziban, utána került a főiskolára Debrecenbe, zongora szakra, de Nyíregyházán párhuzamosan tanul. Debrecenben most diplomázik, mint előadóművész zongorista.*

– *S valamilyen együttesben is énekel népdalokat?*

– Igazából csak mi, ha a családdal fel szoktunk lépni, akkor énekelünk együtt. De most megjelent egy CD „Öt ország, egy nemzet” címmel, a Periferic Records kiadásában, s azon Eszter is énekel.

– *Miként történhetett meg, hogy te is és a húgod is 14 éves korotokban átkerültetek tanulni. Egyszerű volt ezt elintézni?*

– Ezt csak ismeretségeken keresztül lehetett. Mivel már nekünk akkor is tanulmányi vízumot kellett szerezni, az egész úgy in-

Felvidéki muzsikusok (Ádám Béla cimbalmos és Potta Géza primás) társaságában

dult, hogy elmentünk Ungvárra ezt kérvényezni. Aztán különböző katonai engedélyeket kellett beszerezni az én esetemben, hogy egyáltalán kijöhessek, mert hogy nálunk már a gyerekkorban fölveszik az embert egy listára (ucsatnak nevezik), hogy el ne tünjünk a katonakötelesség elől. S én nem csak a középiskolát kezdem Magyarországon, már általános iskolában is idejártam nyolcadikba. Bodrogolasziban működött egy református általános iskola, ahol kárpátaljai gyerekek tanulhattak. Nyolcadiktól jártam ide, apuék akkor átküldtek, mert volt egy ismerősük, egy pataki hegedűtanárnak a férje, akivel megbeszélték, s így átjöhöttem.

– *Tehát a szüleitek otthon maradtak, a két gyerek meg ideát?*

– Így van.

– *Milyen gyakran láttátok egymást?*

– Eleinte olyan másfél havonta. Én 14 évesen szenvedtem, de ezt apuék akkor sosem említettem. Persze utána már elmondtam. Ezt a bodrogolaszi református iskolát kárpátaljai nehézsorsú gyerekeknek hozták létre. Persze jártak oda tehetős szülők gyerekei is, de nagyrészt olyanok tanultak ott, akiknek az apja alkoholista volt, s a gyereket üttették otthon, rengeteg ilyen osztálytársam volt, s ezeknek a gyerekeknek a viselkedésén meglátszott az otthoni rossz példa. Én viszont odahaza olyan családi környezethez szoktam hozzá, ahol ez nem fordult elő. S akkor két hónap után eljöttek apuék, és mondtam, hogy én indulok haza. És akkor apu odajött hozzám, s azt monda, hogy „Fiam, ha most megfordulsz és hazajössz, akkor mindig haza fogsz jönni”.

– *Hát elég keményen fogott apád!*

– Nagyon. Ő tényleg nagyon kemény. De az is érdekes, hogy apunál szigorúbb embert nem nagyon ismerek, de a gyerekeket le nem lehet vakarni róla. Mert csak akkor van értelme a szigorúnak, ha következetes. És apu tudta mindig, hogy miként legyen az.

– *A filmben elhangzott tőle egy történet, hogy amikor megkaptad a Népművészet Ifjú Mestere címet, akkor azt mondta, hogy „Na, akkor most már meg kellene tanulni hegedülni!”*

– Csak viccel ezekkel, nem komolyan mondja. Persze minden vicciben lehet érezni, hogy mi a célja.

– *A középiskolát hol végezted?*

– A Debreceni Református Kollégiumban érettségiztem.

– *Mennyi van a húgod meg közted?*

– Három év.

– *A „konzi” középiskolás korigaknak van?*

– Igen, érdekes módon a francia rendszer szerint is, és nálunk Ukrajnában is a konzervatórium egyetemi szintet jelent, Magyarországon a zenei területeken viszont a középiskolát mondják annak. A világon mindenhol a konzervatórium egyetemi szintet jelent.

Tehát Debrecenben végeztem el a középiskolát, s ott Kálmán Péterhez jártam ki hegedülni tanulni, akinek volt egy Csüördögölő nevű zenekara. De még mielőtt gimibe kerültem, '92-ben lezajlott a már említett népzenei tábor Sarudon, hazamentünk, s akkor elkezdtem hegedülni. '93-ban eljöttünk a Ki mit tud? -ra, s a Duna Tv különdíjasai lettünk. Egy éve játszottam népzenei akkora „Péterfalvai Trió” elnevezésű csapattal, falubéli sráccokkal.

– *Érdekes volt látni az említett tévéfilmben, hogy már kiskorotokban is filmre vettek titeket, s ezt a régi felvételt bevágták a mostani filmbe. Már akkor lehetett tudni, hogy ezeket a gyerekeket érdemes lefilmezni, s a felvételt megőrizni?*

– Ugyanaz a stáb készítette ezt a filmet is. Akkor gyűjteni jöttek ki hozzánk Kárpátaljára. Temetőben is filmeztek, mert Visken különleges – kőből, fából faragott – síremlékek vannak, és ők azokat lefilmezték. Mivel apu vitte őket mindenfelé, mondták, hogy készítenének rólunk is néhány felvételt, hogyan muzsikálunk. Mert amikor vendégek jöttek hozzánk, akkor mindig felvettük a hangszereket és muzsikáltunk. Készítettek néhány felvételt, kérdéseket tettek föl anyunak, apunak, s ez a film évekre feledésbe merült. Megvolt, tudtuk, hogy van, de hát nem láttuk. És most egyszer csak eljöttek újra hozzánk, mikor már itt laktunk Magyarországon, s akkor készítettek új felvételeket, belevágták a régiéket is, így született meg ez a film.

– *Édesapádék mikor települtek át Magyarországra?*

– Azt hiszem, 1999-ben, aztán hat évet kellett várni az állampolgárságra. Rögtön Püspökhatvanba mentek. Úgy kerültünk oda, hogy a már említett Rónai Lajos, az aszódi zeneiskola igazgatója hívta apuékát. A központi iskolának több kihelyezett tagozata van, például Bagon, Hévízgyörkön, Turán és Püspökhatvanban is található ilyen. Ez egy gyönyörű falu, egy csoda. Nagyrészt szlovák nemzetiségűek lakják. A szüleim átköltöztek ide, kaptak szolgálati házat, s ott laknak most is.

– *Engem megdöbbentett a filmben, hogy egy ilyen falusi zeneiskolában például csak tangóharmonikából mennyi volt ott kirakva, hogy ezeket a hangszereket miként tudják egy ilyen kis helyen biztosítani?*

– Annak idején, úgy 40-50 évvel ezelőtt itt nagyon erős zenei kultúra virágzott, a legjobb cigányzenekarok ebben a faluban és a környéken éltek. S az emberekbe ez belenevelt egy olyan ízlésvilágot, egy olyan zenei igényt, hogy vettek hangszert. Tehát azoknak a hangszereknek a fele már megvolt, csak a padláson, meg itt-ott. Apu bárhová megy, ő alapján véve mindig úgy kezdi az ismerkedést a faluval, hogy az emberekkel rengeteget beszélget. Egy idő után már tudja, ha ránéz egy gyerekre, hogy neked a nagyapád ez, annak a testvére az, tehát ő nagyon-nagyon ismeri a családokat, s mindenbe bevonja őket. Kiválasztja mindig a gyerekeket, hogy kinek milyen hangszer lenne jó. A szlovák önkormányzat is elég komoly pénzzel támogatja a hangszervásárlást. A gyerekeknek, akik nekem is tanítványaim Püspökhatvanban, majdnem mindnek saját hangszere van, vettek a szülők.

– *Akkor szlovák zenét is tanítasz?*

– Természetesen azt is.

– *Gondolom, a szlovák önkormányzat azért inkább a szlovákot támogatja.*

– Itt nincsen ilyen szinten különválasztva. Igazából a nagyszülők még inkább szlovákul beszélnek. A gyerekek az iskolában tanulhatnak szlovák nyelvet. Apu azért figyel arra, hogy mindig tudjanak szlovákot is muzsikálni, énekelni a gyerekek. A nemzetiségi iskolák külön támogatást is kapnak, s pályázatokat is írnak ki a ré-

szükre. A polgármesteri hivatal nagyon jól áll hozzá ehhez az egész falusi élethez, nagyban támogatják apuék tevékenységét.

– *Magyarországon miként kapcsolódtál bele ebbe az egész táncbázi, előadói tevékenységbe? A lemezeken azt látom, hogy sokáig úgy szerepeltél, „Pál István és barátai”, tehát nem volt állandó zenekarod. Ezt a formát jobban szereted, vagy egy ideig nem sikerült találni egy olyan együttest, akikkel rendszeresen felléphetnél volna?*

– Sokáig keresgettem, ez igaz. Mindig játszottam együttesekben, amikor például Debrecenben gimnazista voltam, és tanultam Kálmán Péternél, közben jártam már fel Pestre tanulni a Galga Zenekarhoz. Blaskó Csaba volt az, aki a Tarisnyás táborban engem népzenei tanított. S a Galgában elkezdtem muzsikálni, kétheten-ten följártam hozzá tanulni. Egyre többször beálltam hozzájuk másodhegedűként zenélni. De mindig is vágytam arra, hogy primás legyek. Aki elkezd muzsikálni, az arra vágyik, hogy idővel saját zenekarában legyen primás.

– *Arra is láttam példát, hogy valaki teljesen beéri azzal, hogy örökre brácsás marad.*

– Persze, de a brácsás a kíséret, az megint egészen más. Ezért is szinte nincs például Magyarországon, ami nekem nagy szívfájdalmam, másodhegedűs. Az a fajta terces, aki régen a cigányzenekarban egy státusz volt. Most mindenki primás akar lenni, ahogy én is. És így eltűnik a segédprimás, aki tényleg segíti a primást.

– *S ha két primás van, akkor azok ugyanazt játsszák?*

– Általában ugyanazt az oktávot játsszák, de a magyar népzenei mozgalom történetében nagyon kevés olyan zenész létezik, mint például Molnár Miki, aki Ökrös Csabinak úgy tudott segíteni, hogy az fantasztikus.

– *Tehát a „Pál István és barátai” mindig más volt vagy pedig akadtak állandó társak?*

– Nagyrészt Mohácsy Bercivel és Nagy Zsoltival muzsikáltam, de Molnár Petivel, Kunos Tomival, aztán a berkósokkal is sokat. Én mindig kiválasztottam egy zenei anyagot, és ahhoz kerestem zenészeket. Volt egy kör, akikkel én muzsikáltam, s akkor ezen belül változott az összeállítás. Például amikor elmentem Jászberénybe egy táborba, s 'Neti' Sanyi bácsi ott volt, akkor Szűcs Gabinak megtetszett, ahogy hegedülök, pedig kölyök voltam még, 16 éves, de Gabi mondta, hogy szálljak be egy-két számba. Akkor Jászberénybe jártam le elég sokáig. Ott akkor a Jártató zenekar kísérte az együttest, és Gabiék elkezdtek foglalkozni a budatelki táncokkal, így együtt játszottuk a Kunos Tomiékkel. Berci és Zsolti szerelmei a kalotaszegi zenének, akárcsak én, ezért velük általában ilyet játszottam.

– *Vannak kedvenc dialektusaid?*

– Ami igazán közel áll hozzám az Szatmár, Kalotaszeg, Budatelke, de úgy nincs kedvenc, hogy igazából csak ezt szeretem, mindent nagyon szeretem. Van, amit például „hegedűileg” kevésbé ismerek.

– *Egyik legutóbbi interjúmban Székely Levente is mondta, hogy természetesen meg lehet tanulni sokféle dialektust bizonyos szinten, de igazán elmélyedni csak két-háromban lehet.*

– Igen, nekem a szatmári azért adott, mert egy olyan primásnál nőttek föl Tiszaújlakon, Gyula bácsinál, aki az egyik leghíresebb primása volt annak a közösségnek, úgy hogy azzal szerencsém volt. A kalotaszegit nagyon szeretem, mert szerintem minden generációnak attól is függ a kedvenc zenéje, hogy kikkel tudott élőben, a saját funkciójában találkozni. Én például szeretem a széki zenét, de mégsem tudom annyira élvezni és szeretni, mint a kalotaszegit, ahol voltam mulatságokban. Széken már nem éltek azok a nagy zenészek, amikor én játszani kezdtem.

– *'Neti' Sanyi bácsiékkal voltál mulatságokban?*

– Igen, sőt akkor még Gruci is élt, aki híres kolozsvári városi primás volt, Pusztai György a rendes neve. Ő bonchidai származás-

sú prímás volt, aki Kolozsváron muzsikált szállodában, de egyébként falusi lagzikban nőtt fel. Végtelenül jó zenész volt. Aztán rengeteget hallottam Laka Kicsi Aladárt, sajnos már ő is meghalt. Az is előfordult, hogy megfogadtak zenésznek lakodalomba Kalotaszegre. Ezek tényleg olyan támpontok, amit az ember nem tud kitörölni az emlékezetéből. És azok az élmények, hogy tudom, miként kell muzsikálni egy kalotaszegi táncosnak, hogy milyen tempók kelljenek! Ezt sajnos már nem kaptam meg a székiben.

– *Budatelkén jártál?*

– Többször is. Nagyon szeretem azokat az embereket, nagyon-nagyon szegények a zenészek odakint, de olyan kedvességgel és szeretettel fogadtak, pedig egy szót sem tudnak magyarul. Én olyan románokkal találkoztam, hogy azt mondhatom, a legékesebb darabjai lehetnek a román kultúrának, mert táncban, viseletben, nyelvzetben – olyan ékesen beszélnek románul, ezt egy ismerősöm mondta, aki érti is –, hogy tényleg mintaértékűek, és úgy fogad-

fotó: Dusa Gábor

A Magyar Állami Népi Együttes zenekara: Pál István „Szalonna” (hegedű), Doór Róbert (bőgő), Gera Attila (klarinét), Herczku Ágnes (ének), Karacs Gyula (brácsa), Barcza Zsolt (harmonika), Gombai Tamás (hegedű)

tak a saját házukba, úgy etettek, mint a saját gyerekeiket.

– *A románok viszont nem becsülik ezeket a falusi zenészeket, ha jól tudom. Legalább is ami népzene megy a román rádióban, az nem ilyenfajta román népzene...*

– Ez olyan, mintha a 100 tagú cigányzenekar megtanulná a széki zenét és feldolgoznák. Ezt ők úgy fogják föl, hogy a népzene magas szintre kell emelni, hogy az embereknek tetszen.

– *És a mezőségi románok értékelik, hogy a magyarok az ő kultúrájukra kíváncsiak?*

– Hogyne. Hihetetlen kedvességgel mutatják, semmi féltékenységek nincsenek bennük, hogy ez a mienk, és most mit akartok ti tőlünk. Tehát minden táncot, zenét megmutatnak, ha kell, ötvenszer is, tehát irigység nem merül fel.

– *Visszatérve a tanulmányaidra, mikor fejezted be a középiskolát, és hol folytattad a felsőoktatásban?*

– 1998-ban kezdtem az Általános Vállalkozási Főiskolát a Villányi úton.

– *Mi lesz belőled?*

– Vállalkozásszervező és bankügyi menedzser.

– *Mondják, hogy a matematikai és zenei tehetség sokszor együtt jelenik meg...*

– Igen, közel állnak egymáshoz.

– *Amikor felkerültél Pestre, hol kezdted a muzsikálást?*

– Bevettem a Galgába tagnak, ott lettem másodhegedűs Blaskó Csabi mellett. Aztán 2000-től kerültem főállásban a Magyar Állami Népi Együttes zenekarába.

– *Kik játszanak benne?*

– Doór Robi a bőgős, Karacs Gyuszi brácsázik, Unger Balázst szoktam hívni cimbalmozni, Barcza Zsolti harmonikázik, Gera Attila a fúvós, Gombai Tamás a másodhegedűs és Herczku Ági énekel.

– *Korábban két zenekara volt az Államinak...*

– Igen, a Major és a Galga. A jelenlegi felállásban az egyik főállású, a másik szerződéses.

– *Említetted, hogy tanítasz is zenét...*

– Igen, Püspökhatvanban, heti egy délután. Van most már három zenekar a településen, azokkal foglalkozom. Éppen azon nevettem, hogy az első tanítványaim, akiket először kezdtem el Péterfalván tanítani, azok most Nyíregyházán, a főiskolán negyedikes népzeneészek ugyanott, ahol én is negyedikes vagyok az énekzene szakon.

– *Aki már 26 éves korában fenn van a csúcson, az már ettől magababrára hova kerülhet, annak milyen tervei vannak még az életben?*

– Érdekes dolog ez! Én sohasem éreztem úgy, hogy csúcson vagyok. Persze a Magyar Állami Népi Együttes zenekarvezető primásának lenni a hivatásos népzenei pályán a legmagasabb pozíció, de egy zenész életében szakmailag nem a papírforma számít. Hanem az, hogy ha fölállok muzsikálni, az miként szól. És ilyen szempontból még 100 éves koromig is lesz mit tanulni. Rengeteg olyan anyag van, amit még nem ismerek. Szeretem a hivatásos zenész életet, emellett ráadásul tudok az amatőr együttesekkel is muzsikálni. Hál' Istennek nem tudom megenni... És tanítani is szeretnék, úgy hogy nagyon színes a paletta!

– *Úgy tűnik, szüleid végleg letelepedtek Püspökhatvanban, de tudomásom szerint azért rendszeresen hazajárnak Kárpátaljára...*

– Ha az ember 40-50 évet él Kárpátalján, s minden ismerőse, barátja ott él, hiába fogadták apuékát itt nagy szeretettel, tényleg olyan szeretettel veszik körül őket, hogy az csoda, de azért a szívük az ott van otthon.

– *Mit jelent a tiszapéterfalvai táboruk odahaza?*

– Ez a tábor az utolsó sziget Kárpátalján magyar népzenei vonalon, nincs más. Minden nyáron 300 gyerek. 200 Kárpátaljáról,

100 Magyarországról, a mi tanítványaink, akik itt vannak Magyarországon, ők is eljönnek.

– *A Fonó együttesbe mikor kerültél?*

– Két éve.

– *S melyik lemezein szerepelsz?*

– A túlparton címűn. Ez a legutolsó lemeze a zenekarnak.

– *A Magyar Állami Népi Együttes egyik legutóbbi produkciója Az örök Kalotaszeg, melynek zenéje lemezen is megjelent, s Gombai Tamás és Vizeli Balázs mellett te vagy az egyik primás. Ez az én laikus fülemnek minden idők egyik legjobb népzenei lemeze. De zenész fülemnek milyen?*

– Ez itt teljesen egybeesik. Nagyon jó Kelemen László szerkesztése. Olyan különleges dallamok vannak benne, olyan válogatás, amit jó muzsikálni. Nagyon-nagyon zenész aggyal van kitalálva, aki ezt hallgatja, az nem úgy figyel, hogy milyen átmenet van, csak egyszerűen azt tudja, hogy tetszett neki vagy nem. Kellemesebb hallgatni, s akkor egyben tudja hallgatni az egészet vagy nem. És nekünk ezt jó muzsikálni, nem egy olyan műsor, hogy végig törnöm kell a fejem azon, hogy mi következik. Szóval én nagyon szeretem! Laci még muzsikált Csipással, akiről szól ez az egész lemez. És muzsikált úgy is, hogy 'Neti' Sanyi bácsi és, 'Csipás' Ferenc volt a két primás. Ő azért folyamatosan hallotta őket, s van egy olyan rálátása erre a zenére, ami nagyon keveseknek adatott meg. Lacinak vannak olyan gyűjteményei, nem tudom, honnan bányászta elő, de most is kaptunk olyan dallamot tőle, amit még egyikünk sem hallott, se Gombai Tomi, sem én.

– *Szóló lemezed még nincs?*

– Hamarosan elkészül, nemrég fejeztük be a felvételeket.

– *Mi lesz a címe?*

– Ez az, amivel nagy dilemmában vagyok, mert kétféle lehet a címe. Az egyik az, hogy Együtt, a másik az, hogy Öröme.

– *És milyen zene hallható majd rajta?*

– Alapjában véve sokféle. A Söndörgővel játszok szlovéniai magyar zenét. Az Állami Együttes cigány zenekarával játszom egy tarnaleteszi menetet, új stílusú magyar csárdásokat, amit tarnaleteszi bandától tanultunk. A Berkóval játszunk egy kalotaszegit, ahogy régebben az összes táncházban összejöttünk fiatal zenészek, és 1500-as sebességgel muzsikáltunk, mert mindenki meg akarta mutatni, hogy mit tud. Akkor az állami zenekara a törzsstáb, Herczku Ágival. Agócs Gergő, Papp Laci, Hetényi Milán énekelnek. Tehát majdnem minden szám más formáció. Próbáltam arra figyelni, hogy a legautentikusabb budatleki zenétől az elektromos hegedűs románig minden szólaljon meg a maga stílusában.

– *Milyen vonatkozásban? Nem vagy elég autentikus?*

– Én többet játszom kismagyarországi zenét. Engem az emberek nagyon keveset hallanak palatkait játszani vagy székít. Pont nem olyan régen beszéltek Sebő Ferencsel, hogy ezzel nem szabad törődni, nekem azt kell csinálni becsülettel, amit szeretek és amit tudok. Mert azt nagyon sokan egyszerűen nem fogadják el, hogy igenis a magyar népzenehez hozzátartozik az a fajta szatmári népzene is, amit korábban csak vendéglői cigányzenének ismertek. Vagy például játszanak Szabó Attiláék a Csík zenekarral, egri boros nótákat. És nagyon jó hangulatú az egész!

– *Visszatérve első, megjelenés előtt álló szólólemezre, sokak kénytelenek a mellékleten spórolni. Te hogyan gondolkodsz erről?*

– Mindenképpen könyv formátumú CD-t szeretnék, mert tényleg ez az első, és valamilyen szinten, nem azt mondom, hogy a hitvallásom van ezen a lemezen, de olyan dolgokat tettem rá, amiket nagyon szeretek, és olyan emberekkel, akikkel szeretek muzsikálni. És remélem, hogy ez érezhető lesz a lemezen. Nem olyan területeken akartam bizonyítani, amikhez kevésbé értek.

Abkarovits Endre

Anno 1946-ban

Anno 1946-ban még nem sejtették azok a lelkes szolnoki fiatalok, akik a magyar néptánc szeretetével megfertőzve csoporttá szerveződtek, hogy ezt még unokáik is látni fogják. Anno 1946-ban még nem sejtették a szolnoki fiatalok, hogy az ezredfordulót velük együtt a csoport is megéri, s számtalan szakmai elismeréssel a háta mögött büszkén néz a jövőbe. Anno 1946-ban még nem sejtették a szolnoki fiatalok, hogy 2006. december 16-án több száz ember ünnepli majd őket és azt az esztendőt. Pedig így történt, mert a Tisza Táncgyűttes betöltötte első 60 évét.

Gondolom, ebben a rohanó és anyagias világban kevesen ülnek le egy-egy évfordulón, hogy számot vessenek az elmúlt időszakról. Talán ez alól csak mi táncosok vagyunk kivételek, hiszen a számvetésből – legyen az rövid vagy hosszú távú – profik vagyunk. Folyamatosan értékeljük magunkat hol egy fellépés, hol egy turné, hol egy tábor, hol röpké hatvan év elteltének apropóján. Valahogy ekképpen: 60 év = 29 alkotó, mintegy 90 koreográfia; több mint 30 szakmai elismerés; 39 külföldi turné a világ 17 országába; 7 művészeti vezető irányítása alatt közel 400 táncos több mint 1000 elhasznált lábbelije. Nos valószínűleg így a jelenlegi és a potenciális támogatóknak számolna el egy közgazdász beütésű művészeti vezető. Nem úgy egy, a próbákat évek óta végigizzadó, a bulikat és a turnékat végigpörgő kellően „népi” táncos. Ő szerintem valahogy így summázna: Somogyi, Jász kun, Regrutabál, Dödölle, Bagi, Hurrá Opti, Vágják, Györgyfalvi, Calus, Dunamenti, Palatkai, Gabalyós; Szolnoki és Zalai Fesztiválok, Ki-Mit-Tud?, 1961 Finnország, 1983 Japán vagy éppen 2003 San Marino.

Nos valami hasonló nosztalgialista állt össze a fejemben, mikor rákattintottam 2006 au-

A Tisza Táncgyűttes jubileumi előadása

fotó: Mészáros János

gusztusában a www.tiszatanc.hu honlapra, hogy a jubileumi műsor próbarendjéről tájékozódjak. Néhány hét múlva már ott is álltam a tiszaligetben található székház bejáratánál. Ettől a pillanattól peregetek a betek, s hirtelen azon kaptuk magunkat a „tiszás kollégákkal”, hogy a szolnoki körcsarnok szülinapunkra berendezett épületében rohagá-lunk a viselet és a civil ruha kissé bizarr egyvelegében. Egy röpké összpóba, majd egyéni, páros és szólamonkénti tréningek a színpad oldalánál, folyosókon, öltözőkben. Műsor előtt gyors vizit: a tánckar és természetesen Misi bácsi harci díszben. Fények: készen, hangtechnika: készen, díszlet: készen, Gabikák és Szalonndék: teljesen készen...Go! Három féldő több mint három órás programjában próbálták a műsor szerkesztői összefogni a hat évtizedes munka gyümölcsét. Ritka szép feladat! Azt gondolhatnánk, hogy: jesszusom ki üli azt végig? Ki? Hát az az 1200 néző, aki jegyet váltott! Merthogy végigülte, végigtapsolta és végig érezte, hogy ez a monstre műsor csak rövid summázata az eltelt esztendőknék. Rövid, de épp elég. Sok mindent bemutattunk – de még többet nem.

Egy viszont biztos, hogy énekeltünk és táncoltunk – pestiesen szólva –, mint az állat.

Szervezők és szereplők egyaránt a jubileumi műsorhoz hasonló várakozással tekintettek a késő estebe nyúló vacsorára, s annak kötetlen hangulatára. Egy röpké koccintás után beindult a nagy magyar étvágy leküzdésének mindent elsöprő áradata. Két falat között jutott idő természetesen a közös élmények megvitatására, sőt, mi fiatalok bepillanthatunk a nagy veteránok kulisszatitkaiba is. Hallgatva ōket azt hiszem, valamennyien azon töprengtünk, hogy nem is olyan sokára mi leszünk majd a nagy mesélők szerepében. Mindössze egy különbség van köztünk, mégpedig az, hogy ōk még úgy kezdik a „tanítást”: Anno 1946-ban...

Igen. Akkor indult a Tisza vonata, melynek ma is csattognak kerekei, s egyre több utassal telt vagonnal száguld előre. Úgy vélem, meghazudtolnám a Szolnokon töltött éveimet, ha zárzóként e szerelvény masinisztaínak és függe lábú utasainak ne kívánnék az elkövetkezendő sokszor hatvan évre: ERŐT, EGÉSZ-SÉGET!

Paluch Norbert

Néptáncosok kellékboltja

INFORMÁCIÓ

Telefon: 06-70-592-5955

Honlap: www.neptanckellek.hu

Email: info@neptanckellek.hu

ELKÖLTÖZÖTT és MEGÚJULT

kínálattal várja kedves vásárlóit az új üzletben!

ÚJ CÍMÜNK:

BUDAPEST, XIII.

KATONA JÓZSEF U. 22.

ÚJDONSÁGOK:

új kiadványok, méteráru, fehérnemű, próbaszoknya, kibővült rövidáru választék

ÚJ NYITVATARTÁSI

hétfő-péntek: 10:00-18:00

NYITVA SZERDÁN IS!

Szombat: 10:00-13:00

Dialogus az autentikusságról

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Békesség Neked, Apám! Jól látom, a könyvtár felé visz utad?

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Igen, oda igyekszem. S Te már végeztél ottan?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Dehogyan, számos tekeracet kell még áttanulmányoznom. Ismersz, különös nagy öröm nekem itt a Muszeionban munkálkodni, hiszen gyűjteményünk páratlan gazdagságú.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Hála az isteneknek, no meg Antóniusnak, hogy a pergamoni tekercek hozzánk kerültek. Nem is akarok belegondolni, átvészelné-e egy újabb tűzvész az a könyvtár... No de mi az oka annak, hogy félbeszakítottad a munkád?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Az új színházhoz indultam. Úgy hallottam, előadásra készülnek ottan, amiben a kórus mozgásához régi krétai táncokat dolgoznak fel. Gondoltam, megérdeklődöm, vajon autentikus lesz-e a tánc előadása.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Áruel, mit értesz Te „autentikus” alatt?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Számomra autentikus az, ami az eredetinek közeli képmása. Ez esetben a tánc közelítse meg a krétaiak táncát, azt, amit eredetileg vidéki menyegzők után jártak jókedvükben. Közelítse, de itt nem a színpad díszletére vagy a táncosok öltözkéire gondolok, hanem a tánc mozgás-nyelvére.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Fiam, kedvemre való, hogy ezúttal is a nyelvet említed hasonlatként. Gyere, sétálj velem egy darabon, hadd kérdezzek erről. Valóban a beszélt nyelvhez hasonlatos lenne a tánc?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Magam úgy képzelem, a tánc nyelvén is lehet beszélni. Hozzáteszem, beszélni lehet nyelv-helyesen, de éppenséggel hibásan is.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Mondd hát, miként lenne elsajátítható ennek a különös nyelvnek a helyes használata?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: A krétai tánc példájánál maradva, egy kis krétai falu közösségében a gyermek ezt magába szívja, akár csak az anyanyelvét. De ha arra kérdezel rá, felnőttként hogyan tanulható meg ugyanez, immár jó kérdésel. Mert nyilvánvaló, a kar táncosai sem gyermekként tanulták meg azt. Azt kell mondjam, felnőttként másképpen tanulhatók a dolgok. De éppen úgy lehetséges ez is, ahogyan mi meg tudtuk tanulni a rómaiak nyelvét, mint egy idegen nyelvet. Azt pedig már korábban megállapítottuk, minő jó szolgálatot tenne ilyenkor a diák kezében egy leírás az adott nyelv szabályairól.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: A táncra is létezne tehát egy nyelvi szabálykönyv, aminek meg kell felelni a hitelességhez? Mert ha jól értem, ezek után akkor neveznél egy táncot autentikusnak, ha az megfelel eme törvényszerűségeknek. Így gondolod?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Pontosan úgy, ahogy mondod. Én sem tudtam volna találobban kifejezni.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: S vajon a szabályok ezen rendszere hogyan lenne megszerkeszthető?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Nyilvánvaló, leginkább azok ismerik az adott táncnyelvet, akik anyanyelvként bírják azt. Őket kikérdezve lehetne kidolgozni a nyelv tanát.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Attól tartok, nem tudnának mit mondani. Ugyanis más dolog beszélni egy nyelven, s megint más tanítóként ismerni azt. Attól még, hogy valaki használja a nyelvet, nem biztos, hogy meg tudja fogalmazni annak szabályait.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Ebben igazad lehet. Akkor hát a szabályokat úgy kell felállítanunk, hogy sok-sok eredeti szöveget vizsgálunk meg aprólékosan. Úgy vélem, a görög nyelvhez hasonlatosan a táncos mozgást is fel kell tudnunk bontani kisebb elemekre, s ezen elemeknek ugyanúgy rendje kell mutatkozzon.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Kifejtenéd részletesebben, mit értesz ezen renden?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Tekintsük most is a Nagy Homérosz írásait. Először is rend van abban, ahogyan a különféle szavak elhelyezkednek a szövegben. Ahogy azt már a szamothrakéi Arisztarkhosz és tanítványa, a thrákiai Dionüsziosz is megmutatta, a szavak előfordulása nem egyenletes. Biztosra veszem, a tánc elemei között is vannak gyakrabban használatosak. Másodikként, tudjuk, Dionüsziosz leírta a Grammatikájában, hogy a szavak osztályozhatók fajtájuk szerint: egyesek személyt jelölnek, mások cselekvést, megint mások ismét mást. Bizonyára a tánc elemei is besorolhatóak lennének csoportokba, a hasonlókat összegyűjtendő, a különbözőeket szétválasztandó. Harmadikként azt a rendet említem, amiről nem a tekercekből szereztem tudomást, hanem Te tanítottál rá, Apám, nevezetesen hogy a szavak kapcsolódása szabályszerű. Miért ne lennének megállapíthatók ugyanúgy kapcsolási szabályok a táncolt szavak között is?

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Igen, a cselekvőt és cselekvést jelölő elemek összekapcsolódnak, amint kifejezik a szöveg tartalmát, mondanivalóját. Úgy is mondhatnám, a jelentés általi szerepük szervezi őket mondattá. Így van ez a görögben éppen úgy, mint a latinban. De vajon mik lennének ezek a szó-egységek a táncban? Mert én nem látok olyasfajta jelentéssel bíró egységeket ott, mint a beszélt nyelvben.

Németh Judit rajza

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Megvallom, eleddig nem gondoltam bele ilyen mélységben az egységek mibenlétébe, s ezen a ponton immár bajba is kerülök. Ahogy mondod, a nyelvben valóban szavakat és ezekből álló mondatokat vizsgálunk, melyekhez meghatározott jelentés kapcsolódik. Nem tudok azonban olyan egységet mondani a táncban, ahol a mozgás önmaga ilyesfajta jelentést hordoz. Ha jobban meggondolom, azt sem tudom, hogy mekkora hosszúságú szakaszokat kellene értelmezni, hogy ilyet találjak. Látom már, abba a zsákutcába jutottam, ahová vezetni volt szándékod, amikor a beszéd és a tánc hasonlatosságára kérdeztél rá.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Én inkább úgy mondanám, eljutottál ahhoz a ponthoz, ami nekem rögtön feltűnt. Most Te is beláthatod, az elmaradó jelentés miatt a mozgás nagyban különbözik a beszélt nyelvtől.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Mégis úgy hiszem, rend van, és szabályok vannak, amiket a tánc esetében is lehetséges feltárni.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Jól van, próbáljuk meg folytatni a Te gondolatodat. De ahhoz, hogy az általad említett háromféle rend bármelyike feltérképezhető legyen, mindenekelőtt azt kellene megállapítanunk, mik is a szavak voltaképpen. Járjuk hát körbe, hogyan lennének meghatározhatók valamiféle egységek a mozgás folyamában. A kérdés most az, hogy miként hajthatunk végre ilyen felbontást a jelentés ismerete nélkül, már ha egyáltalán végre tudunk hajtani ilyet. A válasz pedig nem magától értetődő már azért sem, mert ahogy én megfigyeltem, a táncosok mozgása mindvégig folyamatos, sőt olyannyira összefolyó, hogy szinte lehetetlen észlel-

ni egy-egy ilyen szó-egység kezdetét vagy végét, és felismerni önálló egységeket. Márpedig ha nyelvi úton akarsz megközelíteni a tánc autentikusságát, túl kell jutnod ezen az akadályon. Azt hiszem, remek feladványra bukkantunk, rajtad a sor, tudsz-e megoldást találni a táncos szavak illetően elhatárolására.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Rendben, tehát csakis azt vehetem figyelembe, amit az emberi mozgás kívülről mutat, a tánc pusztá formáját. Mármost megpróbálnék elválasztó határokat találni oly módon, hogy valamiféle időnként megjelenő nyugvópontot figyelek meg. Persze jobb lenne példát is mondanom.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Kérni akartalak rá.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Képzeld együtt magunk elé, amint a táncosok láncba fogódnak, ámbar elég közülük egyet is kiszemelünk. Mondjuk épp előre emeli a lábát, aztán rálép, majd a másik lábát emeli, és ezt az egyik mellé zárja.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Próbálok követni. Most páros lábon áll, igaz?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Úgy van. És mivel testének súlyát mindkét lába tartja, most bármelyikkel elléphet, bármelyik irányba indulhat. Éppen emiatt ezt a helyzetet határnak mondanám. De lábait a táncosnak még csak zárnia sem kell ahhoz, hogy határ mutakozzon mozgásában. Ha korábbi balra haladását most jobb irányra váltja, azt is új táncrészlet kezdetének vehetjük. Azaz mégiscsak elhatárolhatók a táncrészletek így, a külső forma alapján.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Nem gondolod, hogy a zenét is figyelembe kellene venni a felbontás során? Hiszen a táncos mindenkor a zenéhez alkalmazkodik, a zenét követi.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Kétségtelen, a táncos zenére illeszti rá mozgását, de a táncrészek határai nem feltétlenül esnek egybe a zene hangsúlyos pontjaival. Nem biztos, hogy egy nyugópont, egy irányváltás a dalsor végén jelenik meg. Amondó vagyok, a formai és a zenei megközelítés is megfontolandó, célszerű lenne a kettőt egyeztetni egymással. De lehet, hogy éppen ezért nem találhatunk egyértelmű határokat a szavak között. Lehet, hogy nincsenek is éles határok, csak kötőszavakhoz hasonló jellegű mozgáselemek, amik kapocsként hidalják át a táncszavak közötti részeket.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Úgy érzem, a jelentés ismerete nélkül csak tapogatózunk, akárcsak a régi írásoknál. A Krétán kétezer évvel ezelőtt használt képirás jelentését sem ismerjük, s talán sosem fejtjük meg, nem él már, halott. Újabb kétezer év elteltével, még ha ma ismert is, az egyiptomiak isteninek mondott írása elfelejtődve szintúgy halott lehet. A fáraók díszes rajzolatú jeleit nem biztos, hogy megfejtí majdan valaki, hacsak nem talál olyan többnyelvű táblákat, ahol ugyanaz a szöveg van több nyelven is rögzítve, mint a Ptolemaiosz királyok fekete bazaltkőbe vésett rendeletein... Te nem úgy látod, hogy a mi szemszögünkből ezek a vidéki táncok olyanok, mint ismeretlen, halott nyelvek?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Apám, az előbb felnyitottad a szemem, amint a jelentéstől a formai megközelítés felé tereltél. Most már nem riadnék meg egyetlen halott nyelvtől sem, ami annak formai tanulmányozását illeti. Hanem a holt nyelvek kapcsán egy újabb lehetőség ötlök fel bennem a szavak elhatárolására. Mert úgy is tekinthetjük a mi feladványunkat, mintha titkos írást kellene megfejtenünk. De hát az sem reménytelen. Diophantosz barátomnak elmondása szerint sikerült a hajdani Caesar titkosított üzeneteinek bizonyos részleteit megfejtenie.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Hogyan? Kíváncsivá tesz!l!

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: A következő módszert alkalmazta: elkezdte figyelni a betűjelekből álló mintákat a szövegben, s a legtöbbször ismétlődő minták egy-egy szó helyét mutatták meg. Természetesen minél hosszabb szöveg állt rendelkezésére, annál inkább tudott találni hasonló, visszatérő mintákat, megállapítandó a szavakat. Ez a módszer tehát megmutatja az egységeket még akkor is, ha nem is tudjuk előre, milyen hosszúak azok, ezért nagyban segíthet nekünk a táncos mozgás felbontásában. A szavak hosszára aztán lehet, hogy a különféle táncokban más és más adódik majd, az egyik táncnál egészen hosszú mozgássor, a másikonál csak rövid mozdulatsor. Mindenesetre az ismétlődő elemeket kigyűjtve sikerülhet összeállítani egyfajta jegyzéket a tánc elemeiből.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Látom én, hogy ez az eljárás a vissza-visszatérő formákat veszi észre, de mi történik a tánc azon a részein, ahol nem található ilyen ismétlődő minta?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Azok a részletek igen ritka szavaknak értelmezendők, és ki is maradhatnak első jegyzékünkből. Viszont az alapszavak tárába bekerülő elemekkel már beszélni, vagyis táncolni kezdhet a nyelvet tanuló. Érdemes legelőször megtanulnia ezek közül is a gyakrabban használatos, fontosabb szavakat. Egy szó fontosságát úgy tudjuk írásban jellemezni, hogy melléje tesszük azt a számot, amit oly módon nyerünk, hogy megszámláljuk az adott szó összes előfordulását.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Ez nyilvánvaló. Annál nagyobb szám kerül a szó mellé, minél többször volt használatos.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Ha pedig emellett harmadikként még feltüntetjük a leggyakrabban hozzákapcsolódó szomszédos szavakat is, máris bárki számára készen áll a tánc receptje, hiszen megvannak a hozzávalók, a mennyiségek és az elkészítési sorrend is.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Kedvenc halétkem, a márna, sok olívával és alexandriai módon elkészítve az igazi! De mielőtt megéheznék, maradjunk csak a nyelvnél és a táncnál: nézzük, mitől lesz egy nyelvi közlés igazi! Az autentikusságot meg tudod-e pontosabban határozni azután, ha sikerül nagy nehézségek árán megoldanod a felbontást és jegyzékbe szedned a táncolt szavakat?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Én autentikusnak mondanám azt a táncot, amit úgy szerkeszt valaki, hogy az elmondott szótárból válogat hozzá szavakat, mégpedig használati fontosságuk figyelembe vételével, s a leírt kapcsolatok szerint köti őket egymáshoz. Autentikusnak mondanám, mert a tánc mind e három tényezőjét az eredeti szövegekből nyertük ki.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Azért felmerül bennem jó pár kérdés. Egy bizonyos szónak vajon melyik változata kerülne bele a szó-tárba, főként, ha a szóképzlet több falut, több vidéket is felölel? Ha olyan változatok összekapcsolásával jön létre egy új tánc, amely változatok eredetileg egymás mellett sohasem szerepeltek, netán különböző vidékekről is valók, biztos vagy benne, hogy autentikus lesz a tánc? Nem csak egy kevert, mesterséges kreatúrának mondható? Tudhatod, a legautentikusabbak úgyszólván az eredeti közlések. Hogyan is kívánhatnál náluk gyönyörködtetőbbet? Azt megértem, ha ezek iránt érdeklődsz, de árul el, miért akarsz mégis többet. Mi okod van rá, hogy új szövegeket hozz létre egy jegyzék használatával, és másokat is erre biztass?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Hiszen a nyelvnek élnie kell! Jobb lenne talán befagyott állapotában, élettelenül hagyni? Feléledni pedig azáltal tud, ha elemeiből új szövegeket is alkotunk.

APOLLÓNÍUSZ DÜSZKOLOSZ: Egy holt nyelvet akarsz feltámasztani, ami eddig természetes környezetében fejlődött. Ha egy nyelv él, változik is. Honnan tudható, hogy régi környezete nélkül ez a változás nem a nyelv elkorcsosulásához vezet majd?

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Erre szolgálna útmutatóul ez a bizonyos nyelvi szabálykönyv.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Gondolod, hogy a szabályokat mindenki be fogja tartani? És ha valaki úgy alkotna szöveget, hogy megszegne akár csak egyetlen leírt szabályt is, ne tegye? Ha nem veszi szigorúan, csak ajánlásnak tekintik majd a könyvet, esetleg új szó-kapcsolásokat alkalmaz, az már nem kívánatos? Másvalaki biztosan még új szavakat is fog készíteni, mondván, hadd fejlődjön a nyelv. Azt hiszem, mindig lesznek újítók, inkább az a kérdés, lesz-e az újításoknak vigyázója. Mert az élő nyelv burjánzik, vadabbnál vadabb ágakat hajt.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Persze egy szótár létezése önmagában még nem biztosítja a nyelv védelmét. Ha valaki úgy alakítja beszédét, hogy rá sem hederít a nyelv szabályszerűségeire, teheti kedvére. Ahhoz azonban, hogy egy közösségnek valóban közös nyelve legyen, többeknek együtt kell formálni azt. A táncosok közösségében irányt szabhatnának mondjuk a táncversenyek bírái. Kijelölhetnék a fejlesztés lehető irányait, mérsékelhetnék a szélsőséges újításokat.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Ebből úgy tűnik, az autentikuság nem abszolút kategória. Szavaid a viszonylagosságra mutatnak rá, ahogy eltéréseket értelmezel, és azok fokozatait. Mint ahogy árnyalatai vannak a színeknek is, és mikor világosnak mondasz egy színt, az ég kékjé vagy a homok sárgáját, akkor is viszonyítasz. Viszonyítasz, mégpedig ahhoz a fehérhez, amit éltedben a legvilágosabbnak láttál.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Igazat adok Neked. Amikor egy táncos megnyilvánulásról mondom azt, hogy autentikus, a tanult tánc forrásához, az eredetihez viszonyítok. És nem biztos, hogy szerencsés kategorikusan kijelenteni ezt. Jobb lenne inkább azt megadni, hogy ez a táncalkotás mennyiben tér el az eredetitől. Ehhez, és hogy a versenybírák is mintegy mércével tudják mérni a különbségeket, mindenképp szükségeltetik, és számomra most már végképp látható: le kell írni a nyelv szerkezetét.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Mércével mérni, ugyan! Nézd csak meg Püthia Játékain a versenyszámokat. Delphoiban a zene, a költészet sosem mérhető úgy, mint egy futóverseny vagy kocsi-verseny a célvonalnál. Hányszor, de hányszor lobbant már fel a vita egy-egy eredményhirdetés után. A versenyzők nem értik a döntést, de még az egyes bírák véleménye is eltérő szokott lenni az újítások megítélésében, és ez az ifjak táncversenyeinél is ugyanígy van.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Arra gyanakszom, sokszor a versenybírák sincsenek birtokában megfelelő ismeretnek a tánc nyelvi szerkezetéről. Nem ismerik az egyes táncok szabálykönyvét, csak általános nyelvi jellemzőkre figyelnek, vagy bizonyos súlyozásokat szemlélnék. A hangok súlyozása a beszédben is jelleget ad egy-egy szónak, ez mostanában esett érdeklődésembe.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Ha még a versenybíráknak sincs a kezükben oly szabálykönyv, amit Te javasolsz, s ami vitán felül bizonyítaná értékelésük igazságát, addig a táncosok értetlenkedése jogosnak mondható, ugyanakkor a felek vitája csakis meddő lehet. Megmondom, mi okoz itten gondot. Párbeszédünk többször fordult rajta, és ismét ide jutottunk vissza. Igen, a jelentésről van szó. Ugyanis míg a jelentés, az érthetőség a beszédben a nyelvi helyességet tudja megmutatni, a táncnál nincs a hitelességnek ilyen eldöntési kritériuma. Különben nem gondolod, hogy maguk a táncosok érezhetnek rá legjobban a tánc nyelvére? Mégiscsak az ő testük ennek a beszédnek a közege. Ha sok eredeti szöveget tanulnának meg, a nyelv elemei egyenesen izmaikba ivódhatnának, nem csak a fejükbe, mint nekünk, kik nem vagyunk nagy táncos tehetségek, valljuk meg.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Jóllehet magam sem vagyok táncos alkotó, de a táncos nyelv tanulását, mint ahogy bármily nyelv tanulását félnék csak nyelvérzékre bízni, hiszen az érzék hamis lehet. Azt tartom, nem kerülhető meg a szövegek alaposabb elemző tanulmányozása. Mindenesetre azért indultam a színházhoz, hogy a kar vezetőjétől, a kar táncosaitól tudakoljam meg, hogyan látják ők, autentikus-e az általuk előadandó tánc, vagy – most már így mondom – mennyire autentikus. Vajon a bemutatóra készülvén végigjártak-e egy, a mi elméledésünkhöz hasonlatos utat, s hogyan ültették át azt a gyakorlatba.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Azt hiszed, a társulat be fogja ismerni, hogy nem kellőképpen felkészült? Te sem tudod ellenőrizni azt szabálykönyved elkészítése nélkül. De nem számít, a közönség biztosan élvezni fogja az előadást; nekik csak a látványosság számít, nem az autentikusság.

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Úgy vélem, e kettőnek nem kellene kizárnia egymást; ildomos lenne a színpadon mindkettőre odafigyelniük. Ki fogom őket kérdezni ebben is. De kérlek, folytassuk máskor ezt az eszmecsere-t. Most már igazán indulnom kell, hogy visszatérhessek, mielőtt a sötét leereszkedik, és Pharosz fényei idelátszanak.

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Jól van Fiam, menj csak. Addig már eljutottunk, hogy a táncot nem könnyű oly módon leírni, mint nyelvet. Azt tanácsolom, inkább foglalkozz továbbra is a beszélt nyelvvél, van teendőnk azzal is. Olyan időket élünk, hogy különben sem kap túlságosan nagy figyelmet az, aki régi táncokkal bajlódik. Nem úgy a könnyűvérű táncosnők, akik a hájas, részeg és kába rómaiak előtt kellett magukat! Amazok maguk meg már nemhogy táncolni, de mozdulni sem tudnak, ha csaknem annyira, hogy a két tenyerüket összeütögesék! Eh! Hová is tart a világ...

AELIUSZ HÉRODIANOSZ: Ne bosszantsd magad, Apám! Békeség Veled!

APOLLÓNIUSZ DÜSZKOLOSZ: Békeség!

Misi Gábor

A népzenei feldolgozásokról – III.

Lássuk akkor, hogyan burjánzott a 70-es évek elejétől máig Magyarországon az a zene, mely a parasztzeneben gyökerezik ugyan, de az alapanyagot más-más arányokban és különböző funkcióban használja, s egyéb stílusokkal, zenei eszközökkel, kifejezőmódokkal vegyíti. Ezt nevezik – ma már kiküthetetlen nemzetközi kifejezéssel – világzenének. Szakemberek ebbe a kategóriába sorolnak a Szászcsávási Zenekartól, a Makámon keresztül az Amadindáig mindenkit, szerintem helytelenül. Semmi árnyalás, sokszor még az sem számít, hogy magyar-é, breton, román, vagy hottentotta az előadó. Világzene. Ez így egyszerű.

Mint a hajdani Vízöntő, Kolinda, majd az Etnofon muzsikusa, és mint zeneműkiadó is, már a 70-es évektől foglalkozom népzenevel és világzenével, folyamatosan figyelve közben a tendenciákat. Megjegyzem, hogy a worldmusic elnevezést csak jóval később ragasztották rá üzletemberek arra a műfajra, amit már többen azelőtt is játszottunk. A worldmusic terminológia voltaképpen annyit jelent, hogy a zene erősen kötődik valamely nép zenei hagyományaihoz, de bármilyen más elemmel is ötvöződhet. Ezért számos irányzata alakult ki: az igénytelen, olcsón szórakoztató, hatásadás megoldásoktól kezdve az értékálló, kortárs feldolgozásokig. Így elég nehéz rendszerbe foglalni még a magyar képződményeket is. Külföldön kezdődött az ír-kelta kultusszal, de azután is jöttek mindig újabb, divatos trendek. Felfedezték az afrikaikat, majd az utóbbi évtizedben a balkáni rezeseke, a roma és a klezmer iránt volt nagyobb a fesztiválszervezők, lemezkiadók és a közönség érdeklődése. A mai fogyasztói világban megváltozott a zene szerepe. Régen az ünnep része volt, legyen az áhítaté vagy mulatságé – ma mindennél szól valamilyen kommersz változata: a plázákban, a WC-ben, a közértben, reptéren, taxiban... Ma a zene elsősorban üzlet – és el kell mondjam, hogy minden eddig felülmúlva folyik az emberiség szellemi és anyagi kizsákmányolása ezen a téren is. A világzene hosszantartó divattá is vált két évtized alatt, s az előbbi megállapítás sajnos rá is érvényes. Évek óta jelen vagyunk a Hangvetővel a világ legnagyobb zenei szakvásárain (WOMEX, MIDEM), s ez ott egyértelműen kiderül. Eddig nem készített filmet senki hazánkból ezekről a monstre rendezvényekről, pedig nagyon tanulságos lenne. Talán a kulturális tárca illetékesei is tanulhatnának belőle. Lelkes András kollégám legutóbbi MIDEM-ről készült beszámolójából idéznék néhány 2006-os adatot elrettentésül:

9 798 résztvevő; 4 634 cég; 2 313 kiállító; 93 ország;
9 139 m² stand-terület; 616 újságíró 398 újságtól
Besorolás szerinti megoszlás – 29% pop; 25% vegyes stílus;
22% rock; 21% dance; 20% világzene; 19% elektronikus;
19% jazz/blues; 16% rap/hip-hop/urban; 14% klasszikus

Ebből is kitűnik, hogy a világzene ma már egyötödét teszi ki a teljes zenei kínálatnak a MIDEM-en. S akkor az 1994-ben indít-

tott WOMEX-ről (World Music Expo) – amely ma már a világzene legnagyobb seregszemléje – még nem is beszéltünk. Tanulásként itt Marton László Távolodótól idézek a 2006-os októberi, sevillai expo kapcsán: „*És ha valaki kérdezné: idén nem volt a WOMEX-en magyar zenekar. A standok közt azonban nagy előszerezzel botolhattunk a Magyar Könnyűzenei Exportirodába, a barackpálinka-kedvelő úri közönség megkülönböztetett öröme.*” [Magyar Narancs, 2006. nov. 9.]

Az utóbbi néhány évben a Besh o droM (2001), az Anima Sound System (2002) és Mitsoura (2005) adtak koncertet a WOMEX-en. Ez meglehetősen kevés ahhoz képest, hogy mennyi jó zenekarunk van. Nyilván a kinti zsűri, a „hét szamuráj” választja ki a fellépő zenekarokat, azonban ha az előadónak futná jó minőségű reklámanyagokra, videoklipre, sokkal nagyobb esélyük lenne a kijutásra. Ha tehát állandó jelenlétünket ezeken a vásárokon az állam a szakmával egyeztetve, jól átgondoltan támogatná, ennél nagyobb lépést országszép-alkítás terén nem is tudna tenni. Ha már üzlet a zene, legyen valami hasznunk is belőle.

*

E rövid kitérő után próbáljuk átláthatóvá tenni a magyar világzene ágasbogas fáját. Kicsit könnyít a dolgon, hogy fél éve dolgozunk Marton Lászlóval egy négylemezes antológián, mely a műfaj főbb hazai vonulatait és legmarkánsabb előadóit, komponistáit mutatja majd be, s melyet a Zene Ünnepe (jún. 21.) szándékoztunk megjelentetni. Szerintem Marton szakmailag a legtájékozottabb közöttünk a műfaj külföldi előadóit illetően, de kezdetektől fogva figyeli az itthoni változásokat is. Évek óta ő szerkeszti a Sziget Fesztivál Világzenei színpada és a MŰPA világzenei programjait. A közös munka során sokat tanultam tőle, s így megbocsátható talán, ha a rendszerezésnél gyakran az ő megállapításaira hagyatkozom.

A világzenei megnyilvánulások funkciójuk alapján három fő csoportba sorolhatók. Az elsőbe, a Tánczenébe illeszthető a **tánc-házi muzsika**, a színpadi tánckíséret és a táncszínházi művek kíséretzenéje. A **fúziós folk** csoportba azok a népzenei ihletésű feldolgozások, melyekben az autentikus népzene nem jellemző zenei jegyek mellett különböző arányokban ugyan, de egyértelműen felismerhetők bármilyen folklórgyökerek: akár dallamvilágában, témájában, hangszerelésében, vagy a parasztzeneire jellemző játék- és díszítési módjában, stílusában, szövegében. Előadásuk elsősorban koncertszerűen vagy hangfelvétellel rögzítés közben történik. Ezek a tradicionális és progresszív folk, az autonóm kompozíciók, az énekelt versek, a történelmi vagy régizene és az etnodzsessz. Harmadik kategória a népzeneből táplálkozó **programzene**: a színházi és filmzene, az installációs és reklámspot zenék, illetve a különféle szignálok (rendezvények, telefonhangok stb.).

A felosztás logikáját igyekszem az alábbiakban példákkal megerősíteni, bár egy-egy neves előadó a pályája során gyakran mind-

Cserepes Károly (fotó: Stóréti Gábor)

három kategóriában is tevékenykedik. Ilyen esetekben konkrét művekre utalok majd. Marton egy írásában szemléletesen rávilágít erre a jelenségre: „Több mint vissza-visszatérő kérdése, inkább dilemmája a world musicnak, hogy a tradicionális népzenevel milyen szinten azonosítható. Elidőzve a Muzsikás együttes (és vele a kezdetektől együttműködő Sebestyén Márta) életművénél, jellemző példákat találunk a tradicionális előadásmód és az autonóm feldolgozások (sőt, a népzenei ihletettségű eredeti művek) területén egyaránt, hiszen az erdélyi vonós paraszzenét híven tolmácsoló Hazafelé, vagy az erdélyi zsidó népzene feltáró Szól a kakas már éppoly kirívó nemzetközi visszhangot keltett, mint a bartóki gyűjtőelmények nyomába eredő – és Alexander Balanescuval klasszicizált – Bartók album.”

Lehetne még etnikai alapon is csoportosítani – mint ahogy tesszik is ezt sokan –, de ezt én nem tartom igazán lényegi szempontnak az alapkategóriák felállításánál. Ugyanis az, hogy délszláv, cigány, magyar vagy zsidó népzenei anyagból indul ki valaki, az nem zenei és esztétikai kategória, tehát nem fejezi ki sem a népzenehez való kapcsolódás vagy az attól való eltávolodás mértékét, sem a zene funkcióját, sem stílusát. Ettől persze még célszerű használnunk a délszláv, balkáni, ruszin és roma vagy klezmer megjelöléseket, de csak előtagként. Ma már az sem lényeges talán, hogy a felosztásnál vegyük esetleg figyelembe azt, hogy csak akusztikus vagy félig, netán teljes mértékben elektromos, elektronikus hangszereken szó-lal-e meg a zene. Mivel hangosítást már a legtöbb helyen használni kell, zeneesztétikai szempontból nem mérvado, hogy a kobza fel van-e szerelve esetleg hangszedővel, ha pl. autentikus csángó népzene-t játszik rajta, mondjuk Bolya Matyi. Az sem, ha Nikola Parov vagy Cserepes Károly az etnikus hangszereket szemplerek segítségével építik be kompozícióikba. Tehát az az idő elmúlt, amikor ezt a zenét az különböztette meg pl. a beat-től, hogy akusztikus hangszereken játszik.

*

TÁNCCHÁZI MUZSIKA

Ha már így alakult, hogy az autentikus népzene-t is a világzene rendjébe soroljuk, mindenképpen érdemes néhány olyan jelenségre utalnunk, melyek valóban rokoníthatók a világzene keletkezésének és változásának tipikus jegyeivel, melyek egyébként az eredeti népzene változásait is eredendően jellemezték. Volt először ugye a széki táncrend. A régiektől (Dobos Károly, Ádám István „Icsán”) ismert archaikus repertoár a hetvenes években kezdett lecsereledni. Moldován „Ilka” Gyurika már a Trombitás Frédit játszotta a bandájával csárdásként, persze a hagyományos stílusban. Azok a régi, Lajtha féle felvételek, amikről még mi tanultunk, a mai tánccházás előadók számára már szinte ismeretlenek. Néha fiatalok előtt előhozok egy-egy régi széki nótát, és csak néznek. Megváltoztak a tempók harmincöt év alatt, sőt a díszítés és a játékmód egyéb sajátosságai is. A maiak más, későbbi gyűjtésekből és adatközlőktől tanulnak már. Aztán sokat beszélgettem pl. a kalotaszegi Fodor „Neti” Sanyi bácsival. Elmondta, hogy kislánya egy időben gyakorolt valami műzenei etűdöt a szomszéd szobában, kottából. Elég hosszasan hallgatta az öreg, míg nem bírta visszafojtani a kreativitását és csinált a témából egy legényest. Űgy is hívta aztán, hogy „Koncertlegényes”. Attól fogva rendszeresen játszotta tánc alá, és a környékbeli falvakban is elfogadták az emberek, s így szervesen beépült a Nádasmente zenei hagyományába. Hozhatnám a Técsői Banda esetét is. Cimbalmosuk, Csernavec Misu tavaly novemberben már halálos betegen utazott haza a turnéről. Ezért karácsony előtt már egy jóval fiatalabb, tanult, virtuóz cimbalmossal jöttek át Jóskaék Magyarországra, aki a kiscimbalom mellett pedálos cimbalmom is remekül játszik. Látszólag ugyanaz a repertoár, de már sejthető, hogy változások lesznek. A régi darabok egy része kihull majd, és új, kommerszebb dallamok jönnek a helyük-

be. Egy ember cseréjétől, aki inkább alázattal, mint képzettséggel muzsikált ötven éven át, egészen másképpen szól a banda. Bizonyos tekintetben jobban, fontos dolgok viszont elvesztek az összehatásból. Valami létfontosságú fény elkezdett távolodni a zenéjükből. Az olyan hatások sem lényegtelenek, mint amikor Bob Cohen meghívta őket legújabb lemezére, és két-két új zsidó dallamot tanultak kölcsönösen egymástól. Azóta a zenekar rendszeresen muzsikálja a Bobtól tanult számokat a koncertjein.

Példaként hozhatom fel itt azt, amikor a tánccházak kezdeti időszakában Timár Sándorék a somogyi táncrendet kezdték rekonstruálni, olyan tánc, hogy „dudálás”, azon a tájon sem létezett. Duda és archaikus dudaszó mellett jól énekelhető, szép dallamok viszont léteztek. Mesterségesen alakított ki tehát egy felvezető közösségi körtáncot az ugrós és csárdások, meg a karikázó elé, amely azóta hagyományosan működik a tánccházakban, ha dunántúli anyag kerül sorra, Japántól Dél-Amerikáig. Említhetném azt is, ahogyan a moldvai tánczene budapesti dialektusa kialakult. Agócs Gergő – mint néprajzos – berzenkedik is rendszeresen, hogy hegedű-dob-furulya-koboz felállítás soha nem volt Moldvában. De lehetett volna és most már ott is van. A legortodoxabb tánccházás zenekar is kénytelen valamit mindig újítani a muzsikáján. Máshonnan származó, de odaillo dallamokat illeszt be a rendbe, egy-egy dalt az énekelhetőség miatt más hangnembe tesz át, mint ahogy azt a gyűjtésben hallotta, szövegeket vándoroltat egyik dalból a másikba, egyik tájról a másikra. Ha nincs négyhúros brácsája, akkor háromhúrosra kíséri a szatmárit, ha nincs dudása, akkor hegedűn játssza a dudánótákat, s vég nélkül sorolhatnám. Ettől élő a dolog, s cseppet sem félok, hogy valami pont az ilyen kis dolgok miatt válik esetleg hiteltelenné. A klarinét és a harmonika sem olyan régi hangszer a népzeneben, a tárogatóról nem is beszélve. A rezesek tán ha száz éve fújnak paraszti tánczenét, de ha jól meggondoljuk, a falusi cigányok hegedülése is csak néhány száz éves.

A falusi tánczene mindig a közösség igényei és az adott lehetőségek mezsgyéjén alakult és változott századokon át, olykor bizonyos divathullámok hatását is magába olvasztva. Ez így zajlik városban is, tehát a mi tánccházainkban is. Sőt azt is bátran kijelentem, hogy ennek visszahatásai vannak az egész magyar nyelvterületen. Elképzelhetetlen volt péterfalvi nagyanyám idejében például, hogy kalotaszegi legényest táncoljanak csak úgy, a maguk szóraztatására, kipirultan versengve az ugoctai kamaszok, tinédzser lányok obszcén csujjogásaival kísérvé. Azt is érdemes lenne figyelemmel követni, hogy mondjuk a szászcsávásiak nyugati ismertsége, gyakori külföldi turnéik, milyen hatással vannak repertoárjuk alakulására, játékmódjukra, felállásukra, megjelenésükre. Vagy a nagy fesztiválok, ahol pl. egy ruszin zenekar találkozik moldvaiakkal, erdélyiekkel vagy felvidékiekkel, milyen változásokat eredményez náluk kölcsönösen. Mit visznek haza onnan, mi az, ami életképes a saját közegükben? Ugyanazt játsszák-e otthon is, amit a világ nagy színpadain? Hogyan és miért vedlik át egy-egy tánccházás zenekar farmerből és parasztingből egy tájegység jellegzetes viseletébe? Muzsikálhatunk-e somogyi népzene-t gyimesi posztómelényben? Mennyire hagyományörző pl. a joggal sikeres és elemetáris Parno Graszt együttes, ha azt vesszük alapul, hogy a Paszab községi cigánysoron soha nem használtak sem tamburát, se gitárt, se nagybögőt? Viszont „Rávágok a zongorára” c. első lemezükkel 2002-ben Magyarországról elsőként kerültek fel a világzene európai slágerlistájára (World Music Charts Europe -WMCE). Szóval, bárki bármit is mond, szent meggyőződése, hogy a tánccházai közegben is folyamatos a stilizálás, folytonos az innováció, s a feldolgozás igényének minimuma állandóan jelen van. Elkerülhetetlen.

Kiss Ferenc
(folytatása következik)

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Printed here is Jánosi Zoltán's speech given on January 21, 2007 in the town of Nagykálló (in Northeastern Hungary) in celebration of National Hungarian Culture Day, the Hungarian National Hymn and its composer Kölcsey Ferenc who was from the nearby town of Szatmárcseke.

Page 6 The 16th International Christmas Traditional Bethlehem Pageant Play Festival was held on December 15-17, 2006. This is the first time this festival has been hosted by and held in the town of Debrecen, in Northeastern Hungary. 500 participants arrived from every part of the Hungarian language area to perform their local versions of this traditional custom... Report by Juhász Erika

Page 7 The Szekszárd Folk Dance Festival, was held on November 18 and 19, 2006 at the Babits Cultural Center in the town of Szekszárd in Tolna County. 14 groups, 512 people participated. This is a juried competition. The grand prize went to the Székesfehérvár Albia Régi Dance Ensemble. For list of other awards, see article in Hungarian. Report by Karácsonyi Zoltán

Page 8 Interview with Juhász Erika folk singer, singing teacher in the folk music department of the Nyíregyháza College, director of the Boroka singing group. The Boroka Ensemble won first prize in a wine song competition which culminated with a concert at the Szentendre Village Museum on November 10, 2006. See article in Hungarian for names of all the singers in the group. By K. Tóth László

Page 10 Karikás Band from the town of Debrecen celebrated its 25th anniversary with a concert on December 16th, 2006 at the Vojtina Puppet Theatre in Debrecen. Vasvári Annamária of Hungarian Radio interviewed members of the band for a radio program which was aired on January 1, 2007 – on Kossuth Rádió.

Page 12 Festival and meeting of traditional wedding leaders – the so-called 'vőfely' is usually a local personality that acts as master of ceremonies at weddings, leading the chain of events throughout the wedding and reception. Their tasks usually includes reciting traditional wedding verse and telling jokes. 80 traditional wedding leaders were invited from all over the Hungarian language area to attend on November 24 and 25, 2006 in the town of Földes in

Hajdú-Bihar County in Eastern Hungary. Ethnographers documented each of the participants. Report by Juhász Erika

Page 17 Video series: Hungarian Traditional Costume – 11 short films (each one approx. 30 min) on costume from villages in 5 Hungarian regions. Produced by Konkam Studio and the Muharay Elemer Association with support from the Hungarian Heritage House and the Hungarian National Cultural Fund. These films are shown from time to time on Duna TV. See announcement in Hungarian for contact information and list of films.

Page 18 Exhibition: Bartók Béla – the folk music researcher – an exhibition of photos and documents opened at the Hungarian Heritage House on November 9th, 2006. Includes letters, folk music transcriptions, archive photographs, works by Bartók and his colleagues. The exhibition was prepared through support and cooperation of: the Department of Folklore Documentation of the Hungarian Heritage House, Institute of Musicology of the Hungarian Academy of Sciences – Bartók Archive, Hungarian Museum of Ethnography, and the Ministry of Education and Culture. We will publish excerpts from this exhibition in the 2007 issues

Page 20 Magtár- Literary column - this issue: Poetry by Iancu Laura – born in 1978 in Magyarfalva *Ungureni* – a Hungarian village in Moldavia. Presently she lives in Budapest.

Page 22 Comments on the renaissance of traditional peasant agriculture in Cuba today by Henics Tamás after his trip to Cuba in November of 2006

Page 28 Book Review – Csoma Gergely: 'Megtalált szavak' [Words Found] Agroinform Press. Budapest. 2005. In Hungarian. An account of the author's experiences teaching Hungarian to children in an after- school program in the eastern-most Moldavian Hungarian village of Magyarfalva [Ungureni]. Such after-school programs organized in the interest of maintaining the Hungarian mother tongue in these ethnically Hungarian communities, have met with a great deal of fear and suspicion on all levels as a result of years and years of attempts by the Romanian governments to assimilate this group of Hungarians into the Romanian culture. Review by Kóka Rozália

Page 31 Szany – Bokréta Folk Dance Ensemble. The folk dance group in the village of Szany in Western Hungary (population 2417) celebrated its 75th anniversary in 2006. This group which performs exclusively the local traditional dances, performed for the first time on August 31, 1931 in Budapest at the 'Gyöngyösbokréta' *Pearly Bouquet* Festival. Report by Héra Éva

Page 32 Discussion of movement education, related research and academic conferences as opportunity for increased professional communication. Includes bibliography. By Lévai Péter

Page 40 Dialogue on authenticity in traditional dance. By Misi Gábor

Page 44 Kiss Ferenc writes about folk music arrangements – part III. After a short discussion on world music, music as business and the huge music business trade fairs, there is discussion with specific examples of the way traditional music changes in the dance house scene.

Sue Foy

folkMAGazin

2007/1, XIV. évfolyam, 1. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratériumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Eredics Júlia, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kőrösi Katalin
MAGTÁR – Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

nka

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Csík, 2001

Máriafalva, 2003 – Csoma Gergely felvételei

XXVI. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár

2007. március 31. – április 1.

OKM

nka

NEMZETPOLITIKAI KÖZVETLEN

Papp László Budapest Sportaréna

www.tanchaz.hu

folkMAGazin

